

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

Познанието за свръхестественото
в нашето време и неговото
Значение за днешния живот

*Тринадесет публични лекции,
проведено между 11 октомври 1906 г.
и 26 април 1907 г.
в Дома на архитектите в Берлин*

1983 г.

ИЗДАТЕЛСТВО РУДОЛФ
ЩАЙНЕР,
ДОРНАХ/ШВЕЙЦАРИЯ

РУДОЛФ ЩАЙНЕР ПЪЛНО ИЗДАНИЕ
ПРЕЗЕНТАЦИИ

ПУБЛИЧНИ ЛЕКЦИИ

Според лектора, който не е бил прегледан и не е местен ,
и частично непълни бележки от слушателите
Издадено от Администрацията на наследството на Рудолф Щайнер
Публикацията беше ръководена от Х. Вийсбергер и Х. В. Цбинден.

- 1- во издание, пълно издание Dornach 1959
- 2-ро издание (фотомеханично препечатване)
Пълно издание Дорнах 1983

Индивидуални проблеми

Лекция II „Кръвта е много специална течност“, Берлин 1907,
10-то издание, Дорнах 1982

Лекция V като Лекция I в рамките на поредицата медицински
публикации,

Втора серия, втори брой: „Как разбираме болестта и смъртта?“
„Загадката на смъртта“, Базел 1952 г.

Лекции VIII и IX като лекции I и II в рамките на Медицинския
Серия публикации, втора серия, 3-ти брой: „Здраве и болест“
В живота на душата “, Базел 1952

За публикации в списания вижте началото на бележките.

Библиография № 55

Всички права запазени от Администрацията на имението „Рудолф
Щайнер“, Дорнах/Швейцария

© 1959 от Администрация на имението „Рудолф Щайнер“,
Дорнах/Швейцария

Отпечатано в Германия от Konkordia GmbH, Bühl /Baden

ISBN 3-7274-0550-3

*Публикациите от лекционните
трудове на Рудолф Щайнер*

Основата на антропософски ориентираната духовна наука се формира от трудовете, написани и публикувани от Рудолф Щайнер (1861-1925) . Освен това, той е изнесъл множество лекции и курсове между 1900 и 1924 г., както публично, така и за членове на Теософското, по-късно Антропософско общество. Първоначално самият той е искал лекциите му, които винаги са били изнасяни импровизирано, да не се записват писмено, тъй като са били предназначени като „устни съобщения, не за публикуване“. След като обаче от неговите ученици са били правени и разпространявани все по-непълни и неточни преписи, той се е почувствал длъжен да регулира процеса на преписване. Той е поверил тази задача на Мари Щайнер-фон Сиверс. Тя е била отговорна за назначаването на стенографите, управлението на преписите и прегледа на текстовете за публикуване. Тъй като Рудолф Щайнер е можел сам да коригира преписите само в много малко случаи поради липса на време, неговата резерва трябва да се вземе предвид по отношение на всички публикувани лекции: „Просто ще трябва да се приеме, че в ръкописите, които не съм прегледал, могат да бъдат открити грешки.“

След смъртта на Мари Щайнер (1867-1948) започва издаването на пълно издание на произведенията на Рудолф Щайнер в съответствие с нейните насоки. Този том е част от това пълно издание. Където е необходимо, допълнителни подробности относно изходните текстове могат да бъдат намерени в началото на бележките.

СЪДЪРЖАНИЕ

Този брой	8
I. Познанието за свръхестественото в наше време и неговото значение за съвременния живот Берлин, 11 октомври 1906 г.	9
Кръвта е много специална течност. Берлин, 25 октомври 1906 г.	35
III. Произходът на страданието Берлин, 8 ноември 1906 г.	66
IV. Произходът на злото Берлин, 22 ноември 1906 г.	91
V. Как разбираме болестта и смъртта? Берлин, 13 декември 1906 г.	100
VI. Образованието на детето от гледна точка на хуманитарните науки. Кьолн , 1 декември 1906 г. (вместо Берлин, 10 януари 1907 г.).	118
VII. Училищни проблеми от гледна точка на хуманитарните науки Берлин, 24 януари 1907 г.	133
VIII. Лудостта от гледна точка на хуманитарните науки Берлин, 31 януари 1907 г.	140
IX. Мъдрост и здраве Берлин, 14 февруари 1907 г.	148

Х. Човешкият жизнен път от хуманитарна гледна точка Берлин, 28 февруари 1907 г.	157
ХІ. Кой са розенкройцерите? Берлин, 14 март 1907 г.	174
ХІІ. Рихард Вагнер и мистицизмът Берлин, 28 март 1907 г.	207
ХМ. Библия и мъдрост Берлин, 26 април 1907 г.	240
Забележка	264
Личен регистър	271
Подробно съдържание	273
Преглед на пълните съчинения на Рудолф Щайнер .	277

ЗА ТОЗИ БРОЙ

Лекциите в този том принадлежат към частта от лекционната поредица на Рудолф Щайнер, с която той се обръща към публиката. „Берлин беше отправната точка за тази публична лекционна дейност. Това, което беше разгледано повече в отделни лекции в други градове, можеше да бъде изразено тук в съгласувана лекционна поредица, чиито теми се припокриваха. По този начин те придобиха характера на внимателно обосновано, методично въведение в духовната наука и можеха да разчитат на редовно връщаща се публика, нетърпелива да се потопи все по-дълбоко в нововъзникващите области на знанието, докато на новодошлите многократно се дават основите за разбиране на представеното.“ (Мари Щайнер)

Настоящата лекционна поредица, изнесена през зимния семестър на 1906/07 г., е четвъртата от публичната лекционна поредица, която Рудолф Щайнер редовно провежда в Берлин от 1903 г. нататък. Тя представя как духовната наука разглежда големите загадки на живота: страданието, злото, болестта и смъртта, но също така и културните задачи на нашето време, особено по въпросите на образованието и училищното образование. Децата трябва да бъдат образовани според етапите си на развитие и да намерят правилната връзка с формиращите сили на приказките, историята, изкуството и религията. За да се даде възможност на хората да преживеят по правилния начин своите формиращи години и години на майсторство и да участват във формирането на социалния ред, важността на познаването на висшия Аз се подчертава чрез изложението на розенкройцерския път на обучение, но също и чрез примера на културното значение на Рихард Вагнер. Тази поредица завършва с духовно-научно изследване на основни библейски истини.

ПОЗНАНИЕТО НА СВЪРХЧУВСТВИТЕЛНИЯ В НАШЕТО ВРЕМЕ И НЕГОВОТО ЗНАЧЕНИЕ ЗА ДНЕШНИЯ ЖИВОТ

Берлин, 11 октомври 1906 г.

Днешната лекция е вид програма, а следващите лекции са предназначени да преследват две цели: Първата цел е да запознаят слушателите с това, което духовните изследвания могат да предложат за света на духа във връзка с човечеството , човешкото развитие, човешкия живот и съдба, раждането и смъртта, произхода на живота, произхода на злото, здравето и болестите, както и образователните въпроси. Така че през зимата обхватът на тези духовни изследвания да стане ясен за нашите умове.

От друга страна, лекциите са структурирани по такъв начин, че да обсъждат връзката на съвременните хуманитарни изследвания с основните културни задачи, належащите проблеми на нашето време и фундаменталните въпроси на съществуването, поставени от днешния ден . Хуманитарните науки не трябва да се представят просто като теория, а по-скоро като нещо, което с определена вътрешна необходимост прониква в целия живот на съвременния човек . Колкото и различна да е възрастта на аудиторията , разнообразието от теми вероятно ще предложи по нещо интересно за всеки.

Преди да премина към самата презентация, бих искал...

Нека повторя отделните теми, които като отделни лекции са предназначени да бъдат самостоятелни, но и да образуват едно цяло. Засега, тъй като не е толкова удобно, колкото миналата зима, искаме да осигурим лекциите да се провеждат във втория и третия четвъртък на всеки месец. На 25-ти ще обсъждаме темата „Кръвта е много специална течност“. Тя ще засегне важни културни въпроси, свързани с развитието на човечеството, като ще се проследи един интимен въпрос за живота, който може би може да бъде осветен само от духовно-научна гледна точка. Намерението не е да се представи сензационно изглеждащ въпрос. След това ще последват „Пътят на човешкия живот от духовно-научна гледна точка“, след това „Кои са розенкройцерите?“, след това „Рихард Вагнер и мистицизмът“, след това „Какво знаят нашите учени за теософията?“ и накрая религиозният въпрос „Библия и мъдрост“.

Тези от вас, уважаеми слушатели, които вече се събраха тук миналата зима за лекциите по духовна наука, ще открият много познато, представено в малко по-различна светлина. Но темите на духовно-научното изследване стават истински част от душата само когато бъдат осветени от различни гледни точки. Затова, ако чуете нещо познато, моля, приемоте го, тъй като това е въвеждащата лекция към цялата зимна програма. Днешната лекция е замислена като един вид обещание. Тя обещава това, което ще предложат следващите лекции. Тя има за цел да посочи това, което в днешно време се нарича духовно-научно изследване, и факта, че това изследване на духовния, свръхсетивния живот има дълбоко и широкообхватно значение за нашия живот.

Настоящото има и е предопределено да има все порешаващо значение за живота на хората в бъдещето.

Само тридесет години са минали, откакто теософското движение обхвана света. И след тези тридесет години теософията не е особено уважавано духовно движение. В най-широките кръгове теософията не се разбира като нещо, което се смята за имащо реална, действителна основа. Много от нашите съвременници смятат теософията за нещо фантастично, нещо, което съществува във фантастичен свят. Не може да се отрече, че теософията, с известно основание, е загубила част от престижа си поради неинформирани и може би също прибързани, дилетантски личности, може би дори шарлатански души. Въпросът какво въпреки това може да означава теософията за хората днес ще бъде основният ни фокус.

Няколко основни предразсъдъци са широко разпространени срещу теософския мироглед. Някои казват: „О, теософията е нещо подобно на спиритизма, нещо, което е напълно несъвместимо с нашия съвременен, изтънчен, научен мироглед. Теософията е нещо, което може да има смисъл само за мечтателите, но противоречи на научните, логическите закони.“ Това казват онези, които или стоят на основите на самата наука, или които казват: „Науката е паролата на нашето време; трябва да я слушаме, тя ни показва дълбоките въпроси на съществуването и е грях да нарушаваме добре обоснованите изисквания на науката и да се отдаваме на ненаучното“.

Друг предразсъдък идва от религиозна страна, независимо дали от онези, които по силата на своята професия искат или се очаква да бъдат религиозни, или от други, които вярват, че биха били в конфликт с религиозната си съвест, ако се обърнат към теософията. Теософията се разглежда като нова секта, нова религиозна основа. Отново и отново се изразява често споменаваната, подвеждаща идея: че теософията е нещо като възраждане на древната будистка наука, че в света трябва да се въведе един вид необудизъм вместо християнството. Каквото и да се каже друго, тези три предразсъдъка продължават да се появяват отново и отново.

Теософията би нарушила първия си принцип, който изисква разбиране на уникалния характер на всяка интелектуална култура, ако се опита да трансплантира чужда интелектуална култура, древна религиозна система, в Европа. Всяка светогледна система произлиза от специфичните условия на определена култура и не може да бъде трансплантирана в напълно различна. Ако желаем истински духовен прогрес в нашия свят, ако искаме да отворим източниците за бъдещ прогрес на човечеството чрез европейската и американската култура, ако искаме да предложим на съвременното човечество нещо смислено, тогава не можем да разчитаме на възгледите и идеите на отминала епоха. Трябва да черпим всичко, което можем да съберем по отношение на мотиви, въпроси и концепции от жизнения живот на нашето настояще. Трябва да се свържем с това, с което живее нашата собствена душа, където е вкоренена нашата собствена душа.

Нищо чуждо не бива да се трансплантира в нашата култура. Просто е въпрос за осъзнаване, че нашата

Културата е способна да се задълбочава и това, което е започнало с външна култура, се развива съзнателно по-нататък. Всяка култура трябва да се разглежда като съдържаща в себе си напълно развити издънки, зрели растения и плодове, а наред с тях и семена, които човечеството усеща. Съвременното човечество усеща такива семена. Тези семена пребивават в душите им като парещи съвременни въпроси, като нещо, за което копнеят и на което се надяват в бъдещето, като загадки, които тежат върху душите им. Всичко това е заключено в душите на съвременните хора. Семето, все още посадено в земята, трябва да бъде извадено наяве. Много все още е скрито в душите на съвременните хора. Няма друга задача освен да се извадят наяве онези, които са в душите на съвременните хора.

Но хуманистичният мироглед не противоречи на нито едно съвременно религиозно изповедание. Той се опитва да разбере всяко религиозно изповедание и да покаже как единствената първична истина на човечеството живее във всички велики световни религии. Но той не се лута еkleктично, изваждайки зрънце истина от различните религии. Тази хуманистична наука не е колекционер, а по-скоро нещо, което расте на собствена почва: нещо, което, както ще чуем скоро, може да бъде преоткрито само в разнообразните размисли в рамките на отделните велики световни религии. Хуманистичната наука не се извлича от великите световни религии, а по-скоро в най-добрите религии човек намира в различни форми това, което мъдростта на хуманистичната наука може да ни предложи днес. Тя трябва да ни го предложи за настоящето по такъв начин, че да го имаме не само за разбиране на миналото и настоящето, но и за да имаме нещо, с което да живеем в бъдещето, за да станем истински духовни човешки същества.

Прогрес в човечеството. Хуманитарните науки не искат да бъдат нова религиозна основа.

Нека разгледаме, без предразсъдъци, защо това не може да бъде основаване на религия и защо дори не може да се обмисля основаването на нова секта. Лекциите тази зима ще покажат още по-ясно, че ерата на религиозните основи, начинът, по който истината се е изразявала в религиите, е приключила, или с други думи, че времето, когато е можело да се основават нови религии, е приключило. Тази епоха приключи с централната религия на християнството, защото християнството е способно на безкрайно задълбочаване, на безкрайно развитие за далечното бъдеще. А хуманитарните науки ще бъдат инструментът, средството, за да направят това християнство все по-достъпно за най-просветените и научно настроени хора. Хуманитарните науки трябва да допринесат за разбирането на религията. Те трябва да представят мъдростта, присъща на религиите. По този начин те ще бъдат инструментът и средството за намиране на пътя в духовния живот. В бъдеще няма да има нужда от нови религии. Старите съдържат това, което могат да съдържат: мъдрост. Но мъдростта е необходима в нова форма. Тогава старите форми ще бъдат разбрани отново, тогава старите религии ще възвърнат истинската си валидност чрез духовната наука. Всеки човек ще може да се върне към своята религия.

Досега в настоящето е съществувало едно чувство , което се е развило в рамките на различни религии: хората са говорили за толерантност към различните религии. Тези, които са в хармония с настоящето, вече не намират за полезно да реагират с омраза, презрение и

Да се противопоставим на преследването на други религии е станало невъзможно. Съвременният човек вече не може истински да разбере мъките на омразата и нетолерантността там, където толкова много кръв е пролята в служба на религията. Да търпим и да толерираме е настоящата тенденция; това ще продължи известно време. Но ще дойде и време, когато това чувство ще бъде твърде слабо и твърде притъпено, за да доведе до реален напредък в бъдещето. За преходния период, за последния век, това чувство в известен смисъл беше благословия. Толерантността е напълно оправдана. Култивирана се истинска любов към човечеството и истински хуманизъм. Но това, което е добро за едно време, не е непременно добро за всички времена. Различните епохи на световното развитие имат различни задачи. Чувство, което беше напълно оправдано за деветнадесети век, което вдъхна благородни надежди в душите на деветнадесети век, ще се окаже притъпено и неефективно за двадесети век. Този двадесети век ще се окаже способен на нещо друго. Ще са необходими не само взаимна толерантност и търпение, но и пълно взаимно разбирателство. Или не беше ли така, че до днес християните казваха: Не разбирам мюсюлманите, не разбирам привържениците на еврейската вяра до мозъка на костите си, но ние се толерираме? Това вече няма да разделя хората в бъдеще. В бъдеще ще е необходимо да се разбираме и да си казваме: Имам си собствена вяра, която е израснала от културно течение, което е внушило своите възгледи, мисли и идеали в самото ми същество, но трябва да мога да общувам и с други човешки умове, за да ги разбера напълно. Истината, която пазя в себе си

Вярвам, че човек не трябва просто да толерира и търпи, а да прониква в това, което другата душа чувства и преживява. Човек трябва да има разбиране за всяко друго вярване. – Това е нещо съвсем различно. Това е задача на духовно-научния мироглед: да се премине отвъд обикновената толерантност до пълно взаимно разбирателство. Тогава привърженикът на религия или деноминация ще си каже: Истината ми стана известна под определена форма. Но истината живее в други души под различна форма. Формите със сигурност имат своята валидност, но не бива да ни разделят. Тази мъдрост, присъща на тях, трябва да ни обединява. – В положителен смисъл, това трябва да бъде идеал за човечеството, който обединява на основата на проницателната любов към човечеството, а не просто на основата на толерантност. Прозрението е повече от толерантност. Прозрението облагородява човечеството повече от обикновена толерантност.

Теософията не е ненаучна. Когато теософията се появява за първи път преди тридесет години, нейният основател си е представял задачата ѝ по следния начин: За съвременния човек, както и за всяка човешка душа, е очевидно, че трябва да се бори със загадъчните въпроси, отнасящи се до безкрайното и вечното, загадъчните въпроси, отнасящи се до човешката съдба, участ, раждане и смърт и какво идва след смъртта. Загадъчните въпроси са: Какво остава от човек, когато умре за физически живот? Откъде идва болестта? Откъде идва страданието? О, няма човек, който да не си задава тези въпроси. Религиите винаги са съществували, за да вливат в душите духовно съдържание, за да отговорят на тези световни загадки, така че не само теоретичната нужда да бъде задоволена, но и отговорът да осигури на хората сила, утеха и увереност. Или, с други думи: Човекът трябва...

Да получиш отговор от религията на наболелите въпроси на съществуването, за да можеш да се движиш през живота с мир и сигурност, за да знаеш : Аз постигам това, което трябва да постигна, но също така гледам към великите реалности на безсмъртието, които се намират отвъд ежедневието. Само човек – и всеки, който има чувство за най-дълбоките импулси на душата, ще трябва да признае това – който е вътрешно доволен, който знае как хармонично да се просветли, така че тези загадки на света да не живеят в душата му като тревожна тревога и несигурност, а който може да бъде спокоен по отношение на най-висшите въпроси на душата, е силен и има силата да живее. Ненаучното мислене и невежеството отслабват и подвеждат хората в ежедневната им работа и също толкова в подхода им към най-важните задачи на живота.

Ще става все по-ясно, че основата на силата, основата на жизнената енергия, е мъдростта и че мъдростта е единствената основа. Теософското движение съществува, за да признае този факт и да отговори на въпросите, присъщи на него. Но защо, ако религиите през цялата история са задоволявали тези парещи въпроси на човечеството, защо се нуждаем от духовна наука? Именно защото времената са различни, защото нашите предци са могли да намерят удовлетворение чрез различни духовни средства от тези, които трябва да задоволяват хората на настоящето и бъдещето. Или не беше ли така, и не е ли така, всеки ден хората казват: Религията отговаря на много въпроси на съществуването, но чувствата ни вече не могат да намерят удовлетворение в начина, по който им се отговаря. Те са се обърнали към различните религиозни и научни деноминации. Многобройни от нашето време—

Тези, които са се наслаждавали на миналото, са се опитали да намерят някакъв заместител в естествените науки и историята за онези, които по силата на съвременната си съвест вече не могат да намерят удовлетворение в по-ранните методи за решаване на гатанки. Много от недоволните от Библията и религията копнеят да намерят отговори в съвременната наука. Но все повече и повече последните трябва да признаят, че когато става въпрос за най-висшите въпроси на съществуването, съвременната наука – чието величие не бива да се омаловажава от хуманистичния мироглед, а по-скоро да се признава, тъй като тя постига толкова много по отношение на сетивния опит – се проваля, когато става въпрос за *най* -важните въпроси *на* съществуването. Затова някои си казват: Когато става въпрос за обгръщане на нашата земя с културна мрежа, когато става въпрос за изследване на земята до най-малките живи същества, съвременната наука ни предоставя прекрасни прозрения. Но когато хората питат за бъдещето на живота, за истинския смисъл на съществуването, науката се проваля, наистина, проваля се с гръм и трясък. Тези, които все още не са я опитали – а все повече хора ще се опитват да използват науката, за да постигнат това, което не могат да постигнат с религията – в крайна сметка ще осъзнаят, че науката се проваля по най-важните въпроси на съществуването.

Но предлагат ли хуманитарните науки нещо в това отношение? Да, мирогледът на хуманитарните науки е от значение за току-що споменатите въпроси. Тези, които все още се чувстват удовлетворени в рамките на религиозните традиции, ще се чувстват неудовлетворени от хуманитарните науки, защото вярват, че те не могат да им предложат нищо, защото са обгърнати от това, което религиозната традиция може да им осигури. Но това, което е добро за тях днес, може да е лошо за тях утре.

Вече не бива да е така. Това е бил идеалът на основателя на теософското движение: да осигури определени знания за най-висшите проблеми на съществуването. Всеки, който се задълбочи в духовно-научните изследвания и съзерцание, ще види как точно тази област на духовно-научните изследвания не е нужно да се отклонява от никакви научни изисквания. Да предложи, на научна основа, универсално разбираем мироглед, който може да предложи нещо както на най-просветените, така и на най-простите хора – това ще постигне духовно-научният мироглед.

Но някой би могъл да гледа на теософията като на един вид смутител. Може да каже: Нека просто се придържаме към старите си вярвания, дори да направим нещо, за да ги възстановим! Науката не може да даде отговор, затова се опитайте да подкрепите отново старите вярвания! – Такива хора не обръщат внимание на това, което се случва около тях. Те са истинските фантазори. Теософията иска да погледне в нашия културен процес с отворени очи. Трябва само да си представим картина и тя може да послужи като доказателство за необходимостта от духовно-научен мироглед.

Нека да погледнем за две минути към забележителната страна, която е претърпяла такова своеобразно религиозно развитие през последните няколко века: Испания. Нека да разгледаме Испания, този бастион на ортодоксална религиозна световна институция, а не просто на мироглед. Тази страна, където древно религиозно вероизповедание се е намесило в най-ежедневните аспекти на живота, претърпява трансформация. Кой би повярвал само преди няколко години, че това, на което сме свидетели днес, може да се случи в Испания? Само помислете, че съвсем наскоро в Испания...

Управляващите сили не искаха да имат нищо общо с никакви така наречени модерни идеи, с никакви идеи на Просвещението. Помислете за непоколебимото ортодоксално убеждение на жената, която като кралица майка предшества сегашния млад крал на Испания, колко малко е била склонна да се отклони дори с един щрих от това, което е било здраво вкоренено в тъканта на цялата държава в продължение на векове. Представете си контраста: Тази жена седи в Лурд, там, където се опитва да се наслади напълно на удовлетворението по стария начин и позволява на старите истини да я достигнат - и в Испания младият крал трябва да признае, че нови идеи навлизат в самото сърце на този установен ред. Той трябваше да признае, че един либерален министър разклаща основите, че законите за образованието и брака се оспорват и, изглежда, по безмилостен начин. Това са теченията на времето и никое човешко мнение не може да надделее срещу тези течения. Само разбирането може да надделее срещу тях. Колко лесно хората позволяват на тези тенденции на времето да ги засегнат ! Как някои стоят със завързани очи пред подобни явления, напълно неподготвени, колко лесно се изненадват, поразяват и шокират. Как критикуват тези тенденции, как не стигат подалеч от това да кажат: трябва да поддържаме старите начини. Как не успяват да схванат, че тези тенденции са по-силни от най-фантастичните мнения. Не успяват да разберат, че е необходимо да се види с ясна визия и отворени очи от какво се нуждаят хората. Хората днес вече не са толкова несъзнателни, че просто да оставят всичко да ги завладее. Те са призвани да разберат тези движения на времето и сами да ги ръководят . Всеки човек е призван да се научи да разпознава какво е в...

Такива течения на времето се крият в нас и как те могат да бъдат насочени към проспериращ прогрес в бъдеще. Човешките същества правят история, а когато историята се прави срещу човечеството, настъпва хаос. Само чрез сътрудничество могат да възникнат справедливост и хармония. Времето вече осигурява необходимото; от човечеството зависи да ги разбере. Човешките същества не бива да позволяват нещата да им се случват по удобен начин. Това само би ги направило бреме за прогреса. Човек обаче не може да пренебрегва теченията на времето, без да може да зърне свръхсетивното. Човешките същества са призовани да приемат свръхсетивното в сърцата, умовете и душите си, за да може то да действа чрез тях в света.

Нека сега се опитаме наистина да визуализираме този въпрос, който произтича от току-що направеното разсъждение. Какви заключения могат да се направят за мислещия човек от това, което чухме? Много неща могат да се направят. Всеки, който има прозрение за духовния живот, знае едно нещо: че не може да има процъфтяваща материална култура без основата на истински духовен живот. Никога не е имало държава, никога национална общност без истинска религиозна основа. Само си представете някой сериозно да се опитва да създаде колония от хора, които имат само материални интереси и само материалистичен мироглед, които носят със себе си само това, което в момента е прието в рамките на материалистическия мироглед, който не знае нищо за свръхестественото. Опитайте се да създадете такава колония. Тези хора обаче носят със себе си останки от идеални мисли и идеи. Ако те вече не бяха там, тя бързо би се изродила в пълен хаос. Те не могат...

Да се установи социален живот без мъдра религиозна основа е лош практик, който вярва, че може да се справи само с практика. Ако искате все повече да насърчавате материалното съществуване на хората, трябва да помните, че душата на всяка материална култура може да бъде само нейната религиозна и когнитивна основа. Ако искате да дадете на хората хляб, първо трябва да им дадете нещо за душите им. В списание „Луцифер“ направих на пръв поглед гротескното твърдение, че човек не може да даде на никого хляб, без да му даде мироглед, тъй като даването на хляб без духовна храна води до бедствие. В това есе вие горе-долу доказахте това.

как трябва да бъде в настоящето, за да се осъществи истински прогрес, предвид събитията в Испания, които просто изразяват по определен начин това, което се случва навсякъде, но което само някой, който заравя главата си в пясъка на цивилизацията като щраус, би могъл да пренебрегне? Точно както има експерти във всички области на живота, които ни осигуряват дрехи и ни помагат да задоволим други нужди, така има и експерти в сферата на душата, в сферата на свръхсетивното. Доверието в жреци и мъдреци е това, което основава културите. Нямаме право да критикуваме миналите култури. Те бяха толкова добри, колкото можеха да бъдат за своята епоха. Ако културите вече не са подходящи, това не е защото трябва да се бори с тях, а защото човечеството се нуждае от по-нататъшно развитие в духовната истина, тъй като хората вече не могат да живеят по старите форми на духовен живот. Точно както човек, който преди е отивал при свещеника, е получавал думи на утеха и успокоение,

По същия начин, в наше време трябва да има хора и изследователи – всъщност трябва да има – към които човек трябва да се придържа, които могат да му кажат истината в нова форма, подходяща за настоящето, които могат да му кажат нещо отново за свръхестественото, във форма, в която съвременният човек може да повярва.

Нека се запитаме как би стояло настоящето по отношение на този въпрос, ако всичко остане такова, каквото много от нашите съвременници смятат за правилно. Тук виждате нещо, което беше споменато като симптом във връзка с Испания. Може да се каже: старите форми ще се разпаднат и човечеството ще се развие в нови порядки. Но тези нови порядки никога не могат да процъфтяват, освен ако нещо духовно не навлезе в тях, като жизнена кръв, освен ако нещо духовно не може да пулсира през цялата ни култура. Могат ли хората, които днес се разминават в мненията си за душата и по отношение на институциите, да се съберат на едно място и да потърсят съвет по най-висшите въпроси на съществуването?

Нека разгледаме този въпрос през погледа на характерния симптом на нашето време. Мнозина очакват естествените науки, познанието за външните, сетивните факти, за положителните факти, да заменят стария религиозен мироглед. Преди няколко дни в Щутгарт се проведе среща на естествоизследователи. Можем ли да кажем, че съвременният човек, със своите нужди и копнежи за вечното, за това, което означава смъртта, може да се обърне към съвременния Ареопаг на духовния живот, когато има нужда от отговори и когато духовното развитие трябва да напредва? На конгреса в Щутгарт бяха обсъждани дълбоки въпроси. В най-удивителните неща животът се разгръща.

Човешкият дух на физическото изследване е в пълна сила в такива случаи. За тези, които имат усет за него, нека споменем следното: дискусиите се въртяха около концепции като трансплантацията на орган от едно живо същество на друго. Те щателно изследваха как може да се осъществи трансплантацията на компонент от едно живо същество в друго, на което липсва този компонент. Или не е ли очарователно да се види как естествената наука, чрез изобретяването на микроскопа, е надминала всичко, което е било преди това? Не е ли възхитително да се наблюдава как от определени смеси и разтвори може да се създаде нещо от неживата материя, нещо, надарено с вид на живот, развиващо се от неживата субстанция като привидно безжизнен кристал? Могат да се цитират още много неща, за да се демонстрира уважението и възхищението, които съвременната естествена наука заслужава.

Но сега човечеството се появява и си задава въпроса: Каква е целта на целия този живот? Какъв е смисълът на всичко, което се представя на физическите изследователи в такива чудни форми? Има ли в царството на онези, които пребивават в Ареопага на духовния живот, и такива, които могат да отговорят на най-важните въпроси?

На последния конгрес на естествените учени подобни въпроси не бяха разгледани. Само две години по-рано, химик от Бреслау изнесе забележителна реч, в която се застъпваше за отхвърлянето на всичко, което може да бъде изследвано психологически. Това беше *Ледебур*, химикът от Бреслау. *На Теодор Липс* вече беше позволено да говори по естествени науки и философия. Това е забележителен знак, че е било възможно да се предложи това, което Липс направи на научна среща. Той успя да се обърне директно към тази тема.

Чисто позитивно изследване, с думи като: Естествената наука никога не може да се издигне до мироглед, ако не постигне духовно проникване в човешките феномени. Когато човек погледне навътре, той намира себе си, а когато след това го разшири до световно аз, тогава може да намери някакво удовлетворение.

Това е странно чувство , което всеки, който се е занимавал с тези въпроси, трябва да изпитва пред лицето на такъв факт. В продължение на тридесет години съществува теософско движение, което не просто отговаря на великите въпроси по много общ, опростен начин, а се занимава конкретно със съдбата на човека преди раждането и след смъртта, занимава се с това, което духовният свят предлага на човека, когато очите му са отворени за него. Малко след тридесет години такова задълбочено изучаване, най-накрая някой проговаря, който предлага нещо с най-елементарни и тривиални термини, което все още не може да задоволи никого, защото в сравнение с непосредствените, велики въпроси на живота, то изглежда като концептуална конструкция, нещо напълно абстрактно и откъснато от света. За всеки, който не е запознат със специализираната философия – концепция, която философията едва сега е развила – това не е нищо повече от абстрактна мрежа от думи, от която те не могат да имат никакъв смисъл. Така можете да видите, че в официалния живот, където хората въпреки това търсят утеха и решения на житейските загадки, нищо не може да бъде предложено, поради неспособност, поради липса на разбиране на наистина най-висшите въпроси.

И все пак, за външната култура, която разбива всички форми, трябва да има такъв център на живота, от който да може да изникне духовно съдържание, а не просто безполезни думи.

Не просто плод на въображението, а живо познание за свръхсетивното. Това знание, произтичащо от духовните водачи на настоящето, трябва да проникне в онова, което е останало от духовното съдържание в старите форми. Ако от такова място може да се провъзгласи съответно послание за свръхсетивния свят по същия логичен начин, по който говори науката, тогава то – както са правили старите религии – ще се разпространи в душите и външните институции. Тогава – ще видите – материализираните форми на религията ще изчезнат и ще се появят нови форми. Но човек не бива да таи илюзии относно значението на тази духовна култура. Има много – и във Франция гласът на тези мнозина е станал доминиращ – които казват, че човек не е нужно да развива морала си от нещо като религия. Те казват: Има човешки морал и той може да бъде основан без религиозно кредо. Тези, които говорят така, имат малко разбиране за истинските духовни закони . Ако проследите хода на интелектуалното и културното развитие от древни времена, ще откриете, че различните последователни културни епохи на човечеството са донесли различно съдържание на човечеството. Какво донесе хермезианската култура на египтяните, какво донесе културата на индийските риши на индусите, какво донесе зороастризмът на персите, какво донесе културата на Мойсей на евреите и какво, накрая, донесе културата на Христос Исус, най-великият религиозен основател, на съвременieto? Всяко културно движение имаше своето значение за своето време. И те бяха велики, защото техните мисионери разбираха нуждите на своето време. Мисионерите на бъдещето ще бъдат успешни, ако разбират сърцата на хората и работят в тях.

Можем . Имаме различни форми за различните времена; старите истини се появяват във все нови обличия.

Първият елемент, залегнал в основата на всяка нова форма на култура, е изповедта, сбор от възгледи, чувства и представи за най-висшето и свръхсетивното, човешко познание за божествените основи на света, човешко познание за това, което побеждава смъртта. И всяка велика културна епоха е черпила сила за духовно творчество от тези основи. Това, което е възникнало в древен Египет, в Индия и Близкия изток, в Гърция и накрая в християнските времена, никога не би се случило, ако не беше израснало от това, в което хората са вярвали и са мислили. Най-материалните неща са просто резултат от това, което човечеството знае за свръхсетивното. Следователно, първият елемент във всяко културно движение е изповедта.

Вторият момент е как това признание влияе на чувствата и емоциите. Мислите и представите , които човек формира за свръхсетивното, оказват впечатление върху душата и я възвисяват, и всяка висша радост и хармония в живота се вливат в душата под влиянието на това признание. Навсякъде, където хората някога са били радостни в най-висшия смисъл, където някога са имали сигурност, където някога са вливали чувствата си с нещо, за да могат да си кажат: „Знам, че имам по-висша цел“ и където това знание се е превърнало в душата им в удовлетворяваща радост и увереност в живота, там то винаги е било под влиянието на признание.

Първото, следователно, е самата изповед; второто е светът на чувствата : екзалтация, радост от живота и животоспасяване-

Сигурност. И така, третото е светът на волевите импулси, светът на морала и етиката. Моралните доктрини съставляват изкуството – нещо, което принадлежи към втората част – моралният и волевият елемент, светът на етиката и законодателството и целия политически живот. Голяма заблуда е някой да вярва, че някога може да има етика, морал, който да не е израснал от основата на изповедание, от основата на сферата на чувствата. Първо, човек има мнение за свръхсетивното; второ, радост от живота и увереност; и трето, импулсите за неговите действия, това, което му казва: това е добро, това е зло.

Как е възможно много хора да вярват – което е илюзия – че моралът може да бъде основан без изповед, тоест безпочвен морал? Това произтича от факта, че моралът, този трети елемент в едно културно течение, е последното нещо, което изчезва. Когато едно културно течение отшумява, изповедта е първото нещо, което изчезва. Първо, хората вече не вярват в нещата, дадени в изповедта. Но когато живата вяра, която позволява на хората да гледат на форми с абсолютна сигурност, отдавна е изчезнала, усещанията и чувствата, които са се развили в рамките на тази вяра, все още остават. И дори когато тези чувства са изчезнали, когато хората вече не могат да притежават наследената радост, моралът все още остава. Днес тези, които вярват, че могат да открият такъв безпочвен морал, не стоят на земята на безпочвен морал. Всъщност те живеят сред остатъците от морал и мироглед, оцелели от изповедта като наследени фрагменти от културата.

Тези, които казват, че всичко свръхестествено е недостъпно за човечеството, че всичко свръхестествено е фантастично, действат по този начин, защото моралът на отминала епоха все още живее в тях. Много хора вярват, че са преодолели това убеждение, но въпреки това всички те все още се придържат към морала, който това убеждение им е дало.

Има много социалисти, които искат да установят морал, морал, роден от нищото. Но защо изобщо могат да говорят за морал? Защо целият морал просто не изчезва в хаос? Защото те все още носят в себе си стария морал, срещу който се борят, защото искат да доведат до държавни реформи, основани на остарял държавен морал. Той е израснал от миналото. Следователно, прогресът ще бъде възможен само с обновяване на познанието за свръхсетивното, свръхсетивния свят, когато е възможно да се даде на човечеството нещо, което го насочва нагоре към свръхсетивния свят, което го запознава със силите, които ни заобикалят и които взаимодействат със света около нас. Ако е възможно да се предаде тази мъдрост на свръхсетивното, тогава това ще установи свят на чувствата, който осигурява сигурност в живота, и морал с импулси за действие. Тогава ние вече няма да живеем от наследени блага, а от това, което може да произлезе от самото време, в което живеем.

Това разбиране за свръхсетивното, което духовно - научният мироглед твърди, че предлага, не нарушава никаква логика. В какъв смисъл говори за свръхсетивно? Предполага ли, че духовното пребивава в задгробен живот или на непознато място? Забележително е, че се установяват мирогледи, които твърдят, че

Вярата в задгробен живот трябва да унищожи цялата култура . Всички подобни възгледи не успяват да схванат истинското значение на духовната наука, когато се обсъжда тази свръхсетивна област. Това често е било изяснявано тук чрез сравнения, илюстриращи как и в какъв смисъл духовната наука говори за такава свръхсетивна област. Това сравнение ще ни бъде представено още веднъж в заключение.

За човек, роден сляп, светът на цветовете и светлината е отвъд света, който той може да възприеме. Как съществува един свят за човек? Просто защото той притежава органи за този свят. В момента, в който очите на човек, роден сляп, се отворят, той вече не е нужно просто да разчита на другите да му кажат, че светлината и цветът съществуват; вместо това, пред очите му се появява нов свят, такъв, който винаги е бил там. Точно това казва духовната наука и точно с това се занимава. Когато говори за други светове, тя говори за тях в абсолютно същия смисъл, както в сравнението между света на цветовете и светлината и човека, роден сляп. Духовният изследовател казва, че за тях съществува един свят, когато притежават орган за него. Свръхсетивният свят е затворен за съвременните хора, защото им липсват необходимите органи за него. Той се държи за тях не по различен начин, отколкото светът на цветовете и светлината се държи за човека, роден сляп.

Тук не са само обекти, които хората могат да схванат с интелекта и сетивата си; тук са съвсем различни същности. Докато вървите през залата, вие вървите през един свят на духовното, като сляп човек, който може само да усеща столовете и пейките, вървящ през свят от цветове и светлина, без да може да ги види. Както би разбрал един сляп човек, това е логическа невъзможност.

Би било абсурдно да се твърди, че цветът и светлината съществуват, след като е чул за тях, точно както е абсурдно някой, който няма свръхсетивно зрение, да ги нарече фантазия. Винаги е имало хора, които са могли да виждат повече от своите събратя. Такива хора са били наричани посветени или посветени. Това са хора, които са преживели един вид духовно прераждане и всички религии говорят за тях. В живота на такъв човек има духовен момент, който има далеч по-голямо значение от физическото раждане. Този духовен момент се състои във факта, че човекът, който е отворил духовното си око и духовното си ухо, може да възприеме един съвсем нов свят, че е еволюирал до свръхсетивния свят. Тези, които имат право да говорят за свръхсетивния свят – основателите на религиите – са говорили на хората по същия начин, както виждащият говори на слепия за светлината и му разказва за нея.

Наскоро посланието за свръхсетивния свят отново достигна до човечеството чрез духовната наука . Това се случва не по друг начин, освен като се показва на хората, че винаги е имало просветлени, по-опитни същества, които са могли да надникнат в свръхсетивния свят, и че днес все още има хора, които имат отворено духовно око, които виждат духовните качества на сетивните неща. Това показва, че има хора, които могат да погледнат отвъд портата на смъртта, които могат да видят каква е безсмъртната част на човека, какво остава от него, когато премине през портата на смъртта. Нашата задача е да предоставим подробна информация за всичко това, основана на изследвания . Вие сте призовани да сформирате нов център, от който хората ще чуват за духовния свят.

Лесно е да се каже: Дайте ми средствата да го разгледам сам. Всеки може да има средствата, ако се обърне към правилния източник. Духовно-научният мироглед предлага на всеки тази възможност. Първата стъпка обаче е да се издигнем с настоящата си перспектива до следната мисъл, която се развива в нас: Чувам от един друг човек, че може да вижда в свръхсетивния свят; чувам, че знае много да ми каже за *свръхсетивния* свят; той описва подробно как изглежда след смъртта, как сили и същества пулсират през света – сили и същества, които все още са скрити от обикновеното око. Все още не мога да видя в този свят, но искам да попитам интуицията си дали човекът ми казва нещо невероятно. Искам да попитам сетивата си дали не звучи много вероятно, ако не се оставя да бъде възпрепятстван от материалистически възгледи, дали това, което човекът казва, звучи безпристрастно. След това ще използвам логиката на мисълта и ще видя дали казва нещо, което може да обясни живота. След това ще отида още по-далеч. Ще кажа, слушах те спокойно, защото каза нещо, което е в съответствие с логиката. Сега искам да разгледам човешкото състояние, да видя дали то става разбираемо за мен, когато гледам на света по този начин. Като си казвам: „Да приемем, че възгледът на духовната наука е правилен, обяснява ли живота, прави ли живота разбираем?“, тези мисли се запечатват в душата ми: Ще се опитам да проверя в живота дали той осигурява радост, сигурност и жизненост. Така ще проверя, стъпка по стъпка, дали има вътрешна възможност да се приеме това, което казва посветеният. Ще приема такава позиция като...

забележителна индивидуалност по отношение на обикновения свят на светлината и цвета.

Хелън Келър често е споменаван. Тя е забележителна личност, която на седемгодишна възраст все още е като диво малко животинче, но намира блестящ педагог, който ѝ позволява да достигне точка, в която не само има средно образование, но може да се противопостави на много образовани хора. Тя никога не е била в състояние да чува звуци, да вижда цветовете или да възприема светлина. Тъмнина и немота обгръщат душата ѝ. Но тя позволява на това, което другите хора възприемат за цвят, светлина и звук, да повлияе на нейното собствено. Публикувана е нова нейна книга: „Оптимизъм“. В нея тя показва, че е попила не само нашите знания, но и езика и мъдростта на гърците и римляните. Тя говори за най-красивите творения на слуха и зрението, въпреки че самата тя не е възприемала нищо. Не само че в душата ѝ се е развило нещо като словесни понятия, но и малката книжка за оптимизма показва, че е успявала да черпи сила и сигурност от посланията на зрящите хора около нея.

Следователно, ако човек не се затваря за онези, които виждат и чуват духовно, той може да придобие сила, сигурност и надежда за бъдещето. Дисхармонията отслабва и изчерпва силата на човек в живота. Човек става възприемчив към обкръжението си, когато слуша онези, които виждат. Той става знаещ и способен да действа свободно, когато може да следва онези, които могат да му предадат знания. Тогава той е способен да постави живота си в служба на свръхсетивното. Нова култура, произтичаща от свръхсетивното, трябва, подобно на жизнената кръв, да подхранва държавата и нейните социални структури.

да проникне. По този начин, разбирането на свръхсетивното в настоящето е свързано с основни житейски въпроси. Когато тези основни житейски въпроси ни притискат от всички страни в различните си форми, трябва да осъзнаем нуждата от нещо, което да ни води по-дълбоко в разбирането на живота. Духовно-научният мироглед е избран и създаден от пророческо предвиждане за това, което трябва да се случи. Това е, което зимната лекционна поредица има за цел да ни демонстрира, както по отношение на въпросите на основните културни движения, така и по отношение на индивидуалната душа, която трябва тихо и просто да работи в своя дом от сутрин до вечер. Всяка душа намира нещо в духовното изследване, което може да ѝ осигури сила и сигурност, вътрешно удовлетворение, смелост и радост в живота, а също и това, което е необходимо за истински процъфтяващ напредък като човешко същество.

Дори и все още да има някои, които се усмихват на духовно-научното разбиране на свръхсетивното и, като прагматици, каквито се стремят да бъдат, казват: какво общо имаме с тези непрактични неща – духовно-научното движение ще проработи и ще дойде време, когато дори онези, които днес принадлежат към съмняващите се, малодушните и невярващите, ще гледат на онези, които са били посяти като семена, защото те са необходими за разрешаването на големите въпроси и загадки, които ще тежат на душата. Все повече и повече те ще бъдат необходими за прогреса на човечеството в много близко бъдеще, за въпросите, които не са произволен човешки избор, а са поставени с мощна сила от самия живот.

КРЪВТА Е МНОГО СПЕЦИАЛЕН СОК Берлин, 25

октомври 1906 г.

Всеки от вас несъмнено си спомня, че днешната лекция, както подсказва заглавието ѝ, препраща към стих от „*Фауст*“ на Гьоте . Всички знаете, че това стихотворение изобразява как Фауст, представителят на най-висшите човешки стремежи, сключва пакт със злите сили, които от своя страна са представени в поемата от Мефистофел, пратеника на Ада. Всички знаете, че Фауст трябва да сключи договор с Мефистофел и че документът след това трябва да бъде подписан от Фауст с кръв. Фауст първоначално смята това за фарс; но Мефистофел изрича изречението, несъмнено сериозно мислено от Гьоте в този момент: „Кръвта е много специална течност.“

Нещо забележително се е случило с така наречените коментатори на Гьоте относно този пасаж от „*Фауст*“ на Гьоте. Вие, разбира се, знаете, че съществува толкова обширна литература за „*Фауст*“ на Гьоте, че цели библиотеки биха могли да бъдат запълнени с нея. Естествено, не е моя задача да се спирам повече на това, което тези различни тълкуватели на Гьоте казват за този конкретен пасаж; но те не изваждат наяве много повече от това, което коментарът на „*Фауст*“ от професор *Майнор*, *един от последните*, дава като пример. Той, заедно с други коментатори, третира това изречение като нещо, което Мефистофел уж е изрекъл като вид иронична забележка, а Майнор прави любопитния момент, че...

Наистина, една изключително странна забележка – чуйте внимателно какво казва, за да се удивите и вие на това, което може да измисли един Гьотеов преводач – забележката: „Дяволът е враг на кръвта“, и той посочва, че кръвта е това, което всъщност укрепва и поддържа човешкия живот и че следователно дяволът, врагът на човечеството, може да бъде само враг на кръвта. Той правилно обръща внимание на факта, че дори в най-старата версия на легендата за Фауст, както и в самата легенда, тази кръв играе същата роля.

В една стара книга за Фауст е ясно описано как Фауст трябва да направи малък разрез на лявата си ръка с джобно ножче, как след това поема течащата кръв в писалката и пише името си под договора, как кръвта след това се съсирва на лявата му ръка и образува думите: „О, човече, бягай“. Всичко това е вярно. Но сега забележката, че дяволът е враг на кръвта и следователно изисква подпис с кръв, именно защото е враг на кръвта. Бих искал да ви попитам дали някой може да си представи, че би желал точно това, което намира за неприятно. Разумно е да се предположи, че Гьоте е имал предвид в този момент – че не само Гьоте, но и основната легенда, както и по-ранните фаустовски текстове, са могли да имат предвид само това – че дяволът придава нещо специално на кръвта и че за него не е безразлично дали ще получи договора, подписан с обикновено, неутрално мастило или с кръв. Не може да се предположи нищо друго освен това, че представителят на злите сили вярва, дори е убеден, че ще държи Фауст в хватката си, особено като грабне поне капка от кръвта му.

ще има. Това е напълно очевидно и никой не може да разбере този пасаж по друг начин, освен че означава, че Фауст не трябва да се подписва с кръв, защото дяволът е враг на кръвта, а защото иска да завземе контрола над кръвта.

Това се основава на странно чувство, чувството, че който завладее човешка кръв, има власт над човечеството и че кръвта следователно е много специална течност, защото е, така да се каже, нещото, за което човек всъщност трябва да се бори, когато се бори за човечеството по отношение на доброто и злото.

Всички онези неща, които са ни предадени от легендите и митовете на народа и които се отнасят до човешкия живот, претърпяват в наше време особена трансформация по отношение на цялостното човешко възприятие и разбиране. Отминала е епохата, в която легендите, приказките и митовете са били възприемани просто като израз на детско народно въображение. Всъщност, отминала е дори времето, в което се говореше по детински научен начин, че поетичната душа на народа е изразена в легенда. Поетичната душа на народа не е нищо друго освен продукт на академичното бюро, защото има точно толкова академично бюро, колкото и бюрократично бюро. Всеки, който е надникнал в душата на народа, знае много добре, че не става въпрос за измислици и подобни неща, а за нещо много по-дълбоко, което намира израз в неговите легенди и приказки за чудни сили и чудни събития.

Ако се потопим отново в легендите и митовете от новата гледна точка на духовното изследване,

Когато позволим на тези великолепни и въздействащи образи, които са ни предадени от праисторически времена, да ни повлияят, след като сме били екипирани с методи на изследване в хуманитарните науки, тези митове и легенди ни се явяват като израз на дълбока първична мъдрост.

Вярно е, че хората първоначално се чудят как е възможно, като се има предвид, че първоначално се занимаваме с примитивни етапи на цивилизацията и примитивни народни вярвания, наивните хора да са могли да визуализират мистериите на света в тези легенди и приказки и че когато се задълбочим в тези легенди и приказки днес, виждаме в тях това, което духовното изследване сега ясно ни разкрива. В началото това би трябвало да ни учуди. Но за тези, които се задълбочават все по-дълбоко в начина, по който са възникнали тези приказки и митове, всяко удивление и съмнение изчезват и те ще открият не само това, което се нарича наивно възприятие в тези легенди и приказки, но и мъдрия израз на древен, истински, мъдър мироглед. Много, много повече може да се научи чрез позитивно изследване на основите на тези митове и легенди, отколкото чрез усвояване на днешната интелектуална и емпирична наука. Разбира се, човек трябва да подходи към тези въпроси, екипиран с изследователските методи на хуманитарните науки. Всичко, което човек открива за кръвта в легендите и древните мирогледи, е значимо, защото в онези древни времена е имало мъдрост, която е разбирала кръвта, онази специална течност, която е самата същност на човешкия живот и нейното значение за света.

не бива да се занимаваме с това откъде е произлязло то в праисторически времена.

Тази мъдрост е пристигнала, въпреки че заключението на лекцията също ще трябва да сочи към нея. Самото разглеждане на тази тема ще бъде запазено за по-късни лекции. Но днес искаме да разгледаме самата кръв, в нейното значение за човечеството и човешкия културен процес. Това няма да бъде физиологично или чисто научно изследване, а по-скоро изследване от духовна гледна точка. И можем най-добре да проникнем във всеки въпрос, като първо осъзнаем значението на едно древно твърдение, твърдение, свързано с първичната култура на древен Египет, където царувала жреческата мъдрост на Хермес, твърдение, считано за фундаментален принцип на цялата духовна наука, което е наречено Херметичен принцип и което гласи: „Както горе, така и долу“.

Може да намерите много дилетантски обяснения на това твърдение. Обаче обяснението, което ще ни занимава днес, е следното. Цялата духовна наука е ясна, че светът, първоначално достъпен за човечеството чрез петте му сетива, не представлява целия свят, а е просто израз на един по-дълбок, скрит свят зад него - духовния свят. В съответствие с този херметичен принцип, този духовен свят се нарича *горен* свят, а сетивният свят, който се разпростира около нас, който възприемаме със сетивата си и можем да изследваме с интелекта си, се счита за долен свят, израз на духовния свят. По този начин, духовният учен не вижда крайна истина в този сетивен свят, а по-скоро един вид физиономия, която изразява един скрит психически и духовен свят, точно както човек, когато наблюдава човешкото лице, не се фокусира единствено върху формите на лицето и жестовете.

Може да не остане неподвижно, но разбира се, жестовите и физиономията го водят към това, което се изразява в тях психологически и духовно.

Това, което всеки човек наивно прави, когато взаимодейства с разумно същество, окултистът или духовният изследовател прави по отношение на целия свят. „Както горе, така и долу“ би означавало, приложено към хората, че тези импулси се изразяват в лицата им, които се намират в душите им: в твърдо, грубо лице - грубостта на душата; в усмивка - вътрешна радост; в капчици сълзи - страданието на душата.

Нека обясня херметичния принцип, като се спра на въпроса какво всъщност е мъдростта. В духовната наука винаги се е казвало, че човешката мъдрост е свързана с опита, по-специално с болезнения опит. Някой, който е пряко потопен в болка и страдание, може да прояви нещо в тази болка и страдание, което е вътрешна дисхармония. Но някой, който е преодолял болката и страданието и носи плодовете им в себе си, винаги ще ви каже само, че по този начин е усвоил нещо от мъдростта. Радостите и удоволствията на живота, удовлетворенията, които животът ми е предложил, аз приемам с благодарност; но по-малко от всичко това бих се отказал от болката и страданието си, които са зад гърба ми: дължа мъдростта си на болката и страданието си. По този начин духовната наука винаги е виждала мъдростта като нещо като кристализирана болка, която е била преодоляна и трансформирана в своята противоположност.

Интересното е, че съвременните, по-материалистични изследвания, по особен начин, се връщат именно към тази точка. Наскоро една красива

Издадена е книга за изражението на лицето на мисълта, книга, която си струва да се прочете. Книгата не е от теософ, а от естествен учен и психолог. Той се опитва да покаже как вътрешният живот на човек, начинът му на въображение, се изразява във физиономията, и този изследовател също така посочва, че мислителът винаги има нещо в изражението на лицето си, което напомня за погълната болка.

Така, като красиво потвърждение на един древен принцип на духовната наука, вие виждате този принцип да се появява отново в по-материалистичния мироглед на нашето време. Ще разбирате това все по-дълбоко и ще откриете как стъпка по стъпка древната мъдрост отново става достъпна за съвременната наука.

Същността на духовното изследване се крие във факта, че всичко, което ни заобикаля в света – минералната структура, растителността, животинският свят на нашата земя – се разглежда като физиогномичен израз или понисша форма на висш, лежащ в основата духовен живот. От окултна или духовно-научна гледна точка, това, което ни е дадено в сетивния свят, може да бъде истински разбрано само когато човек познава и висшата форма, духовния модел, първичните духовни същества, от които всичко това произлиза. Затова днес ще разгледаме какво се крие зад появата на кръвта, това, което е създало физиогномичен израз за себе си в кръвта тук, в сетивния свят. След като човек е схванал този духовен фон на кръвта, той ще разбере и как подобно знание трябва да има реципрочно въздействие върху целия ни духовен и културен живот.

Основни въпроси налагат човечеството в наше време: въпроси за образованието, не само на младите.

Не само отделни хора, но и въпроси за образованието на цели народи, а също и големият образователен въпрос, който бъдещето ще постави пред човечеството. Всеки трябва да осъзнае това, когато обърне поглед към големите социални катаклизми на нашето време, към социалните изисквания, които възникват навсякъде, независимо дали са въплътени в женския въпрос, социалния въпрос, въпроса за мира и т.н. Всичко това е изправено пред нашата загрижена душа. Всички тези въпроси стават ярки и ясни, когато разберем какво се крие зад кръвта като духовна същност.

Кой би отрекъл, че този въпрос е свързан и с расовия въпрос, който, което е важно, отново се появява в наши дни? Можем да разберем расовия въпрос обаче само ако разберем мистериозното действие на кръвта и смесването на кръвни линии между народите. Накрая, с това е свързан и друг въпрос, който ще става все по-актуален, колкото повече се отдалечаваме от просто безцелния подход към този въпрос и се стремим към единен подход в тази област. Въпросът, за който се говори тук, е въпросът за колонизацията, въпросът, който възниква, когато хора от цивилизовани и нецивилизовани народи влизат в контакт: До каква степен нецивилизованите народи могат да абсорбират нови култури? Как може един чернокож човек, как може един варварски дивак да бъде цивилизован, как трябва да се държи човек с тях? Това включва не само чувствата на сенчест морал, но и големи, сериозни и значими въпроси на съществуването. Този, който не знае условията, при които съществува един народ, независимо дали е във възходяща или низходяща линия на развитие, дали това или онова се определя от неговата кръв, е неспособен да намери правилния начин да разбере която и да е култура в друг.

хората ... Всичко това възниква, когато се повдигне този важен въпрос за кръвта.

Всички сте запознати с това какво е кръв от стандартната естествена наука. Знаете, ако вземете предвид хората и висшите животни, че тази кръв е наистина самият живот. Знаете, че чрез човешката кръв вътрешното „аз“ се отваря към външната страна и по този начин човекът абсорбира животворящия въздух, кислорода, чрез кръвта. Кръвта се обновява чрез това абсорбиране на кислород. Кръвта, която човешката вътрешност предлага на постъпващия кислород, е, така да се каже, вид токсин за организма, вид разрушител и унищожител. Тази синкавочервена кръв се трансформира, чрез абсорбирането на кислород, чрез един вид процес на горене, в червена, животворяща кръв. Тази кръв, която прониква във всички части на тялото и отлага хранителни вещества там, има задачата директно да абсорбира вещества от външния свят и да ги използва по най-краткия възможен начин за подхранване на съществото. Хората и висшите животни първо трябва да пренесат тези хранителни вещества в кръвта, да образуват кръвта, да абсорбират кислорода от въздуха в кръвта и да изградят и поддържат тялото чрез кръвта.

Един дълбок и проникателен наблюдател на човешката душа правилно отбелязва: Кръвта, с движението си, е като второ човешко същество, отнасящо се към другото човешко същество – съставено от кости, мускули и нервна маса – като вид външен свят. Всъщност, цялото човешко същество непрекъснато абсорбира своите жизнеподдържащи сили от кръвта и, обратно, освобождава в кръвта това, от което не се е нуждаело. По този начин, в кръвта съществува истински двойник на човешкото същество, който постоянно я съпътства.

От която той непрекъснато черпи нова сила и на която дава това, от което вече не се нуждае. Следователно е напълно основателно кръвта да е наричана течащата жизнена сила на човечеството и да ѝ се приписва подобно значение, каквото се отдава на целулозата за по-нисшите организми. Това, което целулозата е за по-нисшите организми, е многостранната „специална течност“ – кръвта, за човечеството.

Един виден изследовател, *Ернст Хекел*, се е задълбочил в механизмите на природата и правилно е посочил в популярни трудове, че кръвта всъщност се развива последна в организма. Ако се проследи развитието на човешкия ембрион в утробата, се установява, че основите за развитие на костите и мускулите вече са налице много преди да възникне основата за кръвообразуване. Едва много късно структурите за кръвообразуване – и с тях кръвоносната система – стават видими при хората; едва много късно те се появяват. От това естествената наука правилно заключава, че самото кръвообразуване се е появило късно в развитието на света, че други сили, така да се каже, са били доведени първо до нивото на кръвта, за да осъществят на това ниво това, което трябва да се случи в човешкото същество. Когато човекът, като човешки ембрион, преминава през по-ранните етапи на човешкото развитие, повтаряйки ги отново, той първо придобива това, което е съществувало в света преди кръвообразуването, за да увенчае еволюцията в трансформацията, в издигането на всичко, което предшества тази специална течност – кръвта.

Ако желаем да изучаваме мистериозните закони на духовната вселена, които управляват кръвта, тогава първо трябва да се запознаем с най-елементарните понятия на духовната наука. Те често са били

Тук бяха обсъдени елементарните понятия на духовната наука. Ще видите, че тези елементарни понятия на духовната наука представляват висшата сфера и че тази висша сфера, след като сме я разбрали, ни се изразява в значимите закони на кръвта, както и в тези на останалата част от живота, както във физиономията. Тези, които отдавна са запознати с тези елементарни закони на духовната наука, със сигурност ще ми позволят да ги повторя накратко за тези, които са тук за първи път. По този начин тези закони ще ви стават все по-ясни, докато се учите да ги прилагате отново и отново в конкретни нови случаи. Разбира се, за тези, които все още не знаят нищо за духовната наука, които все още не са се установили в светогледа и философията на живота, за които става въпрос тук, това, което ще кажа, е горе-долу просто сбор от думи, които те не могат да разберат. Но не винаги липсата на понятие зад една дума е виновна, когато някой не може да схване значението ѝ. Тук може да се адаптира забележка, направена от блестящия Лихтенберг: Ако глава и книга се сблъскат и звукът е кух, книгата не винаги е виновна. Същото важи и за начина, по който нашите съвременници преценяват духовно-научните истини. Ако тези истини често звучат на хората като просто думи и те не могат да ги осмислят, духовната наука не винаги е виновна. Всеки, който се задълбочи в тези въпроси, обаче ще види, че зад термините и препратките към висши същества наистина стоят такива същества, които не могат да бъдат намерени в нашия сетивен свят.

В духовно-научния мироглед виждаме, че човекът, доколкото ни се изправя във външния свят чрез нашите сетива, доколкото е форма и очертания, представлява само част от човешката същност и че дори зад физическото тяло се крият много други същности. Човекът споделя това физическо тяло с всички минерални, така наречени неодушевени неща, които го заобикалят. Отвъд това обаче човекът притежава така нареченото етерно или жизнено тяло. Етерът тук не се разбира в смисъла, в който го разбира физическата наука. Това етерно или жизнено тяло е принцип, който за духовно-научния изследовател не е просто нещо въображаемо, не е просто нещо, върху което се спекулира, а нещо, което е също толкова реално за неговите отворени духовни сетива, колкото външните сетивни цветове са за физическото око. За ясновидеца това етерно или жизнено тяло е нещо, което трябва да се види, наистина да се види. То е, което призовава неорганичната материя към живо съществуване, извлича я от безжизнеността и я нанизва на нишката на живота. Не вярвайте, че това живо тяло е просто нещо, което окултният изследовател си въобразява, добавено към неодушевеното. Това се опитват естествените учени. Те се опитват да допълнят това, което могат да видят в нещата с микроскоп и т.н., за да си представят нещо, което след това наричат жизнен принцип. Духовната наука не стои на тази предпоставка; тя има определен принцип. Тя не си казва: Ето ме като изследовател, точно такъв, какъвто съм. Това, което съществува в света, трябва да съответства на моята настояща гледна точка. Това, което не мога да възприема, не съществува. Това е горе-долу толкова разумно, колкото един сляп човек да каже, че цветовете са фантастично нещо.

Не човекът, който не знае нищо по даден въпрос, трябва да реши, а човекът, който го е преживял. Човешките същества са в състояние на развитие. Затова духовната наука казва: Ако останете такива, каквито сте, не можете да възприемете нищо от етерното тяло и наистина може да се говори за „граници на знанието“ и „невежество“; но ако станете различен човек, ако придобиете необходимите способности да възприемате духовните неща, тогава не може да се говори за граници на знанието. Тези граници съществуват само докато човечеството не е отворило вътрешните си сетива. Следователно агностицизмът не е нищо друго освен потискащо бреме за нашата култура. Той казва: Човешките същества са такива, а ако са такива, тогава могат да възприемат само това и онова. На това отговорът е: Ако днес са такива, тогава трябва да станат различни и тогава ще възприемат и други неща.

Следователно вторият член на човешкото същество е етерното тяло, което хората споделят с растителния свят.

Третият елемент е така нареченото астрално тяло, много красиво и смислено име, и по-късно ще бъде показано отново, че това астрално тяло с право е наречено с това име. Теософите, които биха избрали друго име за това, нямат представа какво е заложено на карта. Отговорност на астралното тяло е, при хората и животните, да нарече живия елемент субстанцията на усещането, така че не само флуидите да се движат в живото същество, но и това, което наричаме удоволствие и болка, радост и скръб, да се изразява в него. С това вие по същество посочихте и разликата между растение и животно, въпреки че има преходи.

Разработила е нова група научни изследователи

Някои смятат, че трябва да приписват усещане и на растенията в прекия смисъл. Но това е просто игра на думи. За някои растения е очевидно, че изпитват състояния на възбуждане, когато нещо се приближи до тях, когато нещо им въздейства. Но това не е усещане. В съществото трябва да възникне образ като отражение на възбуждането. Дори ако при някои растения се появи реакция на външно впечатление, това все още не е доказателство, че растението вътрешно издига такъв стимул до усещане, че го изпитва вътрешно. Това, което се преживява вътрешно, се намира в астралното тяло. Така виждаме, че това, което се е развило до животинско ниво, се състои от физическо тяло, етерно или жизнено тяло и астрално тяло.

Човешките същества сега превъзхождат животните в нещо съвсем необикновено и това превъзходно качество винаги е било усещано от интелигентните хора. Това се подсказва от думите на самия *Жан Пол* в автобиографията му: той живо си спомня как като малко дете в двора на къщата на родителите си, мисълта проблясва през ума му: ти си „аз“, ти си същество, което може вътрешно да си каже „аз“. Това му е направило дълбоко впечатление.

Цялата така наречена външна психология пренебрегва най-важния момент. Последвайте ме за няколко минути в едно фино размишление, което въпреки това ще разкрие за какво става въпрос. В цялото царство на немския език има една-единствена дума, която е коренно различна от всички останали. Всеки един от вас може да назове всяко нещо в тази стая. Всяка маса може да назове маса, всеки стол може да назове стол.

Можеш да ги наречеш. Но има една дума, едно име, което не можеш да произнесеш, освен това, на което принадлежи това име: това е малката дума „аз“. Никой не може да каже „аз“ на друг. „Аз“-ът трябва да отеква от най-съкровената същност на самата душа; това е името, което само душата може да си даде. Всеки друг е „ти“ за мен и аз самият съм „ти“ за всички останали.

Всички религии са възприемали това „аз“ като израз на онова същество в душата, чрез което душата е способна да позволи на своята фундаментална същност, на своето божествено „аз“, да говори в себе си. Там започва това, което никога не може да проникне през външните сетива, което никога не може да бъде назовано отвън по смисъл, а трябва да отекне от най-съкровените дълбини. Там започва този монолог, този монолог на душата, чрез който божественото „аз“ се обявява в душата, когато пътят е разчистен за духа да влезе в нея.

В по-старите културни религии, дори в древен еврейски, това име се е наричало „неизразимото име на Бог“ и каквото и да превежда съвременната филология, древноеврейското име на Бог не означава нищо друго освен това, което днес се изразява с немската дума „Ich“ (Аз). Възглас се разнесе сред редиците на слушателите, когато името на „непознатия Бог“ беше произнесено от посветения, когато те усетиха какво се изразява с тази дума, когато „Аз съм Аз Съм“ отекна в храма. В тази дума се изразява четвъртият аспект на човешката природа, аспектът, който човечеството притежава единствено в сферата на земното си съществуване. Това „Аз“ от своя страна обхваща и култивира в себе си семената на по-висшите етапи на човечеството. Трябва само да се посочи какво ще донесе този четвърти аспект на човешкото развитие в бъдеще.

Трябва да се отбележи, че човекът се състои от физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и егото или истинския вътрешен живот, и че в този вътрешен живот присъстват семената за три по-нататъшни етапа на развитие, които ще възникнат от кръвта, а именно Манас, Будхи и Атма, или с немски думи: Манас = духовно „аз“ в контраст с телесното „аз“, Будхи = жизнен дух, Атма = духовен човек, истинският духовен човек, който днес само се рее пред човека като идеал, който е предразположен като малко семе вътре и ще достигне своето съвършенство в далечното бъдеще.

По този начин, точно както има седем цвята в дъгата, седем тона в музикалната гама и седем нива на атомно тегло в сферата на атомите, ние имаме седемстепенната скала на човешките същества, която отново се разделя на четири долни и три горни нива.

Нека сега се опитаме да разберем как тази висша, духовна сфера намира физиогномичен израз в низшата сфера, как ни се струва в сетивния свят. Първо, нека разгледаме какво кристализира в човек в неговото физическо тяло. Това е нещо, което той споделя с така наречената нежива природа. Когато говорим за това физическо тяло от духовно-научна гледна точка, ние не говорим за това, което вижда окото, а по-скоро за взаимодействието на силите, които са изградили физическото тяло, за това, което се крие зад физическото тяло като силова природа.

Нека разгледаме растението като същество, което вече притежава етерно тяло, което оживява физическите вещества, т.е. това, което е сетивна материя.

в жизнени течности. Какво е това, което трансформира тези така наречени неодушевени сили в жизнени течности? Наричаме го етерно тяло и това етерно тяло прави същото при животните, а също и при хората; то призовава това, което е просто сетивно, към жива конфигурация, към жива форма. Това етерно тяло от своя страна е проникнато от астралното тяло. И какво прави това астрално тяло? То призовава движещата се субстанция към вътрешното преживяване на цикъла на движение на материалните течности, така че външното движение да се отразява във вътрешните преживявания.

Дотук сме стигнали до точката, в която разбираме човечеството, доколкото то е поставено в животинското царство. Всички вещества, от които е съставено човечеството, могат да бъдат открити и там, в неживата природа: кислород, азот, водород, сяра, фосфор и т.н. Ако това, което е било превърнато в жива субстанция от етерното тяло, трябва да бъде призовано за вътрешно разбиране, за създаване на вътрешни отражения на случващото се външно, тогава етерното тяло трябва да бъде проникнато от това, което наричаме астрално тяло. Астралното тяло поражда усещането. Но сега, на този етап, астралното тяло поражда усещането по много специален начин. Етерното тяло превръща неорганичната субстанция в жизнени течности; астралното тяло превръща тази жива субстанция в чувствителна субстанция. Но - и ви моля да обърнете специално внимание на това - какво възприема едно същество, надарено само с тези три тела? То възприема само себе си, само собствените си жизнени процеси; то води самостоятелен живот. Това е изключително интересен факт от изключителна важност, който си струва да бъде записан. Помислете за едно по-нисше животно. Какво е развило то? То е превърнало неживата материя в жива.

Живата, подвижна субстанция се трансформира в чувствителна субстанция. А чувствителната субстанция съществува само там, където е налице поне предразположението за това, което по-късно се появява в напълно развитата нервна система. Така имаме нежива субстанция, жива субстанция и субстанция, проникната от чувствителни нерви. Когато гледате кристал, първо трябва да си представите в тази кристална форма израз на определени природни закони, които преобладават в така наречената нежива сфера отвън. Никой кристал не би могъл да възникне без цялостта на заобикалящата го природа. Не можете да откъснете нито един елемент от космоса и да го отделите, както не можете да откъснете човек от цялата му среда, който, ако бъде издигнат само на няколко мили над земята, неизбежно би умрял. Точно както човек може да бъде заченат само на мястото, където се намира, където съответните сили трябва да се комбинират и да живеят в него, така е и с кристала и който погледне кристала правилно, ще види в него цялата природа, целия космос, в един единствен отпечатък. *Кювие* е напълно прав, че един перфектен анатом може да заключи от костта на кое животно е принадлежала, защото всяко животно трябва да има свои собствени, много специфични форми на костите.

По този начин, целият космос живее във формата на кристала. И по същия начин, целият космос се изразява в живата субстанция на отделното същество. Циркулиращите флуиди на едно същество вече са миниатюрен свят, отпечатък на необятния свят. И когато субстанцията е призована към усещане, какво тогава живее в усещанията на най-простото същество? В тези усещания се отразяват космическите закони, така че отделното живо същество микрокосмически съдържа в себе си целия макрокосмос.

възприема. Сетивният живот на едно просто същество е отпечатък на космоса, точно както кристалът е отпечатък на своята форма. В такова просто живо същество човек си има работа с притъпено съзнание. Но това, което това съзнание притежава в по-голяма притъпеност, от друга страна, се компенсира от по-големия му обхват. Целият космос блести в това притъпено съзнание, в живото същество. Сега, в човека няма нищо друго освен по-сложно развитие на онези три тела, които се намират в най-простото разумно същество. Вземете човека и пренебрегнете кръвта му; помислете за него като за същество, образувано от веществото на заобикалящия го физически свят, същество, което, подобно на растение, съдържа течности в себе си, които призовава за живот, и в което интегрира нервна система. Тази първа нервна система е така наречената симпатикова нервна система. Симпатиковата нервна система при хората се простира по двете страни на гръбначния стълб, има поредица от възли от всяка страна, разклонява се и разделя и изпраща влакната си към различните органи: бели дробове, храносмилателна система и т.н. Тя е свързана с гръбначния мозък чрез странични пътища.

Преди всичко, тази симпатикова нервна система представлява сетивния живот, който току-що ви беше описан. Човешкото съзнание обаче не може да достигне до това, което се отразява чрез тези нерви от световните процеси. Тези нерви са средства за изразяване. И както човешкият живот е изграден от заобикалящия го космически свят, така и този космически свят се отразява в симпатиковата нервна система. Тези нерви водят скучен вътрешен живот. Ако човек можеше да се потопи в тази симпатикова нервна система,

Ако приспи горната си нервна система, щеше да види великите закони на космоса, които управляват и работят сякаш в сияйно съществуване. Древните хора са притежавали ясновидство, сега надминато, което може да се разпознае, когато чрез специфични процеси активността на висшата нервна система се изключва, като по този начин се освобождава нисшето съзнание. Тогава индивидът живее по особен начин в нервната система, която се превръща в огледало за света около него. Някои нисши животни са запазили това ниво на съзнание и го запазват и днес. Следователно това е едно тъпо, сумрачно съзнание, но е значително по-всеобхватно от съвременното човешко съзнание. Като тъп вътрешен живот, то отразява един по-далеч достигащ свят, а не просто малкия сегмент, възприеман от съвременните хора.

При хората обаче се случва нещо друго. Докато космосът е намерил отражение в хода на развитието си до симпатиковата нервна система, на този етап от развитието съществото се отваря отново към външния свят: гръбначният мозък е интегриран в симпатиковата система. След това гръбначно-мозъчната и мозъчната система водят до органите, които установяват връзката с външния свят. Когато човешкото развитие е напреднало дотук, то вече не е просто отражение на първоначалните формиращи закони на космоса, а по-скоро самото отражение влиза във връзка с околната среда. Когато симпатиковата нервна система се е интегрирала с висшите части на нервната система, това е израз на настъпилата трансформация на астралното тяло. Тогава астралното тяло вече не просто преживява космически живот в притъпено съзнание, а добавя към него свой собствен уникален вътрешен живот.

Симпатиковата нервна система възприема случващото се извън нас, докато висшата нервна система възприема случващото се вътре в нас. И чрез най-висшата форма на нервната система, която се оформя в момента в общото развитие на човечеството, материалът се извлича от по-високо структурираното астрално тяло, за да се създадат образи на външния свят, понятия. Така човечеството е загубило способността да преживява първоначалните, скучни образи на външния свят; ние възприемаме вътрешния си живот и от този вътрешен живот изграждаме нов свят от образи на по-високо ниво, който отразява по-малка част от външния свят, но по по-ярък, по-съвършен начин.

С тази трансформация протича и друг процес на по-висок етап от развитието. Трансформацията на астралното тяло се разпростира и върху етерното тяло. Точно както етерното тяло, при своята трансформация, дава началото на астралното тяло и точно както гръбначният мозък и мозъчната система се добавят към симпатиковата нервна система, така и това, което е израснало от етерното тяло и се е освободило след абсорбиране на нисшите телесни течности, причинява трансформацията на тези течности в това, което наричаме кръв. Кръвта е също толкова израз на индивидуализираното етерно тяло, колкото мозъкът и гръбначният мозък са израз на индивидуализираното астрално тяло. И чрез тази индивидуализация идва това, което се проявява в „Аз-а“.

Ако проследим развитието на човека от тази гледна точка, виждаме, че първоначално имаме петзвенна верига, която се комбинира, както следва: първо, физическото тяло; второ, етерното тяло; трето, астралното тяло; или първо, неорганичните, неутралните, физически сили; второ...

жизненоважните течности, които също се намират в растението; трето, нисшата или симпатиковата нервна система; четвърто, висшето астрално тяло, което е издигнато от нисшето астрално тяло и намира своя израз в гръбначния мозък и мозъка; пето, принципът, който индивидуализира етерното тяло.

Точно както тези два принципа са били индивидуализирани, така е индивидуализиран и първият принцип за хората – принципът, чрез който неодушевените вещества отвън проникват и изграждат човешкото тяло. Тази трансформация е налице само в началните си етапи при съвременните хора.

Виждаме как външните, безформени вещества се вливат в човешкото тяло, как етерното тяло призовава тези вещества в живи форми и как образите на външния свят след това се формират от астралното тяло; как това отражение на външния свят се разгръща във вътрешни преживявания и след това този вътрешен живот генерира образи на външния свят от себе си.

Когато трансформацията сега се разпростира върху етерното тяло, се създава кръв. Кръвоносната система, включително сърцето, е израз на трансформираното етерно тяло, точно както гръбначният мозък и мозъчната система са изрази на трансформираното астрално тяло. Точно както мозъкът интернализира външния свят, така и кръвта трансформира този вътрешен свят във външен израз в човешкото тяло. Трябва да говоря с метафори, когато искам да опиша сложните процеси, участващи тук. Кръвта приема образите на външния свят, интернализирани от мозъка, трансформира ги в живи формиращи сили и чрез тях формира настоящото човешко тяло. Следователно кръвта е веществото, което изгражда човешкото тяло. Тук действа процес.

Виждаме пред себе си факта, че кръвта абсорбира най-висшето нещо, което може да поеме от околната среда: кислород, а именно този, който постоянно обновява кръвта, снабдявайки я с нов живот. Това кара кръвта да се отвори към външния свят. Така проследихме пътя от външния свят към вътрешния свят и обратно от вътрешния към външния. Сега са възможни две неща. Виждаме, че произходът на кръвта се намира там, където човешкото същество, като независимо същество, се изправя срещу външния свят, където от усещанията, в които външният свят се е превърнал, то самостоятелно създава форми и образи, където става творческо, където следователно азът, индивидуалната воля, може да оживее. Никое същество, в което този процес все още не се е състоял, не би могло да каже „аз“ от себе си. Принципът за превръщането на аз-а се крие в кръвта. Азът може да намери израз само там, където съществото е способно да оформи в себе си образите, които генерира от външния свят. Същество с истинско аз трябва да е способно да абсорбира външния свят и да го пресъздаде в себе си. Ако човек притежаваше само мозък, той би могъл да генерира и преживява образи на външния свят само в себе си; тогава би могъл да си каже само: Външният свят се повтаря в мен като отражение. Но ако може да конструира това повторение на външния свят в нова форма, тогава тази форма вече не е просто външният свят: тя е „Аз“. Същество само със симпатикова нервна система отразява външния свят; то все още не възприема този външен свят като себе си, все още не като вътрешен живот. Същество с гръбначен мозък и мозък възприема отражението като вътрешен живот. Но същество с кръв преживява вътрешния си живот като своя собствена форма. Чрез кръвта, с помощта на кислород от външния свят, тялото се преобразува според образите на вътрешния живот.

Това оформяне се изразява като себевъзприятие. Аз-ът сочи в две посоки, а кръвта е външният израз на тази посока. Погледът на аз-а е насочен навътре, волята на аз-а е насочена навън. Силите на кръвта са насочени навътре, изграждайки вътрешното аз; те са насочени навън към кислорода на външния свят. Следователно, когато човек заспи, той се спуска в безсъзнание, в това, което съзнанието може да преживее в кръвта. Но когато човек отвори очи за външния свят, кръвта абсорбира образите, генерирани от мозъка и сетивата, в своите формиращи сили. Така кръвта стои по средата между вътрешния свят на образите и живия свят на формите във външния свят. Тази роля ще ни стане ясна, когато разгледаме две явления. Едното явление е родословието, родството на съзнателните същества; другото е преживяването на света на външните преживявания. Родословието ни поставя там, където се намираме, както обикновено се казва, чрез кръвта. Човешките същества се раждат от контекст, раса, племе, от своето потекло и това, което наследяват от своите предци, намира своя израз в кръвта им. Кръвта, така да се каже, капсулира това, което се е развило от материалното минало на човек. Но тя също така предвещава в кръвта какво се подготвя за бъдещето на човека.

Следователно, когато човек понижи висшето си съзнание, когато е в хипноза, сомнамбулизъм или атавистично ясновидство, той се спуска в много по-дълбоко съзнание и възприема великите закони на света в сънна форма, само че много по-ясно и по-ярко.

както при най-ярките сънища на обикновения сън. В такова състояние човек потиска дейността на мозъка, а в най-дълбокия сомнамбулизъм - и тази на гръбначния мозък; той преживява дейността на симпатиковата си нервна система, тоест в приглушена, подобна на сумрак форма, живот в целия космос. В такъв случай кръвта вече не изразява образите на вътрешния живот, опосредствани от мозъка, а по-скоро това, което външният свят е вградил в тях. Сега силите на техните предци са се вградили върху тях. Точно както са наследили формата на носа си от един прародител, така са наследили и формата на цялото си тяло. Така, с приглушено съзнание, те възприемат своите предци в себе си, точно както възприемат образите на външния свят, генерирани от сетивата, когато са напълно будни. Тоест: техните предци раздвижват кръвта си. Тогава те все още скучно живеят живота на своите предци.

Всичко в света е в състояние на развитие, включително човешкото съзнание . Видът съзнание, който хората притежават сега, не винаги е бил присъщ. Ако се върнем назад във времето към нашите далечни предци, ще открием различен вид съзнание. В днешно време, в будното си ежедневие, хората възприемат външни неща чрез сетивата си и ги трансформират в ментални представи. Тези представи за външния свят действат върху кръвта им. Следователно всичко, получено чрез сетивни преживявания, живее и функционира в кръвта им. Паметта сега е изпълнена с тези преживявания, със сетивните впечатления. За разлика от това, това, което е наследено от техните предци, остава несъзнателно за съвременните хора във вътрешния им физически живот. Те не знаят нищо за формите на вътрешните си органи. Това не е било така в древността. Тогава животът е живял в кръвта.

Не само това, което сетивата са получавали отвън, но и това, което е присъствало във физическата форма. И тъй като тази физическа форма е била наследена от предците, индивидът е усещал живота на тези предци в себе си. Ако човек си представи такъв повишен живот на съзнание, той получава представа как той се изразява и в съответния спомен. Човек, който преживява само това, което възприема чрез сетивата си, също помни само това, което е преживял чрез външен сетивен опит. Той може да има осъзнаване за това, което е преживял по този начин само от детството си. Различно е било за хората от праисторическите времена. Те са преживявали това, което е било вътре в тях, и тъй като това „вътрешно аз“ е резултат от наследственост, те са преживявали и преживяванията на своите предци във въображението си. Те са си спомняли не само детството си, но и преживяванията на своите предци. Този живот на техните предци е присъствал в образите, които кръвта им е получила. Колкото и невероятно да изглежда за днешния материалистически мироглед, вярно е, че някога е съществувало съзнание, чрез което хората са разглеждали не само сетивните си възприятия като свои собствени преживявания, но и преживяванията на своите предци. Тогава те казвали: „Преживял съм го“, не само по отношение на това, което самите те са преживели, но и на това, което са преживели техните предци; те го помнели. Вярно е, че тази по-ранна форма на човешко съзнание е била по-слаба от сегашното ни будно съзнание, по-скоро като ярко изострена мечта, но е била още по-всеобхватна. Тя се е простирила отвъд преживяванията на предците. Синът се е чувствал свързан с баща си и дядо си в едно „аз“, защото е споделял техните преживявания като свои собствени.

Тъй като човекът притежаваше това съзнание, защото не живееше просто в личния си свят, а защото съзнанието на предходното му поколение се раздвижваше в него, той не се отнасяше просто към себе си с име, а към цяла линия от поколения. Синът, внукът и т.н. обозначаваха с име общата нишка, която преминаваше през всички тях. Човекът виждаше себе си като член на цялата линия от поколения. Това беше истинско и истинско чувство. И какво трансформира тази форма на съзнание в друга? Тя беше трансформирана от събитие, добре познато в историята на езотеричната наука. Ако се върнем назад в историята, за всички народи на земята настъпва момент, момент, който може да бъде точно описан за всеки отделен народ. Това е моментът, когато един народ навлиза в ново културно състояние, в което престава да има стари традиции, когато престава да притежава първична мъдрост, онази мъдрост, която е текла през кръвта на поколенията. Народите осъзнават това и ние откриваме това осъзнаване, изразено в древните саги на техните народи. В по-ранни времена племената са оставали самостоятелни, като отделни членове на семействата са се женили помежду си. Това е първоначалната форма на всички раси и народи. Решаващ момент за човечеството е, когато този принцип е нарушен, когато чужда кръв се смесва с чужда кръв, когато близкият брак преминава в брак от разстояние. Близкият брак запазва кръвта на поколенията; той позволява на една и съща кръв да тече през всеки отделен член, същата кръв, която е прониквала в племето и нацията поколения наред. Бракът от разстояние влива нова кръв в индивида и това нарушаване на племенния принцип, това смесване на кръв, което се среща във всички народи и някога или по-късно е било фундаментален аспект от тяхната история, е значимо събитие в човешката история.

му поява означава раждането на външния ум, раждането на интелекта.

Именно това е важният момент: че в древността е съществувал един вид ясновидство в здрач и че от тази ясновидска способност са възникнали митове и легенди, които могат да се проявят в родствена кръв, точно както сегашното съзнание може да се прояви в смесена кръв. С появата на брака от разстояние съвпада и раждането на логическото мислене, раждането на интелекта. Колкото и изненадващо да е това, то е истина. Това е осъзнаване, което ще бъде все повече потвърждавано от външни изследвания. Началото вече е положено. Смесването на кръвта, което се случва при брака от разстояние, е едновременно това, което първоначално потушава ясновидството от миналото, за да издигне човечеството на по-висок етап от развитието. Точно както някой, който преминава през окултно развитие, възкресява това ясновидство и го трансформира в нова форма, така и обратното, сегашното будно съзнание се е развило от древно, ясновидство в здрач.

В днешно време цялата среда, на която е изложен човек, се изразява в кръвта и следователно тази среда оформя вътрешното „аз“ според външното. При ранните хора физическото вътрешно „аз“ се е изразявало повече в кръвта. В първобитните времена, заедно със спомена за преживяванията на предците, са се наследявали и техните склонности към едно или друго добро и зло. Последиците от склонностите на предците са се усещали в кръвта на потомството. Когато кръвта се е смесвала чрез брак от разстояние, тази връзка с предците също е била прекъсната. Хората са преминали към личен, независим живот. Те са се научили да се ориентират в собствените си морални и духовни норми.

на кръвта се определя от това, което човек е преживял в личния си живот. Така, в чистата кръв се изразява силата на предците; в смесената кръв - силата на собствените преживявания. Това ни казват легендите и митовете на различните народи. Те ни казват: Това, което има власт над твоята кръв, има власт и над теб. Силата на тези традиции е престанала да действа върху кръвта, когато способността ѝ да абсорбира такава сила на предците е била угасена от примесването на чужда кръв. И това твърдение важи в най-широк смисъл. Каквато и сила да се стреми да завземе контрол над човек, тя трябва да действа върху него по такъв начин, че този ефект да се изрази в кръвта му. Следователно, ако зла сила желае да придобие влияние над човек, тя трябва да има господство над кръвта му. Това е дълбокият и проникателен аспект на гореспоменатия пасаж от „Фауст“. Следователно, представителят на злия принцип казва: Напиши името си с кръв под договора. Ако съм написал името ти с кръвта ти, значи съм те хванал с това, което изобщо може да хване човек; привлякъл съм те към себе си. На когото принадлежи кръвта, на него принадлежи и човекът, или самата личност.

Когато две групи хора влязат в контакт , както обикновено се случва при колонизацията, тогава някой, който разбира еволюцията, ще може да каже дали една чужда култура може да бъде абсорбирана или не. Вземете народ, който е израснал извън средата си, в чиято кръв се е формирала средата му, и се опитайте да присадите чужда култура върху него. Това е невъзможно. Това е и причината, поради която някои местни народи е трябвало да загинат, когато колонистите са дошли в определени региони. От тази гледна точка този въпрос трябва да бъде преценен.

И тогава човек вече няма да вярва, че нещо може да се присади върху нещо друго. Кръвта трябва да бъде подложена само на това, което все още може да понесе.

Откритието на съвременната наука, че смесването на кръвта на едно животно с тази на несродно животно убива другото, е древно окултно прозрение. Смесете човешка кръв с кръвта на по-нисши маймуни и ще настъпи унищожение, защото те са твърде далеч една от друга. Смесете човешка кръв с кръвта на висши маймуни и те няма да се убиват взаимно. Точно както смесването на кръвта на животински видове, когато са твърде далеч една от друга, води до действителна смърт, така и то е убило древното ясновидство на по-нисшите хора, когато кръвта им е била смесена с кръвта на тези, които не са роднини. Целият съвременен духовен живот не е нищо друго освен резултат от смесване на кръв и в не толкова далечно бъдеще ще бъде възможно да се изучи влиянието на смесването на кръв и да се проследи до човешкия живот, ако изследванията се провеждат от тази гледна точка. По този начин: смесването на кръв с кръв на животински видове, отдалечени по развитие, убива; смесването на кръв с кръв на сродни животински видове не убива. Физическият организъм на човека се запазва дори когато чужда кръв се смесва с чужда кръв, но ясновидската сила умира под влиянието на смесване на кръв или брак от разстояние.

Човешките същества са устроени по такъв начин, че когато кръвта се смеси и тази смес не произхожда от страна, която е твърде изостанала в развитието си, се ражда интелект. Чрез този процес ясновидската сила, първоначално произлизаща от животинското начало, се унищожават и в хода на развитието се ражда ново съзнание.

Следователно, в човешкото развитие, нещо подобно съществува на по-високо ниво, както и на по-ниско ниво.

В животинското царство чуждата кръв убива чуждата кръв. В човешкия свят чуждата кръв убива това, което е свързано с кръвта на роднините: тъпото, смъртно ясновидство. Така будното съзнание на съвременния човек е резултат от процес на убийство. В хода на развитието е убит духовният живот на близките взаимоотношения, но на негово място, от далечните взаимоотношения, се е родило нещо ново – интелект, будно съзнание.

Всичко, което може да живее в кръвта на човек, живее в неговото его. Точно както физическото тяло е израз на физическия принцип, етерното тяло - на жизнените течности и техните системи, а астралното тяло - на нервната система, така и кръвта е израз на егото. Физическият принцип, етерното тяло и астралното тяло са горната сфера; кръвното състояние и егото са средната сфера; а физическото тяло, жизнената система и нервната система са долната сфера. Следователно, всичко, което се стреми да притежава човек, трябва да притежава кръвта му. Това трябва да се вземе предвид, ако човек желае да напредва в практическия живот. Например, човек може да унищожи уникалния характер на чужд народ, като подложи кръвта му, чрез колонизация, на нещо, което тази кръв не може да понесе. Защото егото се изразява в кръвта. Само тогава красотата и истината наистина притежават човек, когато притежават кръвта му. Мефистофел грабва кръвта на Фауст, защото желае неговото его. Твърдението, което формира лайтмотива на тази лекция, е извлечено от дълбините на дълбоко прозрение. Да, кръвта е много специална течност.

ПРОИЗХОДЪТ НА СТРАДАНИЕТО

Берлин, 8 ноември 1906 г.

Дори повече от останалите лекции в зимния цикъл, следващите три са взаимосвързани: днешната „За произхода на страданието“, следващата „За произхода на злото“ и последващата „Как да разберем болестта и смъртта?“, но всяка от тези три лекции ще бъде и самостоятелна и разбираема.

Когато човек погледне живота около себе си, когато се задълбочи в самоанализата си и се стреми да изследва смисъла и значението на живота в себе си, той открива един особен, отчасти предупредителен, отчасти загадъчен пазител, стоящ пред портата на този живот: страданието.

Страданието, което от своя страна е тясно свързано с това, което ще разгледаме в следващите лекции – злото, болестта и смъртта – понякога се явява на хората като нещо, което се намесва толкова дълбоко в живота, че изглежда е свързано с най-фундаменталните въпроси на съществуването. Следователно, въпросът за страданието е един от най-съществените от всички светогледи още от най-ранните времена на човечеството и винаги, когато са правени опити да се оцени стойността на живота, да се разбере неговият смисъл, основната цел е била да се разбере ролята, която страданието и болката играят в човешкия живот.

Страданието изглежда като досада сред радостния живот, намалявайки жаждата за живот и надеждата за бъдещето. Това е особено вярно за онези, които...

чешка република

Онези, които търсят ценността на живота в радостта от живота, която сякаш съществува единствено заради самата радост, са усетили това смущение, страдание и болка най-остро. Как иначе би могло да се обясни, че сред народ, толкова радостен в живота, толкова погълнат от радостта от живота, каквито са били гърците, една поговорка се появява като тъмно петно в звездното небе на гръцката красота - поговорката на мъдрия *Силен* в свитата на Дионис: Какво е най-добро за човека? Най-доброто за човека е да не се ражда, а щом се роди, второто най-добро е да умре скоро след раждането . Може би знаете, че *Фридрих Ницше*, когато се е опитвал да разбере раждането на трагедията от духа на Древна Гърция, е намекнал за тази поговорка, за да покаже как в основата на гръцката мъдрост и гръцкото изкуство човешкото страдание и скръбта по страданието и всичко, което е свързано с него, играят важна роля.

Но сега откриваме и друго, и едва ли по -ново, твърдение от Древна Гърция, кратко изказване, което едновременно ни показва как по някакъв начин от тази древногръцка традиция произлиза прозрението, че страданието и болката на света не играят просто фатална роля. Това е твърдението, което откриваме у един от най-старите гръцки трагици, *Есхил* , че знанието произлиза от страданието. Тук се събират две неща, едното от които несъмнено голяма част от човечеството би искала да изкорени от живота, докато другото, знанието, счита за едно от най-висшите блага на живота.

Че животът и страданието, поне животът на съвременните хора и висшите същества на нашата планета

Взаимосвързаността на всички неща на Земята винаги е била разбрана като необходимо прозрение. По този начин, не само познанието за доброто, злото и страданието са тясно свързани в началото на библейския мит за сътворението, но също така виждаме, от гледна точка на Стария завет, как от тъмната визия за страданието може да се появи ярка, светла визия за страданието. Ако погледнем Стария завет, ако проследим мита за сътворението във връзка с този въпрос, става ясно, че в рамките на този древен мироглед страданието и грехът са били смесени, а страданието е било разглеждано като следствие от греха. Днес, с начин на мислене, който, дори неволно, клони към материалистичен мироглед, вече не е лесно да се разбере как човек може да търси причината за страданието в греха. Но ако сме духовни изследователи и се научим да мислим в по-ранни епохи, тогава ще видим, че вярата в такава връзка не е напълно абсурдна и следващата лекция ще ни покаже, че има възможност да видим връзка между злото и страданието. Обяснението на страданието от гледна точка на неговите причини обаче се оказва невъзможно за древния еврейски мироглед. Така виждаме, че в основата на този възглед, който свързва страданието и греха, стои забележителната фигура на *Йов*, тази фигура, която ни показва или се стреми да ни покаже как страданието и неописуемата болка могат да бъдат свързани с един напълно невинен живот, как може да има незаслужено страдание и болка. В осъзнаването на тази уникално трагична личност, *Йов*, виждаме още една връзка между страданието и болката, връзка с облагородяването на човечеството. Страданието ни се явява там като

Изпитание , като корен на едно изкачване нагоре, на по-високо развитие. Следователно, това страдание, в смисъла на тази трагедия с Йов, не е задължително да произлиза от злото, а самото може да бъде първичен източник, така че произтичащото от него да представлява по-съвършена фаза от човешкото съществуване, от човешкия живот. Всичко това е съвсем чуждо на нашето съвременно мислене и по-широката маса от днешната ни образована публика вече не може да намери път към подобна концепция. Но трябва само да се замислите малко върху собствения си живот и ще видите, че съвършенството и страданието много често са се появявали съпоставени пред очите ви и че в човечеството винаги е имало осъзнаване на връзката между страданието и съвършенството. Това осъзнаване ще ни издигне до това, което ще трябва да разгледаме днес в смисъл на духовно изследване, а именно връзката между страданието и духовността.

Спомнете си колко често трагичният герой е стоял пред очите ви в тази или онази трагедия. Чрез страдание и мъчителни борби поетът води героя отново и отново; и когато стигне до точката, в която болката се засилва до най-висока степен и намира кулминацията си в гибелта на физическото тяло, тогава душата на зрителя се изпълва не просто със съжаление към трагичния герой, не просто с мъка, че подобно страдание, което току-що се е разгърнало, е възможно, но се оказва, че човекът е бил издигнат и назидан от гледката на страданието, че е видял страданието да загива в смъртта и от смъртта е възникнала увереността, че има победа над болката и страданието, всъщност дори над самата смърт. Нищо не може изкуствено...

Никъде тази върховна победа на човечеството, тази победа на неговите най-съкровени сили и стремежи, тази победа на най-благородния импулс на неговата природа не е представена толкова възвишено пред очите ни, както в трагедията. Ако осъзнаването на тази победа е предшествано от преживяването на страдание и болка и ако погледнем от такива реалности, които винаги могат да бъдат пресъздадени пред очите на зрителя в театъра, към това, което голяма част от човечеството днес все още възприема като най-висшето от цялото историческо развитие, ако погледнем към събитието, което разделя нашата хронология на две части, към събитието на изкуплението чрез Христос Исус, тогава може да ни се стори, че едно от най-големите възвишения, едно от най-големите наиздания и надежди за победа, които някога са се вкоренили в сърцата на човечеството, е произлязло от световноисторическия спектакъл на страданието. Великите, значими и дълбоко трогателни чувства на християнския мироглед, онези чувства, които са надежда и сила за толкова много хора, които дават увереност, че има вечност, че има победа над смъртта, всички тези наиздателни и възвисяващи чувства извираат от възприятието за всеобщо страдание, страдание, което поразява невинността, страдание, което не е причинено от никакъв грях на собствената личност.

Следователно, тук виждаме и един върховен елемент в съзнанието на човечеството, свързан със страданието. И когато видим как тези неща, в по-малък и по-голям мащаб, се появяват многократно в човечеството, как те съставляват самата елементарна част от цялата човешка природа и цялото човешко съзнание, тогава трябва да ни се струва, че страданието по някакъв начин е свързано с върховния елемент в човечеството.

Това би трябвало да е само намек за едно фундаментално чувство на човешката *душа*, която отново и *отново се бори* да се освободи и която търпеливо отстоява, като голяма утеха, факта, че страданието съществува. Ако сега се потопим още по-фино и интимно в човешкия живот, пред душите ни могат да се появят и явления, които ни насочват към смисъла на страданието. Тук трябва симптоматично да посочим едно такова явление, което едва ли може да изглежда свързано; ако обаче се ангажираме по-интимно с човешката природа, ще видим, че и това явление ще насочи към значението на определени аспекти на страданието.

Помислете отново за трагичното произведение на изкуството, за трагедията, която може да възникне само когато душата на поета се отвори широко, надхвърли себе си и се научи да съчувства на страданието на другите, да го пропие със своето собствено. А сега не сравнявайте това чувство просто с комедията – там няма да намерим добро сравнение – а с нещо, което по определен начин също принадлежи на изкуството: с настроението, от което произтича карикатурата, която може би с подигравка и насмешка изкривява случващото се в душата на другия и се проявява външно. Нека се опитаме да си представим двама души пред съзнанието си, единият от които е трагично обзет от събитие или човек, а другият ги схваща като карикатура. Не е просто сравнение, не е просто образ, когато казваме, че душата на трагичния поет и художник ни се явява сякаш надхвърля себе си и продължава все напред и напред. Но какво ѝ се разкрива чрез това разширяване? Разбирането на другия човек. Нищо не ти позволява да разбереш живота *на друг човек* по-добре от това да видиш отражението на неговата болка в твоята собствена.

Душата позволява да бъде отложена. Но какво трябва да направи човек, ако иска да създаде карикатура? Човек не трябва да се ангажира с това, което чувства другата душа; човек трябва да се постави над него, да го отхвърли и това отхвърляне е основата на карикатурата. Никой няма да отрече, че както трагичното състрадание ни позволява да разберем дълбоко друга личност, така и карикатурата разкрива пред нас какво живее в душата на собствената личност на карикатуриста. Ние опознаваме превъзходството, остроумието, проникателността, въображението на карикатуриста много повече, отколкото на този, който е карикатуриран.

Ако по този начин ярко сме демонстрирали, въз основа на определени симптоми, че страданието е свързано с нещо дълбоко в човешката природа, тогава можем да се надяваме, че чрез разбирането на истинската същност на човешката природа, болката и страданието също могат да ни станат ясни в техния произход.

Духовната наука, която представляваме тук, приема, че цялото съществуване около нас произлиза от духа. Поматериалистичният възглед вижда духа само там, където той се явява като венец на сетивното творение, като цвят, изникващ от корена на материалното съществуване. Последният възглед вижда материалното съществуване, физическия свят, да се организира в живите същества; той вижда съзнанието и усещането, произтичащи от него, вижда удоволствието и болката, възникващи в живота, и вижда духа, издигащ се от телесността.

Ако разглеждаме живота около нас по този начин, тогава за истинското духовно изследване духът, такъв какъвто ни се изправя в сетивния свят, е първоначално резултат от физическата природа, от която произлиза.

Последните две лекции обясниха как в контекста на духовното изследване трябва да разбираме цялостния човек – физическия, психическия и духовния. Това, което виждаме с очите си, това, което можем да възприемем външно със сетивата си – това, което материализмът счита за единствената същност на природата – за духовното изследване не е нищо друго освен първата част от човешките същества: физическото тяло. Знаем, че по отношение на своите вещества и закони това тяло е общо за хората с целия останал неодушевен свят. Но също така знаем, че това физическо тяло е призовано към живот от това, което наричаме етерно или жизнено тяло; и знаем това, защото за духовното изследване това жизнено тяло не е спекулация, а реалност, която може да бъде възприета, когато човек е събудил висшите сетива, които спят в него. Ние разглеждаме втората част на човешките същества, етерното тяло, като нещо, което хората споделят с останалия растителен свят. Като трети член на човешката природа разглеждаме астралното тяло, носител на удоволствие и неудоволствие, на желание и страст, които хората споделят с животните. И тогава виждаме, че човешкото самосъзнание, способността да кажеш „аз“ на себе си, е короната на човешката природа, която то не споделя с никое друго същество; че това „аз“ се появява като разцъфтяване на трите тела: *физическото*, етерното и астралното. По този начин виждаме връзка между тези четири члена, към която винаги са сочили духовните изследвания. Питагорейската тетрада не е нищо друго освен тази тетрада: физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и „аз“. Тези, които са изучавали теософията позадълбочено, знаят, че

Това „аз“ се проявява отвътре, което наричаме духовно „аз“ или Манас, жизнен дух или Будхи и действителна духовна личност или Атма.

Нека повторя това, за да можем да се ориентираме правилно . За духовния изследовател човекът се явява като четворно същество. Сега идва моментът, в който истинското духовно изследване, което вижда зад същностите с очите на духа, което прониква в дълбоките основи на съществуването, се различава дълбоко от чисто външния поглед върху нещата. Казваме също, че както човекът сега стои пред нас, химичните и физичните закони трябва да бъдат основата на тялото, на живота, основата на усещането, на съзнанието, основата на самосъзнанието. Но когато подхождаме към същността от духовно-научна гледна точка, материята ни се представя по точно обратния начин. Това, което ни се струва като крайно нещо по отношение на привидността, съзнанието, което се издига над физическото тяло, ни се явява като изначална творческа сила. В самата основа на всичко ние виждаме съзнателния дух и затова духовният изследовател осъзнава колко абсурден е въпросът: откъде идва духът? Това никога не може да бъде въпросът; единственият въпрос, който може да се зададе, е: откъде идва материята? Но за духовното изследване материята произлиза от духа; тя не е нищо друго освен кондензиран дух.

Аналогия: Представете си съд, пълен с вода. Сега си представете една част от тази вода, охладена, докато замръзне в лед. Какво е лед? Ледът е вода, вода в друга форма, в твърдо състояние. Ето как духовният изследовател гледа на материята. Както водата се отнася към леда, така умът се отнася към материята. Точно както ледът не е нищо друго освен резултат от

Точно както водата може да се превърне обратно във вода, така и духът може да произлезе от материята, да се появи от материята или обратно, материята може да се разтвори обратно в дух .

Така виждаме един вечен цикъл на духа. Виждаме как духът прониква в цялата вселена; виждаме как материални същества възникват от него, кондензират се, и виждаме, от другата страна, същества, които отново изпаряват твърдото . Във всичко, което ни заобикаля днес като материално, има нещо, в което духът се е влял и се е втвърдил. Така виждаме втвърден дух във всяко материално същество. Точно както е нужно само да доставим необходимата топлина на леда, за да създадем отново вода, така е нужно само да доставим на съществата около нас необходимия дух, за да събудим духа в тях. Говорим за прераждане на духа, който се е влял в материята и се е втвърдил в нея. Така астралното тяло – носителят на удоволствието и неудоволствието, желанието и страстта – ни се явява не като нещо, което би могло да възникне от физическото съществуване, а като същият елемент, който оживява в нас като съзнателен дух, точно както това, което ни се явява като елемент, проникващ в целия свят, който – чрез процес на човешки живот – се изкупва отново от материята. Това, което се появява последно, е едновременно и първо. То е родило физическото тяло, а също и етерното тяло, и когато и двете достигнат определен етап от своето развитие, то се преражда от тях.

Ето как духовното изследване гледа на нещата. Сега тези три елемента ни се струват – думите са предназначени само да ни изяснят нещата .

Тези три термина изпълняват най-добре предназначението си под три специфични имена. Ние възприемаме материята в определена форма; тя ни се явява във външния свят по определен начин. Говорим за форма, за формата на материята и за живота, който се появява в тази форма, и накрая за съзнанието, което се появява в живота. По този начин, точно както говорим за трите нива – физическо тяло, етерно тяло и астрално тяло – ние говорим и за трите нива: форма, живот и съзнание. Самосъзнанието възниква само от съзнанието. Днес обаче няма да се занимаваме с това; повече за това следващия път.

От незапомнени времена, и особено в наше време, много се е мислило за смисъла на живота, неговия произход и неговата цел. Съвременната естествена наука е успяла да открие малко улики за смисъла и природата на живота. Тази нова естествена наука обаче отдавна е възприела едно нещо, което духовната наука също многократно е изразявала като свое убеждение и прозрение: животът във физическия свят се различава съществено от така наречения неживот, неодушевеното, фундаментално само по разнообразието и сложността на своята структура. Животът може да съществува само там, където присъства далеч по-сложна структура на материята, отколкото в царството на неодушевеното. Може би знаете, че животът има нещо като основна субстанция, която би могла да се опише като протеиноподобно вещество, за което изразът „жив протеин“ не би бил неподходящ. Този жив протеин се различава значително от мъртвия, неодушевен протеин по едно специфично свойство: живият протеин се разпада незабавно, когато е лишен от живот. Мъртвият яйчен белтък, например този от мъртво кокоше яйце, не може да се съхранява за продължителни периоди.

Да се запази времето в сегашното му състояние. Това е самата природа на живата субстанция: в момента, в който животът се отдели от нея, тя вече не може да държи частите си заедно. Дори и да не можем да се задълбочим по-дълбоко в същността на живота днес, едно-единствено явление може да ни насочи към нещо дълбоко свързано с живота и характерно за него. И каква е тази характеристика? Именно това свойство на живата субстанция е, че тя се разпада, когато животът се отдели от нея. Представете си субстанция, лишена от живот: *тя* се разпада; представете си материално разнообразие, което не е проникнато от живота: то има свойството да се разпада. Какво прави тогава животът? Той постоянно се противопоставя на разпадането; по този начин той запазва живота. Това е подмладяващият аспект на живота: че той непрекъснато се съпротивлява на това, което би се случило в неговата материя. Да живееш в субстанция означава: съпротива срещу разпадането. Сравнете външния процес на смъртта с живота и ще ви стане ясно, че животът не проявява нищо, което характеризира процеса на смъртта, разпадането на самия себе си, а по-скоро, че той постоянно спасява *субстанцията* от разпадане, съпротивлявайки се на нейното разпадане. По този начин, чрез обновяване на разпадащата се субстанция, животът е основата на физическото съществуване и съзнанието.

Не сме предоставили просто словесно обяснение. То би било словесно обяснение, ако значението му не се случваше постоянно. Но достатъчно е само да разгледате живо вещество и ще откриете, че то постоянно абсорбира материята отвън, включва я, докато части от него се унищожават: процес, чрез който животът е постоянно подложен на унищожение.

Това не противодейства на нищо. Така че си имаме работа с реалност.

Да се отдели старата материя и да се образува нова материя наново – това е живот. Но животът все още не е усещане, нито пък е съзнание. Това е детинска представа, поддържана от някои учени, която ги кара да разбират понятието за усещане толкова зле, че приписват усещането на самото растение, на което ние трябва да припишем живот. Ако някой каже това, защото някои растения затварят листата и цветовете си в отговор на външен стимул, сякаш изпитват този стимул, тогава може да се каже също, че синята лакмусова хартия, която става червена от външен стимул, притежава усещане. Тогава бихме могли да припишем усещане и на химични вещества, защото те реагират на определени влияния. Но това не е достатъчно. Ако трябва да се установи усещането, стимулът трябва да се отрази вътрешно. Едва тогава можем да говорим за първия елемент на съзнанието, за усещането. А какъв е този първи елемент на съзнанието? Ако в изследването си на света се издигнем на следващото по-високо ниво и се стремим да схванем същността на съзнанието, няма да го разпознаем веднага, но ще почувстваме неговата светлина да свети малко в душите ни, точно както успяхме да обясним до известна степен същността на живота. Където има живот, може да възникне само съзнанието; само от живота може да изникне съзнанието. Ако животът възниква от привидно безжизнена материя, поради факта, че съставът на материята става толкова сложен, че не може да се самоподдържа и трябва непрекъснато да бъде завладяван от живота, за да се предотврати нейното разпадане, тогава съзнанието ни се явява в рамките на живота като нещо по-висше. Където животът непрекъснато се унищожава като живот, където едно същество непрекъснато се люлее на ръба.

Между живота и смъртта, където животът постоянно заплашва да изчезне от живата субстанция, възниква съзнанието. И както субстанцията първоначално се е разпаднала, когато животът не я е обитавал, така и сега животът сякаш се разпада, ако съзнанието не е навлязло като нов принцип. Съзнанието може да се разбере само като се каже: както животът съществува, за да подновява определени процеси, чието отсъствие би довело до разпадане на материята, така и съзнанието съществува, за да подновява непрекъснато живота, който иначе би се разтворил.

Не всеки живот може непрекъснато да се обновява по този начин. Той трябва да е достигнал по-високо ниво, ако иска да се обновява отвътре. Само онзи живот, който е толкова силен в себе си, че може непрекъснато да толерира смъртта в себе си, може да се събуди до съзнание. Или няма такъв живот, който да съдържа смъртта в себе си във всеки един момент? Трябва само да погледнете човешкия живот и да си спомните казаното в последната лекция, озаглавена „Кръвта е много специална течност“. Човешкият живот се обновява непрекъснато от кръвта, а един блестящ немски психолог е казал, че в кръвта човек има двойник, от който непрекъснато черпи сила. Но кръвта има и друга сила: тя непрекъснато генерира смърт от себе си. Когато кръвта е отложила животворните вещества в органите на тялото, тя пренася животоразрушаващите сили обратно към сърцето и белите дробове. Това, което се връща обратно в белите дробове, е отрова за живота; то е, което кара живота непрекъснато да умира.

Ако едно същество действа срещу разпадането, тогава то е живо същество. Ако е способно да се възстанови вътре в себе си, тогава то е живо същество .

За да се предизвика смърт и непрекъснато да се трансформира тази смърт в живот, тогава възниква съзнание. Съзнанието е най-силната от всички сили, които ни се противопоставят. Съзнанието, или съзнателният ум, е силата, която вечно връща живота от смъртта, която трябва да бъде генерирана в средата на живота. Животът е процес, който се занимава с външен и вътрешен свят; съзнанието обаче е процес, който се занимава само с вътрешен свят. Субстанция, която може да умре външно, не може да стане съзнателна. Само субстанция, която генерира и преодолява смъртта в собствения си център, може да бъде съзнателна. По този начин смъртта – както някога е казал един брилянтен немски теософ – е не само коренът на живота, но и коренът на съзнанието.

След като разберем тази връзка, е нужно само да погледнем явленията с отворени очи и болката ще стане разбираема. Всичко, с което започва съзнанието, е първоначално болка. Когато животът се отвори навън, когато светлината, въздухът, топлината и студът се изправят пред живо същество, тези външни елементи първоначално действат върху това живо същество. Но докато тези елементи действат само върху това живо същество, докато се абсорбират от него, точно както се абсорбират от растението като носител на вътрешни жизнени процеси, не възниква съзнание. Съзнанието възниква само когато тези външни елементи противоречат на вътрешния живот, когато настъпва разрушение. Съзнанието трябва да произтича от разрушението на живота. Без частична смърт лъч светлина не може да проникне в живо същество; без частична смърт процесът на живота никога няма да започне в това живо същество.

може да се раздвижи , от което възниква съзнанието. Но когато светлината проникне в повърхността на живота, причинявайки частично опустошение, разрушавайки вътрешни вещества и сили, тогава възниква онзи мистериозен процес, който се разиграва навсякъде във външния свят по много специфичен начин. Представете си: Интелигентните сили на света са се издигнали до такава височина, че външната светлина и въздух са им станали чужди. Те са останали в хармония с тях само за известно време, след което са се усъвършенствали, създавайки противоречие. Ако можехте да проследите този процес с очите на духа, бихте могли да видите как, където лъч светлина прониква в прости същества, кожата леко се трансформира и се образува мъничко око. Какво тогава за първи път прозрява в материята? В какво се изразява това фино разрушение, защото разрушението е това, което се случва? Това е болка, която не е нищо друго освен израз на това разрушение. Навсякъде, където животът се сблъсква с външната природа, настъпва разрушение, което, ако се засили, дори води до смърт. Съзнанието се ражда от болката. Същият процес, който е създал окото ви, би се превърнал в разрушителен процес, ако беше завладял същността, която се е развила в човешкото същество. В такъв случай обаче то е засегнало само малка част, като по този начин му е позволило да създаде от разрушението, от частичната смърт, онова отражение на външния свят, което наричаме съзнание. Съзнанието в материята се ражда от страданието, от болката.

Ако разберем тази връзка между страданието и болката и съзнателния ум, който ни заобикаля, тогава вероятно ще разберем и дума от християнин

За посветените, които са знаели такива неща дълбоко и интуитивно и са виждали болката в основата на целия съзнателен живот, думите са били: „Всяко същество в цялата природа стене от мъка, очаквайки да приеме Божиите деца.“ Ще намерите това в осма глава на *Евангелието на Павел*, като прекрасен израз на тази основа на съзнанието в болката. Това също помага да се разбере колко важна, проникателни хора са приписвали такава голяма, всеобхватна роля на болката. Бих искал да предложа само един пример тук. Един велик немски философ е казал, че ако погледнете цялата природа около вас, ще видите болка и страдание, изразени навсякъде по лицето ѝ; наистина, ако погледнете висшите животни, те показват на по-проникателния наблюдател страдалческо изражение. И кой не би признал, че някои животински физиономии изглеждат като израз на дълбоко потисната болка? Ако погледнем на въпроса, както току-що посочихме, тогава виждаме появата на съзнанието от болката, така че съществото, което формира съзнанието от разрушението, създава нещо по-висше от разпадането на живота, непрекъснато се пресъздава от смъртта. Ако живите не можеха да страдат, съзнанието никога не би могло да възникне. Ако смъртта не беше в света, духът никога не би могъл да съществува във видимия свят. Това е силата на духа: той превръща разрушението в нещо дори по-висше от живота и по този начин формира по-висше състояние, съзнание, всред живота. След това виждаме как различните преживявания на болка се развиват все по-дълбоко в органите на съзнанието. Вече виждаме това при животните, които, за защита срещу външни заплахи, имат само рефлекторно съзнание, подобно на начина, по който хората реагират, когато има опасност за окото -

То се затваря . Когато рефлекторното движение вече не е достатъчно, за да защити вътрешния живот, когато стимулът стане твърде силен, възниква вътрешна съпротива и ражда сетивата, усещането, зрението и слуха. Може би знаете от някакво неприятно преживяване, може би дори инстинктивно, че е така. Всъщност, вие знаете от по-високо ниво на вашето съзнание съвсем точно, че току-що казаното е вярно. Един пример ще изясни допълнително въпроса. Кога усещате определени вътрешни органи на вашия организъм? Вие вървите през живота и не усещате нито стомаха си, нито черния си дроб, нито белите си дробове; не усещате нито един от органите си, стига да са здрави. Усещате ги само когато ви причиняват болка и наистина знаете, че *имате* този или онзи орган само когато ви боли, когато усещате, че нещо не е наред, че започва разрушителен процес.

Ако вземем този пример, това обяснение , тогава виждаме, че съзнателният живот непрекъснато се ражда от болката. Когато болката оживява, тя ражда усещане и съзнание. Това раждане, това раждане на нещо по-висше, се отразява в съзнанието като удоволствие и никога не е имало удоволствие без предходна болка. Долу в живота, който току-що се издига от физическата материя, все още няма удоволствие. Но когато болката е породила съзнание и продължава да работи творчески като съзнание, тогава това творение е на по-високо ниво и се изразява в чувството за удоволствие. Удоволствието е в основата на всяко творение. Удоволствието може да съществува само там, където е възможно вътрешно или външно творение. По някакъв начин творението е в основата на всяко удоволствие, точно както необходимостта от творение е в основата на всяко неудоволствие.

Лъже. Вземете нещо, което може да характеризира страданието на по-ниско ниво, например чувството на глад, което може да разруши живота. Вие противодействате на това с храна. Храненето се превръща в удоволствие, защото храната е способна да се трансформира в подобрение на живота, в производство на живот. Така виждате, че висшето творение, удоволствието, възниква от основата на болката. Страданието, следователно, предшества удоволствието. Следователно, философиите на *Шопенхауер* и *Едуард фон Хартман* могат с право да кажат, че страданието е универсално чувство на живота. Те обаче не се задълбочават достатъчно дълбоко в произхода на страданието, не достигат до точката, в която страданието би трябвало да се развие в нещо по-висше. Произходът на страданието се намира там, където съзнанието възниква от живота, където духът се ражда от живота.

Така сега можем да разберем и какво осенява човешката душа относно връзката между страданието и болката и знанието и съзнанието; така успяхме да покажем как от болката и страданието се ражда нещо по-благородно и по-съвършено.

Тези, които често са посещавали моите лекции, ще си спомнят препратките към нещо подобно на посвещението, състояние на висше съзнание, в което човек се издига от сетивния опит до възприятието на духовен свят; че сили и способности дремят в човешката душа, които могат да бъдат пробудени, точно както зрението се пробужда у човек, роден сляп чрез операция; че тогава, така да се каже, се появява нов човек, за когото целият свят изглежда преобразен, на по-висше ниво. Точно както нещата изглеждат в нова светлина за човека, роден сляп след операция, така и нещата изглеждат в нова светлина за духовно пробудения. Но дори и това

Това може да се случи само ако същият току-що споменат процес се повтори на по-високо ниво. Когато това, което намирате обединено в обикновения човек, се раздели, когато в нисшата човешка природа настъпи един вид разрушителен процес, тогава може да възникне това по-висше съзнание, това виждане в духовния свят.

три сили: мислене, чувство и воля. Тези три сили са свързани с физическата организация на човешкото същество. Определени волеви актове се случват след като са се осъществили определени мисловни и емоционални процеси. Човешкият организъм трябва да функционира правилно, за да бъдат тези три сили в хармония. Ако определени пътища са прекъснати, ако определени части са болни, тогава няма правилна хармония между мисленето, чувството и волята. Тъй като органите на волята са парализирани, човекът не е в състояние да превърне мислите си в волеви импулси. Той е слаб като човек на действието; може да е способен да мисли добре, но не може да се накара да приведе мисълта в действие. Друг вид е, когато човек не е в състояние правилно да насочва чувствата си чрез мислите си, да ги приведе в хармония с основните мисли. Човекът, страдащ от ярост, по същество не е нищо друго освен това.

При съвременните хора съществува хармония между мислене, чувство и воля. Нормално образованият човек днес се намира в това състояние, способен да реагира адекватно на страданието на някого. Всичко това е вярно за определени етапи на развитие. Трябва обаче да се отбележи, че тази хармония възниква несъзнателно при съвременните хора. Ако човек иска да бъде посветен, той трябва да възприеме висшите сфери.

Светове, тогава тези три елемента - мислене, чувство и воля - трябва да бъдат разкъсани. Органите на волята и чувството трябва да претърпят разделяне. Физическият организъм на посветения следователно също е различен от този на непосветения, дори ако анатомията все още не е успяла да докаже това. Контактът между мисленето, чувството и волята е прекъснат. Посветеният би могъл да види някой да страда дълбоко, без да чувства нищо в себе си; той би стоял там студено и би наблюдавал. И защо е така? Нищо не може несъзнателно да се слее в посветения; той е състрадателен човек по избор, а не защото нещо външно го принуждава да бъде. Това е разликата между посветен и непосветен . Такова висше съзнание създава, така да се каже, висша субстанция и човекът е разделен на чувстващ човек, волеви човек и мислещ човек. Над тези три нива се намира висшето, новородено човешко същество и от този етап на висше съзнание тези три след това се привеждат в хармония. Тук смъртта, разрушението, трябва да се намесят отново. Ако това разрушение се случи по такъв начин, че едновременно да не се появи ново съзнание, тогава би възникнала лудост. Следователно лудостта не би била нищо друго освен състоянието, в което човешкото същество се е разбило без създаването на висшата, съзнателна инстанция.

По този начин и тук протича двоен процес: един вид разрушителен процес на нисшето, наред с процес на възникване на висшето. Точно както отровата се генерира във вените на кръвта и както съзнанието се генерира у обикновения човек между червената и синята кръв, така и висшето съзнание се генерира у посветения човек чрез взаимодействието на живота и смъртта.

ражда, а блаженството извира от своя страна от висше удоволствие, творението, което възниква от смъртта.

Това е, което човечеството усеща, когато осъзнава тайнствената връзка между болката и страданието и най-висшето, което човечеството може да постигне. Затова трагичният поет позволява победата на живота, осъзнаването на триумфа на вечното над временното, да изплува от героя, който загива в страдание. Затова християнството с право вижда в гибелта на Христос Иисус – според земната му природа – в болка и страдание, в мъки и нещастие, победата на вечния живот над временната преходност. Затова и животът ни става по-богат, по-смислен, когато можем да го разширим отвъд това, което лежи извън нас самите, когато можем да бъдем погълнати от живота, който е отвъд нас самите.

Точно както създаваме по-висше съзнание от болката, стимулирана от външен лъч светлина и преодоляна от нас като живи същества, така и когато трансформираме *страданието* на другите в нашия собствен, по-голям свят на съзнание, от нашата възприемчивост към страданието на другите възниква творение, родено от състрадание. И така, накрая, любовта също възниква от страданието. Защото какво е любовта, освен разширяване на съзнанието ни към други същества? Ако сме готови да дадем толкова, да дадем толкова, да се направим толкова бедни, колкото даваме на другото същество, и ако сме способни, точно както кожата, която приема лъча светлина и е способна да образува по-висше същество, око, от болката си, ако сме способни да извлечем по-висш живот от разширяването на живота си към други животи, тогава в нас самите, от това, което даваме на другото същество, се ражда любовта, състраданието към всички същества.

Това е в основата и на поговорката на гръцкия поет : „От живота произлиза учението, от учението – знанието.“ Тук , както вече беше споменато в предишната лекция, знанието, основано на най-новите научни изследвания, се пресича с резултатите от древната духовна наука. Древната духовна наука винаги е твърдяла, че най-висшето знание, най-висшето учение, може да възникне само от страданието. Ако имаме болен крайник и сме страдали от него, тогава ние познаваме този крайник най-добре; по същия начин, ние знаем най-добре какво сме съхранили в собствената си душа. Знанието извира от собственото ни страдание като негов плод.

Същият принцип е в основата на разпятието на Христос Исус, което, както показва християнското разбиране, скоро е последвано от Светия Дух, разпространяващ се по целия свят. Следователно сега разбираме идването на Светия Дух от разпятието на Христос Исус като процес, за който се загатва в притчата за пшеничното зърно. От разрушението трябва да изникне новият плод и така от разрушението, от страданието, претърпяно на кръста, се ражда Духът , изливащ се върху апостолите на Петдесетница. Това е ясно посочено в Евангелието от Йоан, когато се казва: Духът още не беше присъствал, защото Христос още не беше прославен. Всеки, който прочете Евангелието от Йоан по-задълбочено, ще намери значителни прозрения в него.

Някои ще кажат , че не биха искали да пропуснат болката, защото тя им е донесла прозрение. Всеки починал човек може да ви научи, че казаното от мен е истина. Ако човечеството продължи борбата срещу разрушението в себе си до самия край...

смъртта , ако болката, като пазител на живота, не стоеше постоянно до нас? Болката ни кара да осъзнаем, че трябва да вземем предпазни мерки срещу *унищожаването* на живота. От болката ние създаваме нов живот. В бележките на един съвременен естествоизпитател върху изразенията на мислителя четем, че на лицето *на мислителя* се крие нещо като приглушена болка.

Ако извисяването, което произтича от знанието, придобито чрез болка , наистина е такова, ако е вярно, че учението произтича от страданието, тогава – както ще видим следващия път – библейският разказ за сътворението правилно свързва познанието за доброто и злото със страданието и болката. Следователно, хората с дълбока проникателност правилно са подчертавали многократно как произходът на пречистването, извисяването на човешката природа, се крие в страданието. И ако теософският светоглед, във великия закон на съдбата, кармата, сочи от страданието, което човек понася в настоящия си живот, към това, което е съгрешил и извършил в предишни животи, тогава можем да разберем такава връзка само от по-дълбоките дълбини на човешката природа. Това, което сме постигнали във външния свят в предишни животи, се трансформира от дивашки във възвишени сили. Грехът е като отрова, която, когато се трансформира в субстанцията на живота, се превръща в лекарство. По този начин грехът може да допринесе за укрепването и извисяването на човека и по този начин, в историята на Йов, болката и страданието са ни представени като *извисяване* на знанието и духа.

Това трябваше да бъде само скица, базирана на монтажа-

То трябва да посочи връзката между земното съществуване и страданието и болката. То трябва да покаже как можем да разберем значението на страданието и болката, когато видим как те се втвърдяват, кристализират във физически неща и организми, дори в хората, и как чрез втечняване на втвърденото, духът може да се прероди в нас, когато видим, че произходът на болката и страданието се крие в духа. Това, което духът ни дава, е красота, сила и мъдрост – преобразеният образ на първоначалното място на болката. Затова неслучайно един духовен човек, *Фахри ди Оливейски*, е казал ... Аналогията се използва, за да покаже, че най-висшите, най-благородните и най-пречистените аспекти на човешката природа произтичат от болката, че появата на мъдростта и красотата от страданието е сравнима с процес в природата: раждането на скъпоценна, красива перла. Защото от какво се ражда тя? От болестта на мекотелото, от разрушението в бисерната стрида. Точно както красотата на перлата се ражда от болестта и следователно от страданието, така и знанието, благородната човешка природа и пречистеното човешко разбиране се раждат от страданието, от болката.

Така, можем с право да кажем, в съответствие с древногръцкия поет Есхил: От страданието идва поуката, от поуката идва знанието. И както за много други неща, можем да кажем по отношение на болката, че сме я схванали истински едва когато я разпознаем не само самата по себе си, но и в това, което произтича от нея. Както толкова много други неща, и болката се разпознава само по плодовете ѝ.

ПРОИЗХОДЪТ НА ЗЛОТО Берлин,

22 ноември 1906 г.

Характерно за цялата съвременна литература е, че говори толкова малко за злото. Материализмът просто не се занимава със злото. Страданието, болестта и смъртта очевидно могат да намерят материално обяснение, но злото не може. При животните се говори за жестокост и вредоносност, но не може да се нарече едно животно зло. Злото се изчерпва в човешката сфера. Съвременната естествена наука се стреми да разбере човечеството през призмата на животните и размива всички разлики между хората и животните. Следователно, тя трябва да отрече и злото. За да открие злото, човек трябва да се ангажира изцяло с човешките характеристики. Трябва да признае, че човечеството заема своя собствена сфера. Сега ще разгледаме този въпрос от гледна точка на хуманитарните науки.

Съществува първична човешка мъдрост, която прониква отвъд чисто външния, сетивен вид на нещата до тяхната истинска същност. В миналото тази мъдрост се е пазила в избрани кръгове и достъпът до тези кръгове е бил предоставян само след строги тестове. Преди да получи достъп, човек е трябвало да докаже на пазителите на тази мъдрост, че ще използва знанията си само по най-безкористния начин. През последните десетилетия основните принципи на тази мъдрост-наука са популяризирани по определени причини. Все повече от нея прониква в ежедневието. Ние сме едва в началото на това развитие.

Как тогава злото е свързано със самата човешка природа? Хората често са се опитвали да обяснят злото по различни начини. Някои са казвали: Няма зло в истинския смисъл на думата. То е намалено добро, най-лошият вид добро. Защото както има различни степени на съществуване във всичко, така има и добро. Или други са казвали: Както доброто е първична сила, така е и злото. Тази гледна точка е била особено очевидна в персийския мит за Ормузд и Ариман. Само езотеричната наука разкрива, от дълбините на човешката и цялата космическа природа, как трябва да се разбира злото. Ако човек отрече съществуването му, той изобщо не може да го разбере. Човек трябва да разбере каква задача, каква мисия има злото в света. От развитието на човечеството в бъдещето виждаме как хората са станали в миналото и какво е предназначено да означава злото в хода на тяхното развитие.

Окултната наука учи за съществуването на определени високоеволюирани индивиди, посветените. Тайните училища през цялата история учат как човек може да достигне такъв етап на развитие. Предписани са специфични упражнения, които естествено развиват индивида. Това са упражнения за медитация и концентрация, предназначени да дадат на човек различна перспектива, такава, която не може да бъде придобита чрез интелекта и петте сетива. Медитацията първоначално отвежда далеч от сетивното възприятие. Чрез вътрешна духовна работа индивидът се освобождава от сетивата. Нещо подобно се случва в индивида, както при операцията, извършена на човек, роден сляп. Провежда се вид операция, която отваря духовни очи и уши. Това развитие се осъществява в продължение на продължителни периоди.

С времето цялото човечество ще бъде достигнато. Човек обаче не бива да отрича светското, ако желае да се развива на по-високо ниво. Аскетизмът, отричащ света, е неподходящ за ясновидство. Ясновидството е плод на това, което душата събира в сетивния свят. Гръцката философия красиво сравнява човешката душа с пчела. Светът на цветовете и светлината предлага на душата меда, *който* носи със себе си във висшия свят. Сетивното преживяване трябва да одухотвори душата и да я издигне до по-висши сфери.

Каква задача тогава има душата, когато е свободна от тялото? Тук се натъкваме на важен принцип. Всяко същество, след като еволюира, става на по-високо ниво водач и водач на онези същества и форми, през които е преминало. Тук виждаме визия за бъдещето. Когато човечеството се одухотвори дотолкова, че вече не се нуждае от физическото тяло, то ще действа като духовен водач отвън, влияейки на света. Тогава целта на тази планета ще бъде изпълнена. След това тя ще премине към друго vyplъщение. Тогава Земята ще получи ново планетарно съществуване. Тогава човечеството ще бъде боговете на новата планета. Човешкото тяло, изоставено от духа, ще бъде по-нисшият свят. Сега носим в себе си двойствена природа: тази, която ще царува на следващата планета, и тази, която ще бъде по-нисшият свят. Точно както Земята ще се прероди, така и тя се е развила от по-ранни процеси на развитие и точно както хората ще бъдат боговете на следващата планета, така и съществата, които сега ни водят, хората, на предишната планета, са притежавали, като по-нисша форма, това, което ние, хората, сме на Земята. Така откриваме връзката между Земята и процесите, които се намират в миналото и в бъдещето. Етапът, на който човечеството...

Съществата, които са създателите и водачите на човечеството днес, духовете Елохим, които се разкриват като водачи на човешката еволюция, някога са имали това, което имаме ние на Земята днес. И човечеството на бъдещата планета ще е напреднало до точката, в която то ще бъде свой собствен водач и водач. Но не бива да се мисли, че то трябва да се повтаря по абсолютно същия начин; едно и също нещо никога не се повтаря. Нищо не се случва два пъти в света. Съществуването никога не е било такова, каквото е сега на Земята. Земното съществуване означава космоса на любовта; съществуването на предишната планета означава космоса на мъдростта. Трябва да култивираме любов от най-елементарното до най-висшето. Мъдростта е скрита в основата на Земното съществуване. Следователно, не бива да се говори за „нисшата“ физическа природа на човечеството, защото тя е, в известен смисъл, най-съвършената форма на човечеството. Помислете за гениалната структура на костта, например бедрената кост. Там проблемът – да се носи възможно най-голяма тежест с най-малък разход на материал и сила – е решен по най-съвършения начин. Просто погледнете чудната структура на сърцето и мозъка! Астралното тяло не е по-висше. Това е хедонистът, който постоянно атакува изграденото от мъдрост сърце. Ще му отнеме много време, за да стане толкова съвършено и мъдро, колкото физическото тяло. Но то трябва да стане такова. В това се крие неговата еволюция. Физическото тяло също е трябвало да се развие по този начин. Мъдростта в него е трябвало да възникне от невежеството и грешката. Развитието на мъдростта е предшествовало развитието на любовта. Любовта все още не е съвършена. Но тя може да се открие в цялата природа: в растенията, в животните, в хората, от най-нисшата сексуална любов до най-висшата, най-одухотворена любов. Огромен брой същества, породени от любовния

НАГОН —

Тези, породени от конфликт, загиват в борбата за съществуване. Борбата присъства навсякъде, където съществува любовта. Появата на любовта носи със себе си борба, необходима борба. Но тя също така ще я преодолее, ще превърне войната в хармония.

Мъдростта е определящата характеристика на физическата природа. Само там, където тази мъдрост е пронизана от любов, еволюцията на Земята може истински да започне. Точно както днес на Земята има конфликт, на по-ранната планета е била открита грешка. Там са бродили странни митични същества, грешки на природата, неспособни на развитие. Както любовта възниква от липсата на любов, така и мъдростта възниква от невежеството. Тези, които достигнат еволюцията на Земята, ще донесат любовта като естествена сила на следващата планета. Така някога мъдростта е била донесена на Земята. Хората на Земята гледат на боговете като на носители на мъдрост. Хората на следващата планета ще гледат на боговете като на носители на любов. Мъдростта ще бъде дарена на човечеството като божествено откровение от хората на по-ранната планета. Всички светове на света са взаимосвързани. Ако нямаше растения, въздухът скоро щеше да бъде замърсен; защото хората и животните дишат кислород и издишват животоразрушаващ въглероден диоксид. Но растенията абсорбират въглероден диоксид и отделят кислород. По този начин, по отношение на въздуха, който дишаме, висшият ред зависи от по-нисшия.

Така е във всички сфери. Точно както животните и хората зависят от растенията, така и боговете зависят от хората. Гръцкият мит е изразил това красиво: боговете получават нектар и амброзия от смъртните. И двете символизируют любов. Любовта се ражда в човечеството. И любовта...

Божествената раса диша с любов; тя е храната на боговете. Любовта, която се генерира от хората, се превръща в храна за боговете. Това е много по-реално от, да речем, електричеството, колкото и странно да изглежда първоначално. Любовта първо се проявява като сексуална любов и се развива до най-висшата духовна любов. Но всяка любов, ниска и висока, е дъхът на боговете. Сега някой би могъл да каже: Ако всичко това е така, тогава злото не може да съществува. Но мъдростта е в основата на света; любовта се развива. Мъдростта става водач на любовта. Точно както всяка мъдрост се ражда от грешката, така и всяка любов се бори да достигне висините само чрез конфликт.

Не всички същества от предишната планета са се издигнали до висините на мъдростта. Някои същества са останали, съществуващи горе-долу между богове и хора. Те все още се нуждаят от нещо човешко. Но те вече не могат да се облекат във физическо тяло. Те се наричат луцифериански същества или са известни колективно с името Луцифер, техния водач. Как Луцифер влияе на хората? Не по същия начин, както боговете. Божественото се доближава до най-благородния аспект на човечеството, но не може и не бива да се доближава до основата. Мъдростта и любовта ще отпразнуват своя съюз едва в края на еволюцията. Но луциферианските същества се доближават до по-нисшия, неразвит елемент на любовта. Те образуват моста между мъдростта и любовта. Само по този начин мъдростта се смесва с любовта. Това, което се обръща само към безличното, се преплита с личността. На предишната планета мъдростта е била инстинкт, точно както е любовта днес. Преобладава творчески инстинкт за мъдрост, подобно на творческия инстинкт за любов днес. В по-ранни времена мъдростта е ръководела хората инстинктивно. Въпреки това, тъй като...

Когато мъдростта се появи и вече не беше водена, човечеството стана самоосъзнато; то познаваше себе си като независимо същество. При животните мъдростта все още е инстинктивна, поради което те все още не са самоосъзнати. Но мъдростта сега искаше да насочва и ръководи човечеството отвън, без да е намесена любовта. Когато Луцифер дойде, той засади човешка мъдрост в любовта. И *човешката* мъдрост се обръща към божествената мъдрост. В човечеството мъдростта се превърна в ентусиазъм, в самата любов. Ако само мъдростта беше упражнила своето влияние, човечеството щеше да стане просто добро; щеше да се нуждае от любов само за да изгради земно съзнание. Но Луцифер свърза любовта със себе си; себелюбието се присъедини към самосъзнанието. Това е красиво изразено в мита за Рая: „... и видяха, че са голи“, което означава, че по това време хората видяха себе си за първи път; преди това бяха виждали само средата си. Те имаха само земно съзнание, но не и самосъзнание. Сега хората можеха да поставят мъдростта в служба на себе си. Оттогава нататък съществуваха безкористна любов към околната среда и любов към себе си. И себелюбието беше зло, а безкористността беше добро. Човечеството никога не би развило топло чувство за себе си без Луцифер. Мисълта и мъдростта сега влязоха в служба на себе си. Сега имаше избор между добро и зло. Само за да постави себе си в служба на света, можеше да се добави любов към себе си. Само ако розата желае да украси градината, може да украси себе си. Това трябва да бъде дълбоко вписано в душата на човек по време на едно по-висше, окултно развитие. За да се чувства добре, човечеството трябваше да може да чувства и зло. Боговете му дадоха ентусиазъм за по-висшите неща. Но без зло не би могло да има чувство за себе си, никакъв свободен избор на добро.

Не може да има свобода. Доброто може да се осъществи без Луцифер, но свободата не може. За да избере доброто, човечеството трябва да се изправи срещу злото; то трябва да пребивава в него като силата на себелюбието. Но себелюбието трябва да се превърне в универсална любов. Тогава злото ще бъде победено. Свободата и злото излизат от един и същ източник. Луцифер вдъхновява човечеството, по човешки начин, с ентузиазъм за божественото. Луцифер е носител на светлината. Елохим е самата светлина. Ако светлината на мъдростта е запалила мъдростта в човечеството, тогава Луцифер е пренесъл светлината в човечеството. Но тъмната сянка на злото е трябвало да нахлуе. Луцифер носи ограничена, несъвършена мъдрост, но тя може да проникне в човечеството. Луцифер е носител на външната, човешка наука, която служи на егоизма. Следователно от окултния ученик се изисква безкористност към знанието. Това е произходът на злото в човешкото развитие. Това, което квасът е за старото тесто за хляб за нов хляб, това е предишната планета Луцифер за нас. Злото става добро на негово място. При нас то вече не е добро. Злото е изместено добро. Абсолютното добро на една планета винаги носи със себе си зло, в някои от нейните части, на новата планета. Злото е необходим етап от еволюцията.

Не бива да се казва, че светът е несъвършен, защото в него има зло. По-скоро той е съвършен именно заради това. Ако една картина изобразява едновременно великолепни фигури от светлина и зли дяволски лица, картината би била унищожена, ако се изрежат дяволските лица. Създателите на света са се нуждаели от зло, за да осъществят доброто. Това, което първо трябва да бъде разбито в скалата на злото, е доброто. Чрез...

Само себелюбието може да доведе всеобщата любов до най-висшия ѝ разцвет. Ето защо Гьоте е толкова прав, когато казва на Мефистофел във „Фауст“:

„Аз съм част от тази сила,
който винаги възнамерява зло, а винаги създава
добро.

КАК ДА РАЗБИРАМЕ БОЛЕСТТА И СМЪРТТА?

Берлин, 13 декември 1906 г.

Днес се занимаваме с тема, която несъмнено докосва всяко човешко същество, защото двете думи „болест и смърт“ изразяват нещо, което навлиза във всеки живот, често като неканен гост, но също така често като нещо мъчително, стягащо и плашещо. Всъщност смъртта се представя пред съществуването като най-голямата загадка, така че ако някой е решил въпроса за природата на смъртта, то за него е решен и въпросът за природата на живота. Често се чува да се казва: Смъртта е загадка; никой не я е решил и никой никога няма да я реши. Тези, които изричат такива неща, нямат представа за нескромността, присъща на тези думи; те нямат представа, че има решение на подобни загадки и че просто не го разбират. Днес, тъй като се занимаваме с нещо от толкова дълбоко значение, ви моля да обърнете особено внимание на факта, че то не може да бъде нищо друго освен отговор на поставения въпрос: Как разбираме болестта и смъртта? Следователно не можем да се задълбочаваме в конкретни въпроси за болестта и здравето, а трябва по същество да се придържаме към въпроса: Как човек разбира тези два важни въпроса за нашето съществуване?

Най-известният отговор на въпроса за природата на смъртта, който е бил валиден в продължение на векове, но сега се счита от огромното мнозинство образовани хора за хуманен -

Причината, поради която грехът е загубил своята стойност, се намира в думите на *Павел*: „Защото заплатата на греха е смърт.“ Както бе споменато, в продължение на много векове тази дума е била своеобразно решение на загадката на смъртта. Днес всеки, който мисли в съвременен смисъл, ще намери такъв отговор за напълно безполезен, защото идеята, че грехът може да бъде нещо изцяло морално, нещо чисто присъщо на човешкото поведение, причина за физически факт като смъртта или по някакъв начин свързан с естеството на болестта, е напълно неразбираема за съвременния мислител.

Може би е полезно да се отбележи, че нашата съвременна епоха вече дори не разбира буквалния смисъл на изречението: „Защото заплатата на греха е смърт“. Защото Павел и онези, които са живели по негово време, са разбирали „грех“ по съвсем различен начин от това, което се разбира днес във филистерски смисъл. Тук грех не се отнася до прегрешение в обичайния смисъл, нито дори до радикално прегрешение, а по-скоро до това, което произтича от егоизъм и егоизъм. Всичко, което е водено от егоизъм и егоизъм – за разлика от това, което произтича от обективни, фактически импулси – е грех. Егоизмът, егоистичното действие обаче предполага, че човек е станал независим, самоосъзнат. Това трябва да се разпознае, ако човек напълно се ангажира с начина на мислене на ум като този на Павел.

Всеки, който не остава на повърхността на разбирането на старозаветните и новозаветните документи, а наистина прониква в техния дух, знае, че един много специфичен, може да се каже, естественофилософски начин на мислене формира скритото течение на този старозаветен и новозаветен начин на мислене. Това скрито течение е приблизително следното: Всичко,

Целият живот в света е насочен към една много специфична цел. Низшите същества са все още неутрални по отношение на удоволствието и болката, радостта и скръбта. След това виждаме как животът се засилва и се свързва с нещо. Тези, които потръпват при споменаването на целенасоченост, трябва да имат предвид, че това не е теория, а чист факт: цялото царство на живите същества, включително човечеството, се слива с един специфичен факт, който се проявява във факта, че личното съзнание е възможно на върха на живота.

Посветеният в Стария и Новия завет погледнал надолу към животинското царство и видял как всичко се стреми към евентуалното възникване на свободна личност, способна да генерира свои собствени стремежи и импулси за действие, и как самата природа на такава личност е свързана с това, което се нарича възможност за егоистично, егоистично действие . Сега, мислител като Павел би казал: Ако такава личност, способна да действа егоистично, обитава тяло, тогава това тяло трябва да е смъртно. Душа с независимост, самосъзнание и следователно също с егоизъм, никога не би могла да обитава безсмъртно тяло. Следователно, смъртното тяло и душата с личностно осъзнаване, заедно с едностранчивото развитие на тази личност към импулси за действие, принадлежат заедно. Това е, което Библията нарича „грех“ и така Павел го определя: „Заплатата на греха е смърт“. Виждате обаче, че трябва да променим това, както всяко друго твърдение в Библията, защото през вековете то е било напълно обърнато. Ние го променяме не като го преинтерпретираме, а като осъзнаваме, че трябва да разбираме настоящето...

Значението, което теологията придава, трансформирано в първоначалното си значение, разкрива, че то често е включвало много дълбоко разбиране на материята, не чак толкова далеч от това, което можем да схванем отново днес. Това е необходимо уточнение.

Но мислители и изследователи на светогледи през цялата история са се борили с въпроса за загадката на смъртта и в продължение на хилядолетия откриваме, че този въпрос сякаш е отговорен по най-различни начини. Не можем да се задълбочаваме в исторически анализ на подобни решения тук; затова нека споменем само двама мислители, за да илюстрираме как дори съвременните мислители нямат много съществен принос към този въпрос.

Един от тях е *Шопенхауер*. Всички познавате песимистичния му начин на мислене и всеки, който някога е обмислял *изречението* : „Животът е нещастно нещо и аз реших да прекарам своя живот в размисли върху него“, ще разбере, че Шопенхауер едва ли е стигнал до друго решение освен това: Смъртта всъщност утешава живота, а животът утешава смъртта; животът е фатално нещо и човек не би могъл да го понесе, ако не знае, че смъртта ще го сложи до край; и ако човек се страхува от смъртта, тогава е нужно само да осъзнае, че животът не е по-добър и че нищо повече не се решава от смъртта. Това е неговият песимистичен начин на мислене, който отива отвъд това само веднъж, когато той кара Земния Дух да каже: Искаш постоянно да възниква нов живот, затова аз трябва да имам място в него. Така Шопенхауер вижда в известен смисъл необходимостта старото да умре, за да може новото да се появи от факта, че животът се възпроизвежда, винаги раждайки нов живот.

Има място. Иначе Шопенхауер няма какво съществено да предложи; защото всичко останало, което казва, диша с тези две думи.

Другият е *Едуард фон Хартман*. Той разглежда загадката на смъртта в последната си книга. Там той казва: „Ако разгледаме най-висшето живо същество, ще открием, че след като се появят едно или две нови поколения, човекът вече не разбира света. Когато човекът остарее, той вече не може да схване младостта; следователно е необходимо старото да умре и новото да се появи.“ — Във всеки случай, не виждате отговор на тези въпроси, който би могъл да ни доближи до истинското разбиране на загадката на смъртта.

И така, нека сега представим на днешния свят възгледите на така наречената духовна наука, известна днес като антропософия, за причините за смъртта и болестите. Но нека бъдем наясно с едно нещо: духовната наука няма толкова късмет, колкото другите науки, че може да говори за всичко по един-единствен, окончателен начин. Съвременният естествоизпитател не би разбрал, че когато обсъжда болестта и смъртта, човек трябва да прави разлика между животни и хора и че именно когато се опитва да разбере въпроса на днешната лекция, човек трябва да се ограничи до явленията при хората. Тъй като съществата не само споделят абстрактното „еднаквост“, но и всяко има своя собствена същностна природа и отличителен характер, само част от казаното днес ще бъде приложимо за животинското царство, а може би и за растенията; но по същество дискусията ще се съсредоточи върху човешките същества, а други неща ще бъдат разглеждани само когато са необходими за обяснение на нещо.

Ако искаме да разберем смъртта и болестите при хората, първо и най-важно трябва да признаем, че в смисъла на духовната наука хората са изключително сложни същества и че трябва да разберем тяхната същност от гледна точка на следните четири компонента : първо, външно видимото физическо тяло; второ, етерното или жизненото тяло; след това астралното тяло; и четвърто, човешкото его или центърът на тяхното същество. Трябва също да сме наясно, че физическото тяло съдържа същите сили и вещества като физическия свят извън него, и че етерното тяло съдържа това, което дава живот на тези вещества, и че хората споделят етерното си тяло с целия растителен свят. Астралното тяло, което хората споделят с животните, е носител на целия емоционален живот, на желання, удоволствие и неудоволствие, радост и болка. Хората притежават егото изцяло за себе си, което ги прави венец на земното творение.

Ако разглеждаме човешкото същество като физически организъм, тогава трябва да разберем, че в рамките на този физически организъм три други члена работят като оформители и архитекти. Физическият принцип само частично действа върху физическия организъм на човешкото същество; в друга част етерното тяло е по същество активно, в още една - астралното тяло, а в още една част от човешкото същество е активно егото. За духовната наука, човешкото същество физически се състои преди всичко от кости, мускули и онези органи, които го поддържат, правейки го твърда, земна форма; само те, в най-строгия смисъл на духовната наука, се считат за част от органите, създадени от физическия принцип. Към това трябва да се добавят и самите сетивни органи; тук имаме...

Това е свързано с физически апарат; в случая на окото, с един вид камера обскура, в случая на ухото, с един много сложен музикален инструмент. Ключовият въпрос е от какво са направени тези органи. Те са изградени според първия принцип. За разлика от това, всички органи, свързани с растежа, размножаването, храносмилането и други процеси, не са изградени само според физическия принцип, а според етерното или жизненото тяло, което също прониква във физическите органи. Само закономерната структура се управлява от физическия принцип; процесите на храносмилане, размножаване и растеж, от друга страна, се управляват от етерния принцип. Астралното тяло е създателят на цялата нервна система, чак до мозъка и нервните влакна, които водят до него. Накрая, егото е архитектът на кръвоносната система. Следователно, ако имаме пред себе си човешки организъм в истински духовно-научен смисъл, тогава ни е ясно, че тези четири члена - дори във външно възприемаемия организъм - всъщност се сливат в човешкото същество като четири напълно различни същности и са били направени ефективно заедно. Тези членове, които съставят човешкия организъм, са със съвсем различна стойност и ние ще разберем тяхното значение за човека, когато изследваме как човешкото развитие е свързано с тези отделни членове.

Днес ще обсъдим, по-скоро от физиологична гледна точка, това, което се нарича работа на физическия принцип в човешкия организъм. Това се случва в периода от раждането до смяната на зъбите. През това време физическият принцип работи върху физическото тяло по същия начин, както силите и веществата на майчиния организъм работят върху ембриона преди раждането на детето. От седемгодишна възраст...

До пубертета етерният принцип действа предимно във физическото тяло , а от пубертета нататък силите, закрепени в астралното тяло, *поемат* контрола. Следователно можем правилно да си представим човешкото развитие, ако вземем предвид, че до раждането човекът е обграден от майчиното тяло. С раждането човекът сякаш отблъсква майчиното тяло, сетивата му се освобождават и сега е възможно външният свят да започне да действа върху човешкия организъм. В този момент човекът също сваля обвивката си и само онези, които разбират , че нещо подобно се случва в духовния живот, не във физическия, а в духовния живот, по време на никненето на зъбите, наистина разбират човешкото развитие . Около седмата година човекът наистина се ражда втори път. Защото тогава етерното му тяло се ражда за свободна дейност, точно както е било физическото му тяло по време на раждането. Точно както физическата утроба действа върху човешкия ембрион във времето преди раждането, така и духовните сили *на* световния етер действат върху човешкото етерно тяло до смяната на зъбите и се потискат около седемгодишна възраст, точно както е утробата по време на физическо раждане. До седемгодишна възраст етерното тяло лежи латентно във физическото тяло. Като запалена клечка кибрит, етерното тяло около момента на поникване на зъбите е обвързано във физическото тяло и сега се появява към своя собствена свободна, независима дейност. И знакът, който предвещава тази свободна дейност на етерното тяло, е именно смяната на зъбите. За всеки, който се вгледа по-дълбоко в човешката природа, смяната на зъбите заема много важно място. Когато разглеждаме човек до седемгодишна възраст, физическият принцип работи свободно във физическото тяло; но обвързан.

А етерните и астралните принципи все още не са се родили от духовните обвивки.

Ако разгледаме човек до седемгодишна възраст, той съдържа цял набор от наследствени фактори, които не е създал със собствени принципи, а е наследил от своите предци. Това включва и така наречените млечни зъби. Само *зъбите*, които се появяват след постоянните зъби, са собствено творение на детето, физическият принцип, предразположен да образува твърда опора. Това, което се изразява в зъбите, създава вътре, докато постоянните зъби не се сменят, и в края на своята дейност то образува, така да се каже, кулминацията и извежда наяве най-твърдата част от опорния орган в зъбите, защото все още държи етерното или жизненото тяло в себе си като носител на растежа.

След като този принцип бъде отхвърлен, етерното тяло се освобождава и сега работи върху физическите органи до достигане на полова зрялост. След това, точно както майчината обвивка се изхвърля при раждането, така се отделя и обвивката, външната астрална обвивка. Астрално, при достигане на полова зрялост, човешкото същество се ражда за трети път. И активните сили, които са били свързани в етерното тяло, сега приключват своя творчески процес в човешкото същество, като генерират способността за полова зрялост, за размножаване и неговите органи. Точно както физическият принцип приключва развитието си през седмата година чрез зъбите, създавайки последните твърди органи и по този начин освобождавайки етерното тяло, принципа на растежа, така и астралният принцип, в момента, в който е освободен, създава най-силната концентрация на импулси и желания, на изразяване на живота, доколкото си имаме работа с физическата природа. Точно както физическият принцип е концентриран в зъбите, така и принципът на растежа при достигане на полова зрялост.

Астралното тяло, обвивката на егото, е свободно и егото сега работи върху астралното тяло.

Европейската култура не просто следва своите инстинкти и желания; тя ги е пречистила и трансформирала в морални чувства и етични идеали. Ако сравним дивак със средностатистическия европейец или дори с Шилер или Франциск от Асизи, можем да кажем, че тези индивиди са трансформирали и пречистили инстинктите си отвътре в егото. По този начин можем да кажем, че това астрално тяло винаги съдържа две части: едната, която произлиза от първоначалната конституция, и другата, която самото его е създало. Сега можем да разберем работата на егото само ако осъзнаем, че човешките същества са подвластни на прераждане - повтарящи се земни животи; че когато човек се роди, той носи със себе си, така да се каже, в четири отделни тела, плодовете и резултатите от предишни земни животи, които служат като мярка за енергията и силата на живота му. Един човек се ражда, защото преди това е успял да трансформира астралното си тяло с голяма жизнена енергия и мощни сили. Друг скоро ще се умори в това начинание. Ако човек може ясновидски да изследва как егото започва свободно да работи върху астралното тяло, да контролира желанията, импулсите и страстите отвътре в егото, тогава, ако може да се определи мярката за енергия, която егото е донесло със себе си, би могло да се каже: тази мярка е толкова голяма, че егото ще работи върху своята трансформация за определен период от време и не повече. А след пубертета има такава мярка за всеки човек, чрез която може да се измери и определи до кога е изработил всичко от астралното си тяло, според ресурсите, които са му отредени в този живот. Това, което човекът по този начин придобива в своето

Умът , способен да трансформира и пречиства жизнените си сили, се самоиздържа. Докато тази способност е достатъчна, той живее за сметка на самоподдържащото се астрално тяло. Когато се изтощи, когато не намира повече смелост да трансформира нови импулси, накратко, няма енергия да работи върху себе си, тогава нишката на живота се къса – и тя трябва да се къса, според мярката, отредена на всяко човешко същество. Тогава идва времето, когато астралното тяло трябва да черпи своите сили от принципа на човешкия живот, който е най-близо до него – етерното тяло. И сега идва времето, когато астралното тяло живее за сметка на силата, съхранена в етерното тяло; проявлението на това е налице за индивида, когато паметта му, продуктивното му въображение, постепенно избледнява.

сме чували тук, че етерното тяло е носител на продуктивно въображение и памет, на това, което се нарича надежда и смелост в живота. Тези чувства, когато станат негов постоянен елемент, се прилепват към етерното тяло. Сега те биват извлечани от астралното тяло; и след като астралното тяло е живяло по този начин за сметка на етерното тяло и е абсорбирало всичко, което последното може да предложи, започва времето, когато творческите сили на физическото тяло се консумират от астралното тяло. И след като те се изчерпят, жизнената сила на физическото тяло намалява, тялото се втвърдява, пулсът се забавя. Накрая, астралното тяло също черпи сила от физическото тяло. И след като я е консумирало, вече няма никаква възможност физическото тяло да се поддържа от физическия принцип.

Ако астралното тяло трябва да достигне точката, в която става свободно и се ражда в живота и делото на егото, тогава е необходимо през втората половина на

Освободеното астрално тяло, когато мярката за неговия труд се изчерпи, изразходва собствените си обвивки точно както са били образувани. Така индивидуалният живот се създава от вътрешността на егото.

Помислете за следната аналогия: Представете си парче дърво , което запалвате. Ако не беше такова, каквото е, нямаше да можете да го запалите. Пламъкът извира от дървото, но едновременно с това го поглъща. Това е природата на пламъка: той се освобождава от дървото и поглъща собствената си почва. По този начин астралното тяло се ражда тройно; по този начин, както пламъкът поглъща дървото, той поглъща собствената си основа. И в това се крие възможността индивидуалният живот да може да съществува, защото той поглъща собствената си основа. Смъртта е коренът на живота за него и изобщо не би могло да има съзнателен индивидуален живот, ако нямаше смърт. Разбираме и разбираме смъртта само като се стремим да разпознаем нейния произход и следователно разбираме живота, като разпознаваме връзката му със смъртта. По подобен начин се учим да разбираме природата на болестта и това ще ни направи природата на смъртта още по-ясна. Всяка болест се представя като разрушител на живота. Какво е болест?

За да разберем тяхната природа, трябва да разгледаме човечеството във връзка с природата. Нека изясним какво се случва, когато човечеството, като живо същество, стои във връзка с останалата част от природата. С всяка глътка въздух, всеки звук, храна, светлина, която поемаме, ние влизаме във взаимна връзка с природата, която ни заобикаля. Ако разгледате въпроса внимателно, ще осъзнаете, дори без окултизъм, че нещата отвън са истинските оформители и отварячи на физическите органи. Когато-

някои животни мигрират в тъмни пещери , очите им постепенно се влошават. Където няма светлина, светлочувствителните очи вече не могат да съществуват; обратно, само където има светлина, светлочувствителните очи могат да се развият. Затова *Гьоте* казва , че окото се формира от светлина за светлина. Естествено, физическото тяло се изгражда в съответствие с това, което се нарича истински вътрешни архитекти. Човекът е физическо същество и външните неща са това, от което, в хармония с вътрешните архитекти, е изграден целият човек. Тогава връзката на отделните сили и вещества с човешкото същество ще представи съвсем различна картина. Тези, които са притежавали дълбокото прозрение на истинския мистик, ще могат да ни кажат много тук. За *Парацелз* целият външен свят е ветрилообразно разгънат човешки организъм, а човекът е като екстракт от целия външен свят. Когато видим растение, можем да кажем, в смисъла на Парацелз: В това растение има закономерна връзка и в човека има нещо, което съответства на това растение в здравия или болния организъм. Затова Парацелз например нарича болен от холера „Арсеник“, а арсенът за него е лекарство за холера. По този начин съществува връзка между всеки орган на човешкото същество и това, което го заобикаля в природата. Човек би трябвало само да вземе същност на природата и да я оформи по човекоподобен начин и тогава би получил човешко същество. Отделните букви са разпръснати из цялата природа; ако ги вземете заедно, тогава имате човешко същество. От това получавате представа как цялата останала природа влияе на човешките същества и че човешките същества са призвани да сглобят своята същност от цялата останала природа. Всичко, което е в нас, е по същество...

Привлечено в нас от външната природа, включено в жизнения процес. Ако разберем тази мистерия на оживяването на външните сили и вещества, тогава ще можем да схванем същността на болестта.

Сега приближаваме глава, в която за един съвременен, образован човек става трудно да разбере колко много термини в медицината функционират като един вид мъглива мъгла. Колко многозначително звучи в днешните събрания, когато някой, като натуропат, произнесе думата „отрова“. Какво е отрова и какво представлява неестествен ефект в човешкия организъм? Каквото и да въведете в човешкия организъм, действа според естествените закони. Неразбираемо е как може да се говори за нещо, което не действа според естествените закони в тялото. А какво е отрова? Водата е мощна отрова, ако консумирате десет кофи от нея наведнъж; и това, което днес се счита за отрова, би могло да има едни от най-благоприятните ефекти, ако се прилага на тялото по правилния начин. Винаги зависи от количеството и обстоятелствата, при които дадено вещество се поглъща. Само по себе си няма отрова.

В Африка има племе, което използва специфична порода кучета за лов. Там обаче има вид муха, която носи отрова, убиваща кучетата, когато бъдат ухапани. Хората от река Замбези са намерили начин да противодействат на това. Те водят бременни кучета в райони, където има много от тези мухи цеце и ги оставят да ги хапят. След това хората уреждат нещата така, че кучетата да умрат едва след като родят. И сега се оказва, че...

че младите кучета вече са имунизирани и могат да бъдат използвани за лов.

Случи се нещо толкова важно за разбирането на живота: отрова се абсорбира в жизнения процес в момента, в който низходящата линия преминава във възходяща, така че отровата се превръща във вещество, принадлежащо на организма. Това, което сме абсорбирали от външната природа по този начин, ни прави силни и ни защитава.

Духовната наука ни показва, че целият човешки организъм е изграден по този начин; ако можем така да се изразим, изцяло от неща, които първоначално са били отрови. Храните, които консумирате днес, са станали възможни чрез подобен процес на имунизирание срещу тяхната вреда. И ние сме толкова по-силни, колкото повече от тези вещества сме погълнали по този начин. Ние отслабваме себе си срещу външната природа, като отхвърляме нейните вещества.

В региони, където медицината все още е основана на окултизма, лекарят излага на риск цялата си личност. Има лечения, при които лекарят например поглъща змийска отрова; слюнката му след това се превръща в лекарство за ухапвания от змия. Той вкарва отровата в собствения си организъм, като по този начин се превръща в носител на лечебни сили, придобива сила и прави другите по-устойчиви на отровата.

Най-безобидното нещо, което един организъм притежава, е възникнало по този начин. Организмът трябва да включи външния свят и природата; но в същото време трябва да му се даде и възможността нещата да се люлеят обратно като махало на другата страна. Винаги.

възможността ефектът на веществото да ескалира и да причини вреда, в зависимост от това дали тялото е способно да го абсорбира или не. Това прави организма устойчив на веществото, ако в момента е достатъчно силен, за да го абсорбира. Няма начин да се избегне болестта, ако човек желае здраве. Всяка възможност да се укрепи срещу външни влияния се основава на възможността да се разболееш, да бъдеш болен. По този начин болестта е условието за здраве. Това е много реален процес. Именно следствието и дарът на болестта е силата, която индивидът трябва да придобие. Това, което оцелява след люлеенето на махалото, носи плода на имунитет срещу болести – и дори след смъртта.

Тези, които се задълбочат, ще получат един вид разбиране за природата на болестта и смъртта. Ако желаем сила, здраве, тогава трябва да приемем нейното предварително условие: болестта. Ако искаме да бъдем силни, тогава трябва да се предпазим от слабостта, като прегърнем слабостта в себе си и я превърнем в сила. Когато това бъде схванато по жив начин, то ще направи болестта и смъртта разбираеми. Това са концепциите, които духовно-научното движение ще донесе на човечеството. Днес за мнозина това може все още да изглежда като нещо, което говори само на интелекта. Но когато интелектът напълно схване материята, това ще доведе до дълбоко, хармонично състояние на ума; то ще се превърне в мъдрост за живот.

Не си ли чувал , че антропософският-

антропософските истини, извлечени от окултизма, дори да станат опасни? Нямаме ли многобройни противници, които твърдят, че антропософията е отрова и вредна за хората? Да, самите антропософи и окултисти знаят, че антропософията наистина може да бъде вредна; но те също така знаят, че тя трябва да бъде усвоена и интегрирана, за да укрепи хората, и че не е просто нещо, което може да се обсъжда, а нещо, което се доказва в живота като духовно лекарство.

И духовната наука знае също, че физическото се изгражда от духовното. Когато духовните сили действат върху етерното тяло, те действат по здравословен начин и в контекста на физическото тяло. Ако нашите представи за света и живота са здравословни, тогава тези здравословни мисли са най-мощните лекарства и само върху слабите натури, отслабени от материализма и натурализма, това, което антропософията провъзгласява за истина, има пагубен ефект. Те трябва да интернализират тази истина, за да станат силни. Едва тогава антропософията е изпълнила задачата си, когато създава силни хора в живота.

Гьоте е разрешил толкова красиво въпроса ни за живота и смъртта : Всичко в природата е живот; тя е изобретила смъртта само за да има изобилен живот. И така, може да се каже: Наред със смъртта, тя е изобретила и болестта, за да създаде здраво здраве, и е необходимо да е вложила в мъдростта привидно вреден ефект, за да може тази мъдрост да има укрепващ и лечебен ефект върху човечеството.

Именно това отличава световното движение, основано на хуманитарните науки, от другите движения :

Човек може да спори и обсъжда това, ако изисква то да се докаже логически. Антропософията не бива да бъде нещо, което може просто да се обоснове с логически аргументи, а нещо, което прави хората духовно и физически здрави. Колкото повече тя демонстрира своите ефекти в реалния живот, като издига живота до такава степен, че житейската болка се превръща в житейска радост, толкова по-живо доказателство ще бъде за нея. Колкото и да вярват хората днес, че могат логично да ѝ възразят: духовната наука е нещо, което подобно на привидна отрова се превръща в лекарство и след това има оплождащ ефект върху живота. И тя няма да се разкрие чрез логика – не може просто да се докаже – тя ще се докаже в живота.

ОБРАЗОВАНИЕТО НА ДЕТЕТО ОТ ПОГЛЕДНА ТОЧКА НА ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ

Кьолн , 1 декември 1906 г.

Когато теософското движение започна преди три десетилетия, неговите водещи фигури не се интересуваха предимно от въвеждането на нова идея, която би задоволила копнежа по свръхсетивни светове, а по-скоро от това да направят духовно прозрение достъпно за по-широки кръгове, прозрение, чрез което биха могли да бъдат решени както духовни, така и практически въпроси на живота. Един от тези въпроси е предмет на днешната дискусия, въпрос, който ни води в ежедневието и следователно трябва да засяга всеки. Въпросът за образованието може да бъде разгледан само във връзка с дълбоко разбиране на човешката природа. Характерът на духовното изследване е по-благоприятен за въпроса за образованието, отколкото за всяко друго течение на мисълта, тъй като то дава ръководни принципи чрез разбиране, което прониква в свръхсетивната област.

започнем с разглеждане на същността на човечеството. Това, което интелектът може да схване, е, за духовното изследване, само част от човешката природа. Това, което схващаме и виждаме в човек – това физическо същество – е нещо, което той споделя с цялата останала природа. Духовният учен изследва не чрез спекулации, не чрез философска мисъл, а чрез това, което висшето чувство може да възприеме с ясновидска проникателност. За тях това се разкрива като...

Вторият член на човешкото същество е етерното тяло, духовен организъм, който е значително по-фин от физическото тяло. То няма нищо общо с физическата концепция за етер и е по-добре да се опише не като вещество, а като сбор от сили, сбор от течения, от сили. То е обаче архитектът на физическото тяло, който кристализира от него, развивайки се от него като лед от вода. Следователно, трябва да си представим, че всичко в човешкото същество, което е физическо тяло, физически организъм, е образувано от етерното тяло. Споделяме го с всички живи същества, с растителното и животинското царство. То има подобна форма на физическото тяло; формата и размерът му съответстват на последното. Различава се обаче в долните си части; при животните то значително изпъква. Така описваме това, което познаваме като етерно тяло, подобно на това да кажем на спящ човек, че цветът е син или червен. Точно както това не изглежда фантастично за зрящия човек, няма фантазия в описаното за този, който развива способностите, дремещи във всеки човек.

Като трети член на човешкото същество, ние разпознаваме астралното тяло, носител на всичко, което наричаме страсти, както нисши, така и отчасти висши – всичко, което човек носи в себе си под формата на удоволствие и страдание, радост и болка, желание и стремеж. Астралното тяло е и носител на обикновения свят на мисълта, на волевите импулси. То се възприема, от своя страна, чрез развитието на висши сетива. То обгръща човека като вид облак, който прониква във физическото и етерното тяло. Споделяме го с цялото животинско царство. Всичко в него е движение; всичко, което се случва под формата на емоционални състояния, се отразява в него. Защо се нарича „астрално“? Как

физическото тяло е свързано с цялата Земя чрез своите физически вещества, така и астралното тяло е свързано с целия свят от звезди, обграждащи Земята. Всички сили, които проникват в астралното тяло и определят човешката съдба и характер, са били наречени така от онези, които са надникнали дълбоко в мистериозната връзка с целия астрален свят, обграждащ Земята. В орфически химн към орфическия първичен бог, *Гьоте*, който е надникнал дълбоко във връзките между природата, човечеството и космоса, красиво изразява в една строфа какво се случва в астралното тяло:

Както в деня, който те е дарил на света, когато
слънцето е изгряло, за да поздрави планетите,
ти процъфтяваш оттогава, според закона, по
който си се появил на бял свят. Такъв трябва да
бъдеш, не можеш да избягаш от себе си! Така
са казали сибилите, така са казали пророците и
никакво време и никаква сила не могат да
разрушат отпечатаната форма, която се развива
в живота.

Durcl~ Като ^{четвърти} член, човекът е короната на творението. Той обхваща, разбирано като сила, това, което му дава способността да каже „аз“ на себе си, нещо, което всеки човек може да каже само на себе си. Това е израз на душата, която позволява на божествената си искра да говори в себе си. Всичко, което има общо с другите хора, може да резонира в ухото ѝ като обозначение, но това, което всеки човек има в себе си като свой вътрешен Бог, не може да се доближи до него отвън. Ето защо в еврейските мистични школи това е било наричано неизразимото име на Бог, Яхве, „Аз съм този, който съм“ на евреите, което самите жреци са знаели само...

с тръпка. Това „Аз съм това, което съм“ е това, което душата си приписва. Говорихме за общуването на физическото тяло с материалното, на етерното тяло с растителния свят, на астралното тяло с животинския свят; човекът няма общо его с никого и с нищо; следователно, чрез това, той става венец на творението. Това четворно същество е наричано във всички окултни школи четворната природа на човека. От детството до зрялата възраст тези четири тела се развиват, като всяка от тези части се развива по свой собствен уникален начин. Следователно, трябва да разгледаме всяка една поотделно в развиващото се човешко същество, ако искаме да го разберем. Всички те са предразположени не само в детето, но и още в ембриона. Развитието на четирите части обаче е напълно различно една от друга. Човекът не се развива без среда; той не е същество само по себе си. Той може да процъфтява и да се развива само когато е заобиколен от други същества на космоса. Като ембрион, той трябва да бъде обграден от майчиния организъм и едва когато достигне определен етап на зрялост, може да се освободи. До определен момент то трябва да остане затворено от майчиния организъм.

Подобни процеси често протичат при хората по време на тяхното развитие. Точно както физическото тяло, като зародиш, е обградено от майчиния организъм до раждането, така и човешкото същество остава обградено след това от духовни органи, принадлежащи на духовния свят, от етерна и астрална обвивка. То почива в тези обвивки, както е почивало в утробата до раждането си.

Когато се достигне определен момент в развитието, времето на смяна на зъбите, етерната обвивка се отделя от етерното тяло, точно както физическата обвивка се отделя по време на физическо раждане. В този момент,

Етерното тяло е свободно във всички посоки; едва тогава се ражда. Преди това към него се е прикрепило същество от същия вид, така че теченията са влизали и излизали подобно на съдовете на физическата майка във физическото тяло на детето. Така детето постепенно се ражда втори път, етерно. Астралното тяло все още е обградено от защитна обвивка, обвивка, която движи и енергизира физическото тяло до момента на пубертета. След това тази обвивка също се отдръпва и човешкото същество се ражда за трети път; извършва се астралното раждане.

Това тройно раждане показва, че трябва да разглеждаме всяка от тези същности поотделно. Точно както е невъзможно да се донесе външна светлина до окото на детето, докато то е в утробата, така е, ако не невъзможно, то поне изключително вредно за състоянието на душата да се внасят външни влияния върху етерното тяло, преди то да се е освободило във всички посоки. По същия начин нищо, което влияе пряко върху астралното тяло, не може да се внася преди пубертета. От духовно-научна гледна точка, до седемгодишна възраст, всяко образователно влияние върху човек може да бъде само такова, че съзнателно да влияем върху физическото му тяло. Не можем да влияем върху етерното му тяло преди това повече, отколкото можем да влияем върху физическото тяло преди раждането. Но точно както майчините грижи влияят върху развитието на ембриона, така и неприкосновеността на етерното тяло трябва да бъде защитена, ако искаме детето да се развива добре.

Какво означава това за физическия живот? Докато зъбите не се сменят, само физическото тяло е изложено на външни влияния; следователно, дотогава можем да образуваме само физическото тяло. И ако нещо отвън повлияе на етерното тяло през това време...

Ако това се направи, това е нарушение на законите на човешкото образование.

Това, което е прилепнало към етерното тяло на човека, не е само характерно за етерното тяло на растението; за хората то става носител на онова, което е с трайна духовна продължителност; навици и характер, съвест и памет, техният траен темперамент, са прилепнали към етерното тяло.

допълнение към гореспоменатите емоционални способности, способността за преценка също е свързана с астралното тяло . Това ни казва кога трябва да се намесим в *тези* способности. Точно както външните сетива на детето се освобождават до седемгодишна възраст, така се освобождават и навиците, паметта, темпераментът и т.н. до четиринадесетгодишна възраст, а след това, до двадесет или двадесет и две години, критичният разум и независимото отношение към околната среда. От това произтичат много специфични образователни принципи за всеки етап от живота, а именно, до седемгодишна възраст, култивирането на всичко, свързано с физическото тяло. Това не трябва да се разбира само във външен, механичен смисъл; става въпрос за много повече. Органите се развиват постепенно; важни физически органи достигат пълното си развитие през това време. Следователно е важно как влияем на сетивата, какво вижда и възприема детето. Една човешка способност е от решаващо значение тук: инстинктът за подражание. Гръцкият философ *Аристотел* е уместно заявявал: „Човекът е най-подражателното от животните.“ Това е особено вярно за детето, докато не загуби млечните си зъби; на този етап то е водено от подражанието. Следователно, човек трябва да изложи детето на всичко, което може да има формиращ ефект чрез сетивата. Това, което навлиза в обкръжението на детето като светлина през окото или звук през ухото, има значението да бъде...

Физическите органи се формират. От друга страна, поуката не постига нищо в тези години. Заповедите и забраните нямат никакъв ефект. Най-голямо значение обаче има примерът. Това, което детето може да види, това, което се случва, то смята за нещо, което може да направи и да имитира. Например, едно добре възпитано дете веднъж изненадало родителите си, като взело пари от кутия. Родителите били ужасени и повярвали, че детето има склонност да краде. След разпит обаче се оказало, че детето просто е имитирало това, което е виждало баща си и майка си да правят ежедневно. Следователно, примерът трябва да бъде такъв, че вътрешната сила да може да се събуди у детето чрез подражание. Поради тази причина проповядването е безполезно; само начинът, по който човек е около детето, е ефективен. Затова човек трябва да е наясно с присъствието на детето във всичко, което прави, и не бива да си позволява да прави нещо, което детето не може да имитира. Това е много по-важно от това да правиш нещо сам и след това да забраняваш на детето да го прави.

Ето защо е важно възпитателят да бъде пример за подражание през тези години, да прави само неща, които детето може да имитира. Образованието в тези години се основава на пример и подражание. Това се осъзнава от всеки, който вижда същността на човечеството, и успехът му доказва правотата. Съответно, неправилно е и да се опитваме да внушим значението на буквите на детето преди смяната на зъбите; първоначално детето може да имитира само формата им, като ги копира. Защото силата да се схване значението е налична само в етерното тяло.

Всички тези тънкости могат да бъдат разбрани чрез духовно изследване; тази наука може да осветли, до най-малкия детайл, какво трябва да се случи. Формиращо органи и важно за физическите органи е всичко, което

Всичко, което се случва в средата на детето, включително моралните му аспекти, и се възприема от него, е важно. Не е безразлично дали *малкото* дете вижда около себе си болка и страдание или радост и удоволствие. Защото радостта и удоволствието са основата за здравословно развитие и са от съществено значение за здравите органи; всичко друго може да доведе до заболяване. Всичко около детето трябва да излъчва радост и удоволствие и грижещият се за него трябва да внимава да предизвиква и двете, чак до цвета на дрехите, тапетите и предметите. Индивидуалното разположение на детето трябва да бъде внимателно обмислено в този процес.

Дете, склонно към сериозност и тишина, би трябвало да вижда по-тъмни, синкави, зеленикави цветове в обкръжението си, докато едно жизнерадостно, енергично дете би трябвало да вижда жълтеникави, червеникави цветове. Това изглежда противоречиво. Факт е обаче, че капацитетът на сетивата събужда допълващия цвят. Синкавите тонове имат ободряващ ефект, докато за жизнерадостните деца жълтеникаво-червеникавите нюанси предизвикват допълващия цвят.

Виждате ли, духовното изследване хвърля светлина върху много практични въпроси тук. Развиващите се органи трябва да бъдат третираны по такъв начин, че да могат да се развиват съответно, че да бъдат насърчавани да развиват вътрешните си сили. Затова не бива да се дават на детето готови играчки като строителни блокчета, кукли и т.н. Вместо това, дайте му кукла, направена от стара салфетка с мастилени очи, нос и уста. Всяко дете предпочита домашно направена кукла, направена от яке за обувки или стара салфетка, пред красиво украсените восъчни фигури. Защо? Защото тя събужда въображението, задейства фантазията и вътрешните органи започват да работят, за радост и удоволствие на детето. Колко жива и завладяваща е такава кукла!

Когато едно дете играе, колко напълно е погълнато, тялом и душа, от това, което му създава въображението. Колко небрежно и нещастно седи другото; защото с готова кукла няма възможност да се добави каквото и да било и вътрешните му органи са обречени на бездействие, когато получават такива готови продукти. Докато физическото тяло все още се развива, детето притежава изключително здравословен инстинкт за това, което е добро за него, стига да не е покварено. Докато физическото тяло е единственото, което е свободно свързано с външния свят, то само разкрива кое е полезно. Ако има много повече намеса твърде рано, този инстинкт, който иначе показва кое е добро за детето, се угасва. Образованието трябва да се гради върху радост, удоволствие и желание. През този период всеки намек за аскетизъм би бил равносилен на унищожаване на естественото здраве и потенциала за развитие.

С наближаването на седмата година на детето, по време на типичния процес на загуба на млечните му зъби, външните слоеве на етерното тяло се отделят и етерното тяло става толкова свободно, колкото е било физическото тяло преди. Сега възпитателят трябва да осигури всичко необходимо за развитието на етерното тяло. Той обаче трябва да внимава да не набляга твърде много на култивирането на разума и интелекта. През този период, между седмата и дванадесетата година на детето, фокусът е предимно върху авторитета, вярата, доверието и благоговението. Навикът и характерът са специфичните проявления на етерното тяло, докато силата на преценката не бива да се влияе през това време, тъй като това не може да се направи без вреда преди пубертета.

Развитието на етерното тяло се случва между седем и шестнадесетгодишна възраст, а при момичетата - до четиринадесетгодишна възраст. До края на живота им това остава непроменено.

Важно е у детето да се събуди и подхранва чувство на благоговение. Това може да се случи по следния начин: На детето се дава образ на важни хора, не само от историята, но и от заобикалящите го социални кръгове, чрез разкази и истории – може би за роднина, пред когото човек може да изпитва уважение и благоговение. В детето се внушава страхопочитание и страхопочитание, като му се забранява да таи каквато и да е мисъл за критика или противопоставяне на почитания човек. След това на детето се позволява да види този човек; то живее в свещено очакване на момента и един ден застава пред вратата на този човек и изпитва свещено страхопочитание, преди да натисне дръжката и да влезе в стаята, която е убежище за него. Тези моменти на благоговение са силни страни за по-късен живот. От огромно значение е възпитателят, самият учител, да бъде авторитетна фигура за детето през това време. Детето трябва да вярва не в принципи, а в хора. Хората, които обграждат детето, които то вижда и чува, трябва да бъдат неговите идеали и то трябва да ги избира от историята или литературата. Тук важи поговорката: „Всеки трябва да избере своя герой, чийто път към Олимп се стреми да подражава.“ Напълно погрешно е, когато материалистичният мироглед се противопоставя на авторитетите, насърчава детето към независимост и пренебрегва чувствата на преданост и благоговение. Здравословното развитие страда, когато детето е принудено да разчита на собствената си преценка още преди раждането на астралното си тяло. Важно е паметта да се развива през това време и това се постига най-добре по чисто механичен начин. Не трябва да се използва сметачна машина; по-скоро таблиците за умножение трябва да се запомнят механично.

Стихотворения и други подобни се учат наизуст. Само материалистично предубеждение би могло да твърди, че човек трябва да запомня тези неща едва след като ги разбере. В миналото децата са били възпитавани по-правилно в това отношение. От първата до седмата година са им пеели всякакви стихчета, добрите стари детски песнички и песни. Значението не е било важно и затова в старите песни откриваме, между смислените редове, нещо, което съществува само заради звука си. Когато се пее на деца, значение имат само звукът и хармонията за детското ухо, откъдето идват и често безсмислените рими. Например: „Лети, бръмбаре, лети, баща ти е на война, майка ти е в Померания, Померания е изгоряла; лети, бръмбаре, лети.“ Померания, между другото, означава „родина“ на детския диалект. Изразът датира от времето, когато хората са вярвали в духовното същество, което идва от духовния свят във физическия свят. Померания е била земята на духовния произход. Тук обаче не значението е важно, а звукът. Ето защо имаме толкова много детски песни, на които липсва каквото и да е истинско значение. Паметта, навикът и характерът трябва да бъдат положени в основите им през този период. Пътят към това е авторитетът. Човек, в когото това не се случва, има недостатъчно възпитание. Където се осъществява правилно образование, почитането на авторитета трябва да влезе в действие през този период, докато принципите са подходящи едва след астралното раждане. Това, което детето усеща като най-съкровена природа на човек, това, което е почитано във властта, това, което се влива в детето от възпитателя – това формира съвестта, характера и дори темперамента на детето и се превръща в трайна предразположеност в него. Тогава трябва да сме наясно, че в

Тези години имат формиращ ефект върху етерното тяло, позволявайки му да се запознае с духа на света чрез притчи и символи. Оттук и благословията на приказките през това време и представянето на велики личности и герои в легендите и историята.

човек трябва да обърне толкова внимание на грижата за етерното тяло, колкото преди това на физическото тяло. Точно както в ранните години развитието на органите се е насърчавало чрез удоволствие и радост, така и всичко, което предизвиква чувство за повишено здраве и жизнерадост, трябва да се култивира от седем до четиринадесетгодишна възраст - за момчетата до шестнадесет; оттук и стойността на физическото възпитание. Недостатъчно е обаче учителят по физическо възпитание да гледа на гимнастиците с окото на анатом, ако се фокусира единствено върху външната цел на движението на крайниците. По-скоро е важно учителят интуитивно да се свърже с чувстващата душа на детето, да знае чрез кое движение на тялото душата получава впечатление за чувство за сила, за здраве, което носи на човека благополучие, удоволствие от собствената му физичност. Само по този начин физическите упражнения придобиват вътрешна стойност и влияние върху чувството за нарастваща сила. Правилните физически упражнения са не само за външно наблюдателното око, но и за чувстващия човек.

дълбоко влияние, достигащо дори до етерното и астралното тяло. Следователно, истинското, истинско изкуство трябва да проникне в етерното тяло. Добрата вокална и инструментална музика, например, е от голямо значение и детското око трябва да бъде обградено от много красота.

Но нищо не може да замести религиозното обучение. Образите на свръхестественото са дълбоко запечатани в етерния свят.

Въпросът тук не е, че ученикът може да критикува, че си формира собствено мнение за някое конкретно вероизповедание, а че получава разбиране за това, което е свръхсетивно, което надхвърля преходното. Следователно, всички религиозни понятия трябва да бъдат представени визуално.

най -големи грижи за обучението на детето от сферата на живота. Прекомерното излагане на нежива материя развращава много неща в детето, докато всичко, което му позволява да усеща живота, е жизненоважно за етерното тяло. Всичко трябва да бъде действие, постъпка, живот; това оживява духа. Дори играчките играят важна роля в това. Например, старите книжки с картинки с езичета, два блока, които могат да се сглобят с чук, са стимулиращи, защото предлагат поглед към вътрешното движение на живота. Няма нищо по-лошо за духа от това да се позволи на детето да сглобява и подрежда форми от предварително изработени геометрични обекти. Следователно детето не трябва да строи с конструктор, а по-скоро да конструира всичко от нулата. Детето трябва да се научи да създава живота от неживото. Чрез завършеното, безжизненото , материално време ще унищожи живота. Много неща умират в развиващия се мозък, когато от детето се очаква да прави неща, които нямат смисъл, като например плетене на кошници и т.н. В резултат на това цели системи остават неразвити. Голяма част от това, което причинява вреда в социалния ни живот, може да се проследи до детството. Играчките на неодушевеното не култивират вяра в живота и затова има по-дълбока връзка между отглеждането на деца и липсата на вяра в нашата епоха. По този начин нещата са дълбоко взаимосвързани.

Когато се достигне полова зрялост, астра-

Външните слоеве, обграждащи тялото, също отпадат. С развитието на чувствата към противоположния пол се появява личната преценка. Едва сега човек започва да се обръща към преценка, към „да“ и „не“, към критичен разум. Едва когато човек е надраснал тези години, той е способен да формира собствена преценка, камо ли преди това. Абсурдно е такива млади хора вече да съдят и да искат да оказват влияние върху културата, дори в най-малка степен. Точно както дете в утробата не може да чува или вижда, човек, който все още не е астрално развит, е неспособен да формира здрава преценка преди двадесетгодишна възраст. Подходящото влияние е необходимо за всеки етап от живота: за първия - модели за подражание и подражание; за втория - авторитет и подражание; за третия - принципи. Изключително важно е *кой* подхожда към младите хора на този етап като учител, за да насочи жаждата им за знания и копнежа им за свобода в правилната посока.

Духовният мироглед изпълва педагога с богатство от принципи. Тези принципи помагат на учителя в развитието на човечеството. По този начин духовната наука може практически да се намеси в най-важните процеси на човешкия живот и ние ги виждаме в правилната им връзка с ежедневието. Тъй като познаваме човешкото същество във всичките му аспекти, знаем върху кои аспекти трябва да влияем и какво трябва да направим, за да може то да процъфтява при реално съществуващите условия. Ако майката не може да се храни правилно, това се отразява на ембриона през утробата; точно както трябва да се грижим за майката, така трябва да се грижим и за по-късната среда на детето; по този начин детето също се подхранва. Това е нещо, което може да се пренесе и в духовната сфера. Защото детето

в етерната майчина обвивка, вкоренено в астралното царство, е от решаващо значение как нещата се развиват в неговата среда. Всяка мисъл, всяко чувство, всичко неизказано, което движи околните, има ефект; не е вярно, че може да чувствате и мислите това или онова, стига да не го казвате. Човек трябва да обгради детето с чисти мисли и чувства и следователно да поддържа чистота до самата същност на своето същество, като не допуска нечисти мисли. Чрез думите ние влияем само на сетивата; чувствата и мислите се инокулират в защитната майчина обвивка на етерното и астралното тяло и след това се предават на детето. Докато е обградено от обвивки, ние трябва да ги подхранваме. Ако нечисти мисли и страсти се присадят в тези обвивки, човек разваля толкова, колкото ако би внесъл вредни елементи във физическата обвивка на утробата. По този начин духовният мироглед може да проблесне до тези тънкости. Въз основа на разбирането си за човешката природа, тя предоставя на възпитателя необходимото прозрение.

Хуманитарните науки не трябва да бъдат теория или учение за убеждения; те трябва да действат, намесвайки се в практическия живот. Като водят до здравословен живот, като създават здрави хора както във физически, така и в психически план, те доказват, че са не само правилни, но и здравословна истина, която трябва да се влее във всички аспекти на човешкия живот. Можем най-добре да служим на човечеството чрез хуманитарните науки и да му осигурим социални и други силни страни, като ги черпим от развиващото се човешко същество. Развиващото се, еволюиращото човешко същество е една от най-големите мистерии на живота. Този, който я разреши, на практика доказва, че е правилният възпитател, истинският решавач на загадки във формирането на човечеството.

УЧИЛИЩНИ ВЪПРОСИ ОТ ПЕРСПЕКТИВАТА НА ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ

Берлин, 24 януари 1907 г.

Днешната лекция разглежда неща, които могат да бъдат приложени незабавно . Но в това разглеждане винаги трябва да имаме предвид цялостното човешко развитие; тогава ще можем да разберем и ръководим индивидуалното развитие на младия човек. Училището, със своите изисквания, се поставя директно в образованието. Ще се стремим да схванем тези изисквания от същността на човечеството и от развитието на човечеството. Първоначално разграничаваме четири члена на човешкото тяло: физическото тяло, етерното или жизненото тяло, астралното тяло и егото, центърът на човешкото същество. Но не всичките четири члена са незабавно освободени от външни влияния при физическото раждане. Само физическото тяло е освободено при физическото раждане; етерното тяло се ражда по време на поникването на зъбите, а астралното тяло - по време на пубертета. Точно както очите и ушите са защитени от майчината обвивка преди физическото раждане, така и паметта, темпераментът и т.н., които са прикрепени към етерното тяло, се развиват под защитната обвивка на етера преди поникването на зъбите. *Жан Пол* е казал: Световният пътешественик, който прекосява всички страни, не научава толкова много по време на всичките си пътувания, колкото едно дете научава от своята дойка до седемгодишна възраст. Възпитателят трябва да даде свобода на това, което се развива чрез силите на самата природа.

Защо изобщо се нуждаем от училище за отглеждане на дете? Това, което расте след физическо раждане, се нуждае от защитна обвивка, подобно на ембриона в утробата. Защото само в определен момент човек навлиза в нов живот. Преди да достигне този момент, животът му е повторение на по-ранни епохи. Дори ембрионът преминава през повторение на всички етапи на развитие от праисторически времена нататък. Така, след раждането, детето преживява по-ранни епохи на човечеството. *Фридрих Август Волф* характеризира етапите на човешкото развитие от детството нататък по следния начин: Първа епоха: златната, умерено хармонична епоха от първата до третата година. Тя съответства на живота на днешните индианци и жители на Южните острови. Втора епоха: тя отразява конфликтите в Азия, техните последици и ефекти в Европа, героичната епоха на гърците; по-нататък, времето на северноамериканските диваци и, при отделното дете, жизнената епоха до шестгодишна възраст. Трета епоха: тя съответства на гръцката епоха от Омир до Александър Велики, простираща се, при отделното дете, до деветгодишна възраст. Четвърта епоха: Римско време, простиращо се до дванадесетгодишна възраст. Пета епоха: Средновековие, простиращо се до петнадесетгодишна възраст; тук религията е предназначена да облагороди постигнатите природни сили. Шеста епоха: Ренесанс, простираща се до осемнадесетгодишна възраст. Седма епоха: Реформация, простираща се до двадесет и една години. Осма епоха: простираща се до двадесет и четири години, в която човечеството се издига до наши дни. Тази схема предоставя солидна, интелектуално ценна основа, но не бива да я тълкуваме твърде тясно. Трябва да разгледаме целия произход на човечеството. Хората не са произлезли от по-нисши животни. Въпреки че са произлезли от същества, които са били физически далеч по-нисши от хората, живеещи днес,

но те изобщо не са били подобни на маймуните . Хуманитарните науки сочат към времената, когато хората са обитавали Атлантида.

Умът и душата на атлантите са били различни от тези на съвременните хора. Те не са притежавали това, което е известно като интелектуално съзнание . Не са могли да пишат или смятат. Съзнанието им е било в известен смисъл сомнамбулично. Те са могли да възприемат много аспекти на духовния свят. Съзнанието им е било подобно на това на спящ човек с ярки сънища. Но образите, които са възниквали в съзнанието им, не са били хаотични, а по-скоро подредени и жизнени. По това време волята е била все още достатъчно мощна, за да влияе на крайниците. Дегенеративни техни потомци са днешните висши бозайници, особено маймуните. Обикновеното атлантско съзнание е било съзнание на образи. Нашето съновидческо съзнание е остатък от това. Най-смелото въображение на днешния ден е, в своята образност, само слабо отражение на този свят от образи на атлантите. А атлантите са усвоили образите. Логиката и законите на разума тогава не са съществували. В произволната игра на децата виждаме отражение на това; в детската игра образното възприятие продължава да резонира. Животът е извира от всички неща за атланта, точно както извира от играчките за детето *днес* .

По време на Лемурийската епоха човечеството първо се е спуснало във физическото тяло. Този процес се повтаря и днес при физическото раждане. Тогава човечеството е слязло в тялото и непрекъснато е развивало своя духовен и умствен потенциал . Хората повтарят Лемурийската и Атлантската епохи до седемгодишна възраст.

От смяната на зъбите до пубертета, периодът на развитие, в който се появяват велики духовни учители в човечеството, се повтаря. Последните от тях са били

Буда, Платон, Питагор, Хермес, Моисей, Заратустра и т.н. В онези дни духовният свят е имал много по-силно влияние върху човечеството. Това е запазено за нас в легендите за герои. Следователно този дух на древни културни епохи трябва да формира основата на училищното обучение през тези години.

До дванадесети век, епохата на основаването на градовете, имаме периода, съответстващ на седмата до четиринадесетата година на детето. През това време единствените принципи, за които може да се говори, са общността и авторитетът. Нещо от силата и сиянието на великите водачи трябва да присъства за децата през тези години. Следователно въпросът за учителя е най-важният в целия въпрос на образованието. Учителят трябва да бъде очевиден авторитет за децата, точно както силата на това, което великите учители са имали да кажат, се е вливала естествено в човешките души. Пагубно е, когато детето се съмнява в учителя си. Това е много вредно. Почитта, която детето показва към учителя, трябва да бъде най-голямото възможно. Това трябва да стигне дотам, че добрата воля, която учителят дава – и е очевидно, че я дава – да изглежда на детето като дар. Методологичните и педагогическите принципи не са това, което е важно, а по-скоро учителят да разбира психологията в най-висшия смисъл. Изучаването на душата е най-важният елемент от обучението на учителите. Човек не трябва да знае как трябва да се развива душата, а трябва да види как човекът всъщност се развива.

И всяка епоха поставя различни изисквания към хората, така че универсално валидните модели са безполезни. Това, което е необходимо, за да бъдеш учител, не е познаване и владение на педагогически методи, а определен характер, предразположение, което вече действа, преди учителят дори да е проговорил. Той трябва до известна степен да притежава вътрешен...

След като е преминал процес на развитие, той не само трябва да се е учил, но и да е бил вътрешно преобразен. На финалния изпит няма да се изпитват знания, нито дори педагогически принципи, а битието. Животът трябва да бъде училището за детето. Той не трябва просто да отразява живота, той трябва да бъде самият живот, защото трябва да съживи предишен етап от живота. Училището трябва да генерира свой собствен живот; външният живот не трябва да се влива в него. Това, което по-късно ще липсва на човек, той трябва да го има тук, в училище. Образните, алегорични идеи трябва да се събудят по богат начин. „Всичко, което е преходно, е само притча“: учителят трябва да бъде напълно убеден в това твърдение. Той не трябва да мисли, когато говори образно: това е просто притча. Ако той напълно съчувства на детето, тогава силата от душата му преминава в детската. Естествените процеси трябва да бъдат облечени в образност, в богатството на въображението. Човек трябва да създаде това, което се намира отвъд сетивното. Следователно настоящият ни подход към обучението чрез наблюдение е напълно погрешен, тъй като се фокусира само върху външното. Семето съдържа не само растението в себе си, но и силата на слънцето, всъщност на целия космос. Трябва да събудим тези метафорични сили, за да може детето да се свърже с природата. Трябва да учим децата не с изчислителна машина, а с живите им пръсти. Трябва да стимулираме жизнената сила на ума. Трябва не само да показваме и описваме растението на детето, но и да го накараме да го нарисува. Тогава от училището ще излязат щастливи хора, хора, които намират смисъл в живота. Аритметиката и естествената история тренират мисленето, паметта и спомените. Историята тренира емоционалните сили. Усещането за всичко велико и красиво развива любов към това, което трябва да се обича. Но волята се развива само чрез...

Религиозни вярвания. Те трябва да проникват във всичко. Жан Пол казва: Чуйте колко правилно говори едно дете и след това помолете баща му да му го обясни. – Детето не може да разбере всичко, което всъщност може. И така е с всички хора. Само нашата материалистична епоха изисква толкова малко от паметта. Първо детето се учи, по-късно разбира това, което е научило, и още по-късно научава законите.

Между седем и четиринадесетгодишна възраст трябва да се развива и чувството за красота. Именно това чувство ни предава и символичното разбиране на нещата. Преди всичко обаче детето трябва да преживява живота и да бъде изложено на възможно най-малко абстрактни идеи. Те трябва да идват едва след пубертета. Едва тогава детето трябва да учи теории, след като вече е усвоило нещата смислено. Духът на природата трябва да е говорил първо, самите факти, които стоят зад сетивното преживяване. Не бива да се страхува, че всичко ще бъде забравено след училище. Важното е, че то дава плодове, че умът се формира. Остава само това, което човек е почувствал и преживял. Индивидуалното избледнява, универсалното остава и расте. Но обучението никога не може да се провежда без религиозна основа. Училище без религия е просто илюзия. Дори в загатката на Хекел за вселената има религия. Който се противопоставя на религията, го прави или от възвишена гледна точка, както казва Шилер „от религия“, или от много ниска гледна точка. Но теорията никога не може да замести религията. Религиозната история никога не може да я замести. Тези, които са дълбоко религиозни, също могат да дадат религия. Духът, който живее в света, живее и в човека. Човек трябва да чувства, че се намира в духовен световен ред, от който получава своята мисия. Има една поговорка: „Един поглед в книгата...“

И две в живота, които трябва да придадат форма на духа. Но стихотворението трябва да бъде непосредствен живот; самата книга трябва да бъде живот, трябва да радва като самия живот. Така можем да формулираме поговорката, както следва:

Един поглед в книгата, подобно на поглед в живота, може да придаде на духа правилната му форма.

БЕЗУМСТВОТО ОТ ГЛЕДНА ТОЧКА НА ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ

Берлин, 31 януари 1907 г.

Хуманитарните науки, по-специално, трябва да имат какво да кажат за така наречените психични заболявания. Преди всичко, самото име е неподходящо. Не бива да се говори за *психични* заболявания. Освен това, именно в тази област са широко разпространени най-големите погрешни схващания сред лаика, както в научните, така и в ненаучните среди и в литературата. Проявите се бъркат със самата болест. Хората говорят за мания за величие, параноя, религиозна заблуда. Всички тези термини описват само симптоми. Никой не може да стане луд чрез религиозна идея. Например, може да се прочете любопитното твърдение, че *Хьолдерлин* е бил измъчван от дисхармонията между съвременния и древния мироглед. Ако *Хьолдерлин* не беше поет, същият вид лудост щеше да го сполети, само че щеше да се прояви по различен начин, в различни идеи. Ако някой живее според религиозни идеи и след това се разболее, неговите религиозни идеи ще се изкривят. Ако е живял според материалистични идеи, те ще се изкривят. Причините за психичните заболявания се крият дълбоко в човешката природа. Съвременната медицина не изважда нищо положително наяве в тази област; Тя има само хипотези, съмнения и предположения. Въпреки това е трудно, дори невъзможно, за материалиста да получи яснота по тези въпроси. Голяма част от това, което лекарят вече не счита за част от психичното заболяване...

Това включва например лудостта на свадливи индивиди, както и религиозни сектанти и фанатици. Последните живеят под влиянието на идея като на принуда и упражняват голяма сугестивна сила върху слабите, така че възникват съвременни болести, мисловни епидемии.

Как е възможно нещо като лудост да се вкорени толкова дълбоко в човешката природа? За да отговорим на този въпрос, трябва да разгледаме четирите по-нисши члена на човешкото същество: физическото тяло, етерното тяло, астралното тяло и егото. Егото работи върху другите три члена на човешката природа. Преди всичко, то усъвършенства и пречиства астралното тяло, като го принуждава да не следва сляпо своите импулси. Но егото работи и в етерното тяло, по-специално чрез великите импулси на живота, особено артистичните. Точно както работата на егото създава две части в астралното тяло - едната по-изтънчена и едната по-малко изтънчена - така и етерното тяло се разделя. И постепенно частта, върху която работи егото, става все по-голяма. Егото действа и във физическото тяло, но несъзнателно. То може да го прави съзнателно само в случай на високо напреднал ученик от посветения.

Сега , за да отговорим на въпроса си, трябва да си спомним за прераждането. Нещо много подобно се случва с нас по време на сън, както при смъртта. В съня астралното тяло и егото се отделят от физическото тяло. Всички импулси и усещания потъват в несъзнателен мрак. Само физическото тяло и етерното тяло остават в леглото. При смъртта етерното или жизненото тяло също се отделя от физическото тяло. В следващите часове, докато същността на *човека* почива в етерното тяло, целият му живот до момента преминава пред душата му в ярки образи, докато етерното тяло също се отдели от тях и...

на общия свят се отваря. Но само материалният аспект на етерното тяло се разтваря. Образът на паметта остава, като есенция, свързан с астралното тяло и егото през цялото последващо време. Първоначално той преминава в състоянието Камалока. Камалока, мястото на желанията, е това, което наричаме състояние, в което всичко, което все още е свързано със земния живот, се изхвърля от астралното тяло. Всичко, което все още не е било пречистено, се разтваря; останалото се отнася в бъдещето. В много малка степен части от физическото тяло също преминават, но само при силно пречистени индивиди. В новото въплъщение човекът приема непречистените части обратно при себе си, за да продължи да работи по своето пречистяване. Колкото по-често човек се появява на Земята, толкова по-силен става характерът му, толкова по-фина е съвестта му и толкова по-големи и многобройни са талантите и силите му. Херметичният принцип ни е необходим преди всичко при обяснението на психичните заболявания: Както горе, така и долу, и както долу, така и горе. В усмихнато лице лесно се изразява жизнерадостността на човек. Сълзата символизира вътрешната скръб на душата. В този случай ще наречем веселието и скръбта горната сфера, а усмивките и сълзите, които представляват материалния образ на веселието и скръбта, долната сфера. Правилно обученият човек вижда целия свят по различен начин. За тях цветето е израз на скръбта или веселието на Земния Дух. И това не е просто поетична мисъл за тях, както и душата не е просто поетична мисъл. Земният Дух е в основата на Земята като горна сфера. Всичко материално е кондензиран дух, точно както ледът е просто кондензирана вода. Както човек може да разтопи леда, така че да стане вода, така и човек може да трансформира материята, така че тя да стане дух. Разграничаваме следните физически

Части от човешкото тяло, които съответстват на горните му крайници: първо, чисто физически структури, изградени според чисто физически закони, особено сетивните органи; второ, всичко, свързано с храносмилането, растежа и размножаването . Това, което изгражда кристали, би могло да изгради и човешкото тяло, но тогава би било мъртъв организъм. Етерното тяло е строителят, който изгражда храносмилателните органи и т.н. Трето, нервната система (главен и гръбначен мозък): нейният строител е астралното тяло; четвърто, кръвта. Егото пребивава в нея и е едновременно архитект на кръвоносната система.

Кръвообращение: I
Нервна система: Астрално тяло
Размножаване: Етерно тяло
Физическо: Физическо тяло

Всичко физическо е подчинено на законите на физическата наследственост, включително репродуктивните органи, нервната система и кръвоносната система. Индивидуалността трябва да се обедини с това физическо тяло. Егото, с неговите изтънчени астрални и етерни тела, и дори части от физическото тяло, трябва да бъде в хармония с това, което е наследено; заедно те трябва да образуват *хармонично* цяло. Почти винаги тази хармония се случва, защото физическото се адаптира към духовното; то се трансформира. Но какво ще стане, ако такава адаптация не е възможна? Ами ако астралното тяло придобие нервна система, която не може лесно да използва?

халюцинациите за психични заболявания. Книга на виенския криминален антрополог *Мориц Бенедикт* предлага много интересна информация по тази тема , въпреки че не е написана в областта на хуманитарните науки . В нея Бенедикт разказва за собствените си

преживявания и

Преживявания. Той има частична катаракта в лявото си око, така че зрението му е донякъде неравномерно. Когато гледа в много специфична посока в тъмното, вижда призраци от много специфичен вид. Веднъж той бил толкова уплашен от това, че прибягнал до оръжие. Това може да се обясни по следния начин: Здравият човек не е наясно с вътрешните компоненти на окото си. Но някой, който има нередности в окото си, ги осъзнава по такъв начин, че първо се сблъсква с тях външно в отражението. Сега искаме да разширим това до цялото човешко същество. Ние изобщо не сме наясно с вътрешното си аз, а само с това, което ни се предава отвън. Когато има хармония между горе и долу, човек изобщо не е наясно с вътрешните процеси. Ако например някой има муден мозък, който астралното тяло не може да използва, това смущение, претърпяно от астралното тяло, се изразява външно, точно както смущението в окото. Тогава астралното тяло става самоосъзнато, защото е нарушено; там той вижда себе си проектиран навън; надежди, желания и мечти се изправят срещу него във външни форми. Лудостта, кавгаджийските заблуди и истерията спадат тук – всичко, при което човек не може да съгласува чувствата си с външния свят. Но етерното тяло може да страда и от вътрешни аномалии. То е носител на ментални образи. Когато етерното тяло не осъзнава себе си, образите на външния свят му се струват като истински представи. Ако обаче поради смущения в етерното тяло тези образи се отразяват навън, те се превръщат в заблуди и параноя. Когато физическото тяло, което е предназначено да внесе хармония с физическата среда, самото се разболее, когато физическото тяло осъзнае себе си, възниква идиотизъм. Когато физическото тяло е твърде тежко, така че астралното-

Ако тялото не може да го контролира, така че да не може да се измъкне, тогава настъпва това, което се нарича деменция. Ако обаче физическите органи са твърде подвижни, така че не изразяват ясно умствената дейност, тогава възниква парализа. Но има безкраен брой такива случаи, които могат да имат съвсем различен произход, особено налудностите. Те могат да възникнат или от проекцията на астралното тяло, или от заболяване на астралното тяло. Тогава афектите стават толкова силни, че водят до пристъпи на ярост. Те се отпечатват в етерното тяло и от това възникват налудности. Тези налудности са като белега върху раната в астралното тяло. Те са много по-трудни за лечение от яростта. Фиксираните зеници понякога са подготовка за лудост.

Сега трябва да помним, че човек се ражда повече от веднъж. Първо физически. След това, по време на смяната на зъбите, се ражда етерното тяло, а по време на пубертета - астралното тяло. Може да се случи разминаването между физическото и етерното тяло да стане забележимо едва при раждането на астралното тяло. Преди това, околната астрална обвивка е поддържала хармония. След астралното раждане, астралното тяло е оставено на произвола на съдбата и сега се появява разминаването между него и физическото тяло. Този вид лудост се проявява в това, че младото същество често дава един и същ отговор на напълно различни въпроси; то също страда от обсесии. Тези състояния се наричат младежка престъпност. Това обаче не се случва внезапно, а се развива бавно, от единадесет или дванадесетгодишна възраст нататък. Състоянията на депресия, умора, трудности при общуване с обкръжението, главоболие, храносмилателни проблеми и нарушения на съня са предвестници. Тъжно е да се помисли, че повечето родители предпазват децата си от развитие на такива състояния.

Те все още наказват тези състояния, защото ги смятат за лоши навици. Младежката глупост е именно най-трудната за лечение. Но самият ум не може да бъде болен; той винаги е здрав. Той е нарушен само когато основните условия не са в хармония. Когато човек се погледне в градинско огледало, вижда изкривен образ на себе си. Но никой не заключава от този изкривен образ, че истинското лице също трябва да е изкривено. Същото е и с психичните заболявания. Изкривените образи на ума във физическия свят са форми на лудост. Следователно, излекуване никога не е възможно чрез логика, чрез абстрактни понятия. Такива опити са напълно безполезни. Нашите физически органи също са кондензиран ум, дори и да не е *нашият* ум. И най-далеч от ума, кондензиран във физическия свят, са сенчести, логически конструкции; най-близки обаче са картинните, въображаеми идеи, пропити със страсти. Те могат да преодолеят патогенната сила на други образи . Контраобразите трябва да бъдат представени чрез силата и мощта на друга личност. Не можете да докажете нелогичното на пациента, като просто го обясните, но можете да постигнете ефект чрез ярки образи. Силата на личността на пациента трябва да му демонстрира, че например е способен на това, което смята, че не може да направи. Пациентът трябва да види това. В областта на така наречените психични заболявания, конвенционалната наука един ден ще трябва да се слее с духовната наука. Необходимо е обширно проучване, за да имаме винаги под ръка правилните контрааргументи. Те не трябва да са „нормални“, а трябва да сочат в обратната посока.

Хуманитарните науки не са бездейни; те не се оттеглят в уморена от света отчужденост; те търсят практическа ангажираност. Защото духовните сили са в основата на света,

Трябва да ги опознаем, ако искаме да окажем влияние върху света. Нашият материален свят е отражение на духовния свят. Трябва да опознаем духовния свят, за да разберем физическия. Разбира се, *Хеленбах казва*: Какво ни интересува цялата тази духовна тълпа? Но ние искаме да кажем: Да, интересува ни човешката тълпа и тъй като хората са свързани с духовния свят, искаме да намерим моста между двата.

МЪДРОСТ И ЗДРАВЕ Берлин, 14

февруари 1907 г.

Духовната наука има за цел да окаже влияние върху практическия живот; тя се стреми да овласти хората и да им осигури сигурност. Тя не е просто за любопитните, а само за тези, които желаят да бъдат активни, които искат активно да участват в живота. Духовната наука съществува през цялата история. В средите, където се е практикувала, винаги се е вярвало, че човечеството може да се развие отвъд обикновения интелектуален капацитет до по-висши духовни сили от тези на обикновения живот. Връзката между свещено, цялостно и благотворно винаги се е усещала там. Светият Дух е съвършено здравият дух, който слиза в човешката душа, за да разпространява спасение по целия свят. Но именно от тази гледна точка духовната наука често е неразбрана. Тя води хората от крайни, егоистични цели на познание и стремеж към грандиозни, универсални перспективи, към връзката на индивида с вселената. Но висшите сили, които духовната наука дарява, привличат толкова много хора и ги изкушават към егоистични стремежи. Въпреки че хуманитарните науки всъщност отдалечават хората най-много от личното, те твърде често се използват като слуги на егоизма. Хората очакват егоистичните им желания да бъдат изпълнени от тях за една нощ.

В Африка е имало духовна наука, практикувана от едно братство, наречено Терапевтите. Същата секта е била наричана по друг начин в тази част на света.

Есеите, или есейците, са били хората в културата, от която произлиза християнството. Дори самото име „терапевти“ разкрива връзката им с духа и здравето. Чрез духовни средства, във връзка с материалната наука, терапевтите или есейците са лекували. Тези, които приемат духовната наука, приемат истинските лекарства: духовната наука е еликсир на живота. Тя не трябва да се доказва чрез дискусии и логически аргументи, а по-скоро, когато се въведе в живота, тя трябва да направи цялостни и здрави онези, в които се влива. Самото знание, че прераждането и кармата съществуват, и способността да се говори за тях с хубави фрази, е все едно изобщо да не е духовна наука. Човек трябва да живее в нея ежедневно, ежечасно, напълно прониквайки душата с нея и спокойно чакайки да види какво ще се случи; тогава ще стане свидетел на нейните ефекти. Който носи идеите на хуманитарните науки в себе си като храна и семена, във времена на страдание и радост, във времена на преданост и издигане, във времена, когато животът заплашва да се разкъса, който усеща как те носят желание за работа, сила и надежда, наистина ги е схванал. Тук важат думите на Гьоте: „Размишлявайте върху „Какво“, но още повече върху „Как“!“

трябва да се превърне в дълбоко индивидуален въпрос за всеки човек . Духовно мислещият човек гледа нагоре към звездите и ги разбира според законите на живота, които пулсират в целия космос. Когато слънцето изгрява в бялска си сутрин и луната в тихия си бялсък вечер, когато облаците се носят по небето, той поглежда нагоре и събитията в небесния свод стават за него израз на вселенския духовен живот, точно както виждаме движенията на лицето или ръката като израз на духовен живот у човек. И тогава ние се вглеждаме в...

Миналото, виждайки как действа духовният свят във физическото и издигайки сетивата си до нивото на духа. Попийте духа и с него поглъщате здравословен живот! Но нека всяко самодоволство бъде далеч. „Издигането до безкрайността установява здраве“, казват мнозина, но те се задълбочават само в абстрактни, общи мисли. Това не е истинска духовна наука. Истинската духовна наука се обръща към индивида; тя изисква да се ангажираме с всяко растение, всеки камък, с търпение и любов. Ние не търсим духовния свят чрез магия. Той е там. Но не бива да го търсим отделно от чувствеността, а по-скоро там, където сме поставени за усърдната работа на деня. Така духовната наука се превръща в индивидуален въпрос. Точно както човек не може да разбере музикално или художествено произведение, така и някои могат да нямат разбиране за духа. Следният пример може да илюстрира идеите, които някои хора имат за духовните видения: В един малък град една вечер се наблюдавало странно сияние, простиращо се по стената на църковния двор. Целият град скоро говорел за това и тъй като не можело да се намери естествено обяснение, сигурно е било призрачно видение. Няколко души бяха видели светлината и точно това правеше въпроса съмнителен. За да види истински призрак, човек трябва да е развил определени умствени органи и способности. В днешно време това може да се случи много рядко. Фактът, че няколко случайни души видяха светлината, е най-доброто доказателство, че това не е призрак. Въпросът скоро беше изяснен. Една възрастна жена всяка вечер извеждаше малкото си куче навън на светлината на фенера си. В тази конкретна вечер светлината беше забелязана случайно. Не бива да приемаме подобни предполагаеми призрачни видения за даденост.

Да изследваме. Ежедневните явления са най-важните проявления на духа за нас.

Мъдростта не е просто наука, а трябва да съдържа науката в себе си: тя е наука, която е навлязла в живота, способна да се превърне в решение и действие във всеки един момент. Този, който просто познава законите, е учен. Този, който разбира как да прилага знанието във всеки един момент по такъв начин, че от него да произлезе нещо, е мъдър. Мъдростта е наука, която е станала плодотворна. Трябва да забравим откъде сме извели законите и да се проникнем с тях, така че те да се превърнат в сила в нас. Гьоте стига до идеята за архетипното растение от внимателното наблюдение на отделното растение. Това е конструкция на духовна интуиция, образ на растение, което може да живее в нас, според чийто образ човек би могъл да измисли безброй растения, които все още не съществуват, но биха могли да бъдат жизнеспособни. В мъдростта законите се отделят толкова много от индивида, че живеят вечно. Това изисква това, което се нарича въображение, ярък ментален образ. Абстрактните мисли и понятия могат да бъдат наука, но не и мъдрост. Ако Гьоте беше останал с понятията, той нямаше да открие архетипното растение. Първичното растение трябва да се види толкова живо пред очите, че човек да може да го нарисова с корени, стъбла, листа и плодове, без то да прилича на друго растение. Това не е игра на въображението. Въображението е само сянка на въображението, но може да се издигне до нивото на въображението. Светът на въображението все още не е достъпен за нас, но може да стане такъв. Тъмнина би ни обгърнала, ако окото не можеше да преобразува входящата светлина в образи и цветови понятия. По този начин, точно както в окото, ние също трябва да развием сили в душата, които са противоположни на представянето. Който вярва, че трябва да чака, докато мъгливо-

Който вижда само осезаемо проявление на духа, не е схванал тази работа . Душата трябва да работи, точно както окото работи, когато светлината навлезе. Без работата на душата, духовният свят никога не може да се влее. Образите трябва да се създават в душата. Обективността се запазва, ако човек не създава образи на егоистични желания и т.н. Когато човек по този начин разшири душата си към духовния свят, тогава духовният свят се влива в него и има лечебен ефект. Въображенията и образите имат лечебен ефект. Ако човек може да трансформира понятията на духовната наука в образи, които притежават не само линии, но и живот, цвят и тон, ако целият свят стане такъв образ, тогава тази мъдрост ще се превърне в такова лекарство във всяка област на живота, не само за нас самите, но и за другите, за целия свят. Дори ако образите първоначално са неправилни, това не е вредно. Те ще бъдат коригирани от онези, които ни водят.

Парацелз е бил такъв мъдрец ; той е проникнал в целия свят и го е превърнал в жива енергия, така че всяко растение е имало какво да му каже. Какво му е казало то? То му е разкрило какво е мъдрост. Животното е мъдро в известен смисъл: мъдростта се крие в инстинкта на животното. Но животното няма индивидуална душа, а по-скоро групова душа, която действа отвън, като духовна същност. Всички животни, чиято кръв може да се смеси без вреда, споделят обща душа - груповата душа. Тази мъдрост на душата, действаща отвън, е била индивидуализирана в човечеството. Всеки човек има своя собствена индивидуална душа, действаща отвътре, но е трябвало да жертва сигурността на съществуването си за нея. Несигурността е характерна за науката. Човешкият живот е опит, избор, търсене, опипване. Но той...

Това води до по-висша форма на развитие. Знанието, което човечеството усърдно придобива чрез проби и грешки, може отново да се превърне в мъдрост. Когато човек трансформира живота в нещо, изпълнено с цвят, звук и светлина – във въображение – човек става мъдър. Това е направил Парацелз. Така е подхождал той към всяко растение, всяко химическо вещество. Точно както животните веднага знаят какво е полезно за тях, така и Парацелз е разпознал директно лечебните сили на растенията: но не несъзнателно или инстинктивно, а по-скоро, изпълнен със съзнателна мъдрост, той е схванал кои болни хора биха се възползвали. В този смисъл терапевтите и есеите също са били мъдри. Това не може да се разпознае чрез проби и грешки, а само когато мъдростта се превърне във въображение. Тогава растението говори на образа, който живее в душата му, и казва: Да, за това съм добър. Растението разпознава своя образ в душата на човека, който го съзерцава, трансформира образа си и тогава човекът знае и чувства веднага за какво е добър. Духовната наука няма възражения срещу истинската наука и никой истински духовно настроен човек няма да пренебрегне да се запознае с постиженията на науката. Но те не спират дотук и по този начин издигат знанието до творческо, мъдро разбиране. Знаем, че човешката природа първоначално е съставена от физическо тяло, етерно или жизнено тяло, астрално тяло и его. Обикновеното знание прониква само до астралното тяло и става част от него. Въображението обаче прониква в етерното тяло, изпълва жизненото тяло с жизнен дух и дава възможност на човека да стане жив лечител. Колко голям е ефектът на въображението в сравнение с чисто абстрактните понятия, може да се види най-добре от вредните ефекти, които то може да има. Човек е бил...

Той присъствал, когато кракът на брат му бил ампутиран. По време на манипулацията с костта се чул странен звук . В същия момент той почувствал силна болка на същото място на крака на брат си, където била извършена операцията. Дълго време не можел да се отърве от болката, докато брат му не усетил нищо. Именно тогава звукът на костта въображаемо се запечатал в етерното тяло на мъжа и причинил болката.

Един бернски лекар също провел някои много интересни експерименти в тази област. Той взел обикновена подкова и прикрепил към нея два проводника, сякаш това били проводниците на генератор на електрически ток. Всеки, който се приближавал, вярвал, че си има работа с такъв генератор и всъщност усещал електрически ток, когато докосвал проводниците. Някои дори твърдяли, че изпитвали най-мъчителна болка. Цялото нещо наистина било ярък образ. Би било невъзможно да се убедят хората в противното. Има определени хора, които забогатяват, като правят хапчета от обикновен хляб. Тези хапчета „лекува“ всякакви болести и се използват по-специално като помощни средства за сън. В един санаториум една дама редовно приемала такива хапчета вечер. Винаги спала чудесно след това. Тогава една вечер решила да се самоубие и взела колкото се може повече хапчета. Случаят обаче бил забелязан и лекарите в заведението се разтревожили изключително много, защото дамата проявявала всички симптоми на приближаваща смърт. Само един лекар останал спокоен и това бил този, който направил хапчетата.

Хората трябва да притежават силата да трансформират простото знание в ярък образ. Това е и основата на ефекта на хипнозата. При хипнозата...

Астралното тяло и хипнотизаторът влияят директно върху етерното тяло чрез образи. Но това е патологичен процес. Образите, които създаваме, се отпечатват върху етерното тяло. И ако образите са взети от духовния свят, те могат да изкоренят всичко патологично от духовната световна сила, тоест да я балансират и хармонизират със световните течения. Цялата патология произлиза от егоизма. В такъв процес ние се издигаме отвъд обичайния си живот на идеи: тогава се случва един вид полумрак на обикновените идеи. И това понякога трябва да се случи, например, по време на сън. Там астралното тяло, заедно с егото, се отделя от физическото тяло и етерното тяло и се обединява с духа на земята. И оттам то упражнява лечебно влияние върху етерното тяло, отпечатвайки върху него лечебни образи. Но това се случва несъзнателно. Само по-високоразвитите правят това съзнателно. Първичните идеи стоят зад всичко, казва Платон. Ясновидецът възприема духовната същност във всяко растение; всъщност самата форма на растението е изградена от такива духовни образи. Хората могат да абсорбират тези образи и по този начин да станат креативни. Само животните и хората – всъщност само хората – могат да се разболеят. Тези духовни образи са активни в цялата природа, но ние, хората, приемаме духа в себе си и след това трябва да го възкресим отново към живот. Мъдростта на въображението ще донесе здраве. Това, което има оплождащ ефект, водещ до образа – това е мъдростта. Духът създава въображението. Духовната наука, *която* ни дава такава мъдрост, може най-добре да ни донесе изцеление от болести и най-вече – превантивно – от такива, които все още нямаме. Но това, разбира се, е трудно да се контролира. Духовната наука притежава и силата, която подмладява хората, правейки ги енергични и млади.

То съхранява. Мъдростта влива жизнена сила в хората, а младежката енергия е нещо, което прави човек силен и свеж. Такава мъдрост отваря душата. А мъдростта е семето на любовта. Любовта не може да се проповядва. Терапевтите и есеите са били най-състрадателните и любящи. Мъдростта стопля човешката душа, карайки любовта да избликва; следователно не е изненадващо, че такива мъдри хора са могли да лекуват чрез полагане на ръце. Мъдростта влива силата на любовта в крайниците. Тъй като Христос е бил най-мъдрият, той е бил и най-добрият лечител; любовта и състраданието са струяли от него, които единствени могат да помогнат. Ако човек лежи на улицата със счупен крак и около него стоят най-любящите хора, те пак няма да могат да му помогнат. Но ако дойде лекар, който знае как да намести крака, чиято мъдрост му позволява да приложи състраданието си на практика, тогава ще бъде оказана помощ. Способността, разбирането и мъдростта са основата на всяка помощ на хората. Мъдростта е винаги около нас в света, защото мъдрите същества я изливат. Когато мъдростта достигне своя връх, тя ще бъде всеобхватна любов. Любовта ще ни излъчва в бъдещия свят. Мъдростта е майка на любовта. Мъдрият дух е великият лечител. Следователно Христос, любовта, е роден от светия, тоест, лечителския дух.

ЧОВЕШКИ ЖИВОТЕН КУРС
ОТ ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ
ГЛЕДНИ ТОЧКИ

Берлин, 28 февруари 1907 г.

Древната поговорка от един гръцки мистериозен храм „Познай себе си“ резонира в цялото човечество като призив към най-дълбоко човешко съзерцание. Тя представлява една от най-великите истини, но тази поговорка, както всички наистина велики истини, когато е правилно разбрана, означава нещо универсално, нещо необятно. Твърде лесно е обаче да ги разберем погрешно – и тази в частност. Първоначално никога не е била предназначена да означава, че човек трябва да размишлява върху ежедневноното си аз, нито е била предназначена да внуши, че човек може да намери сбора от всички знания в себе си. Ако я разбираме правилно, това е призив да разпознаем Аз-а, висшето Аз на човечеството.

Къде е висшият Аз на човека?

Можем сами да си изясним, чрез сравнение, къде се намира това висше „аз“ и какво означава тази поговорка. Разбира се, ако няхахме очи, не бихме могли да възприемаме светлината около нас. Но никога – и това се счита за също толкова сигурно – никога не бихме могли да имаме очи, ако слънчевата светлина, заливаща пространството, първо не ги беше създала. От първоначално по-нисши форми, от същество, което нямаше очи, което беше заобиколено само от тъмнина, произлезе самата същност на това.

Светлината първо привлича светлина в очите. Ето защо твърдението на Гьоте е толкова дълбоко основано : „Очите са образувани от и за светлината“. Но очите не са там, за да съзерцават себе си. Ако трябваше да говорим от гледна точка на очите, бихме трябвало да кажем: Очите изпълняват предназначението си толкова по-добре, колкото повече забравят себе си и разпознават своя създател – светлината. Човешките същества никога не биха могли да изпълнят мисията на очите, ако можеха да погледнат в самата вътрешност на окото. Да забравят тази така наречена вътрешност и да разпознаят точно това, което вътрешността е създала – висшият аз на окото, светлината – това е задачата, мисията на окото! Същото важи и за това, което хората наричат обикновен аз. Това също не е нищо друго освен орган, инструмент, и себепознанието се издига толкова по-високо, колкото повече това аз на човека може да забрави себе си, толкова повече осъзнава, че във външния свят има и духовната светлина, която е създала и продължава да създава нашите духовни очи. Следователно, себепознанието, когато е правилно разбрано, означава саморазвитие. Трябва да имаме това предвид, когато разглеждаме една тема днес – една от най-важните за човечеството: темата за себепознанието в най-висшия смисъл на думата.

Искаме да разгледаме човешките същества от раждането до смъртта, като вземем предвид цялата им същност. Не бива обаче да забравяме, че в началото на физическото си съществуване хората вече притежават нещо, че не ни се струват като нещо новообразувано, а по-скоро като същества, които вече са преживели множество земни животи и са придобили фундаменталния характер на своята индивидуалност в тези животи. Ако искаме да разберем какво притежават човешките същества...

носи със себе си при раждането, така трябва да го вземем предвид и след смъртта. Защото от това ще научим какво е запазил човекът през периода между смъртта и прераждането, за да го донесе със себе си при това ново раждане.

Нека си припомним какво се случва, когато човек умре: той оставя след себе си физическия труп. Съществената разлика между смъртта и съня е, че по време на сън човекът лежи в леглото както с физическото, така и с *етерното* тяло, като само астралното тяло и това, което наричаме его, се отстраняват. Точно както тухлите не образуват спонтанно дворец, така и физическите сили изискват етерното тяло като свой вътрешен архитект. То е свързано с човека и поддържа сплотеността на физическата материя и сили от раждането до смъртта; то спасява химическата смес от разпад във всеки момент. В смъртта то наистина се отделя и затова физическата част остава като разлагащ се труп. Следователно в съня само астралното тяло, като носител на удоволствие и болка, желания и афекти, и егото, напускат физическото тяло; в смъртта етерното тяло също се отделя и е за известно време заедно с астралното тяло и егото. Това е решаващ момент в човешкото съществуване. В този момент споменът за целия земен живот на човек до момента, от раждането до смъртта, проблясва пред човешката душа като огромна картина. Тази картина се представя като картина. Всичко, което ни е свързвало с удоволствието и страданието, не се усеща в този момент. Точно както не усещаме забода на камата в една картина, така не усещаме и цялата болка и страдание, удоволствието или радостта, които се плъзгат покрай нас.

От обективна гледна точка, ние сме изправени пред един отминал живот .

След това идва моментът, в който етерното тяло също се оттегля и разтваря, като цяло, всеобхватния етер. Но нещо от етерното тяло остава: един вид екстракт от цялостта на предишния живот. Картината избледнява и се разтваря; но точно както правим кратък откъс от книга, нещо като есенция остава свързано с човека през всички следващи пътища. В същото време трябва ясно да разберем едно нещо: наред с тази есенция на етерното тяло, остава само точка на сила, есенция на физическото тяло на човека, макар и малка; естествено, не по такъв начин, че физическото око да може да я види, а по-скоро като център на силата. Това също е свързано с етерното тяло и именно това придава на физическото тяло човешката му форма. След това човекът преминава през състояние, в което постепенно се откъсва от връзката с физическия свят.

Сега, след смъртта, астралното тяло на човека все още съществува. За да разберем живота, който астралното тяло води сега, нека си представим: всичко, което човекът изпитва, дори най-нисшите удоволствия, остава прикрепено към неговото астрално тяло. Физическото тяло не чувства радост и няма желания; то е инструмент на астралното тяло и астралното тяло извлича удоволствието и насладата си от това. Ако например имаме пред себе си гурмет, не неговото физическо тяло се наслаждава на деликатесите, а по-скоро астралното тяло ги изпитва, използвайки физическия инструмент за удоволствие. Жаждата за удоволствие остава дори след като са се освободили от физическото тяло; сега липсват само инструментите. От това можем да заключим...

Помислете за природата на астралното тяло, такова каквото то съществува сега след смъртта. То е като да се разхождате през район, изсушен от жажда, но неспособен да утолите тази жажда, защото никъде няма извор. По подобен начин астралното тяло, с основание, изпитва желания, копнежи и страсти, които някога е имало, като пареща жажда – не защото самите неща липсват, а защото му липсват органите, за да задоволи тези желания. Именно затова религиите са използвали огнените мъки, които хората трябва да изтърпят след смъртта, като пример за това.

Докато астралното тяло не прекъсне връзката си с физическото тяло, то остава в Камалока, където трябва постепенно да се освободи от това, което е получило, докато е обитавало физическото тяло. Човек, който вече е пречистил емоциите си в този живот, който вече не намира удоволствие в грубите удоволствия на храната, а в красотата, изкуството или духовността, ще съкрати своята Камалока; но човек, който може да се задоволява само чрез използването на това, което физическите му инструменти могат да осигурят, ще живее дълго време в сферата на парещата жажда и това състояние завършва с това, че всичко, което човекът все още не е одухотворил в астралното си тяло, отпада като вид труп, точно както етерното и физическото тяло отпаднат, и отпада толкова повече, колкото по-малко са пречистили и очистили астралното си тяло. Следователно, пречистената природа по-късно ще вземе много от астралното си тяло и ще го добави към това, което нарекохме есенция на физическото и етерното тяло.

С тези три същности, азът сега навлиза в истинския духовен свят и в този духовен свят

Азът развива всичко, което е преживял и придобил през този живот. Трябва само да имате предвид, че някои хора влизат в живота с голям потенциал, притежавайки качества като много малки деца, които ние просто трябва да изведем наяве. Те имат тези качества, защото по време на престоя си в духовния свят са развили опит, *който* е бил трансформиран в способности и таланти през този период.

В хода на всеки земен живот човек добавя нещо ново към трите същности на телата си. Човек, роден с изключителни дарби, е използвал добре предишните си животи, като е събрал много страници като книга, съдържащи преживяванията и постиженията на тези минали животи. С това човекът навлиза в нов живот и получава физическо тяло от своите физически предци. Това есенциално ядро, което носи със себе си плодовете на по-ранните си преживявания, е привлечено от семейството, което може да му осигури физическите характеристики, позволяващи му да използва индивидуалните таланти, придобити по-рано. Не наследствените черти определят действията и способностите на човек; те просто осигуряват инструментите. Но инструментите трябва да са налице. Точно както виртуозът на пианото се нуждае от инструмент, така и индивидуалността, когато е обгърната от ново физическо тяло, трябва да намери в него правилните инструменти, за да се изрази по подходящ начин във физическия свят. Оттук идва илюзията, че е в действие само физическото наследство. Разбира се, че е така, но само защото индивидът е привлечен от родителите, които могат да му осигурят подходящите инструменти. Всичко, което казахме за това, се случва с течение на времето.

Това, което е било отхвърлено, трябва да се прекристализира около човека по същия начин; човекът получава всичко това наново, за да може да допринесе за пречистването на своето същество в по-нататъшния ход на живота си.

за първата половина от човешкия живот. Сега ще трябва да се върнем към някои точки, отнасящи се до образованието и училищното обучение, и да ги разширим за втората част от човешкия живот, за да видим как се развиват физическото, етерното и астралното тяло в първата част и как щастието и съдържанието *на* човешкия живот зависят от това. Това е важна глава, която трябва да разбираме като представяне на фундаментални закони, подлежащи на много вариации, но чиито общи очертания остават валидни. Само онези, които познават тези закони и последователно ги спазват, ще могат да се интегрират правилно в живота и да се движат все по-ясно към своята съдба.

Нека започнем с човешкото раждане. Вече обсъдихме как при физическото раждане физическото тяло наистина се ражда, след като дотогава е било обгърнато от физическата майчина обвивка. Всички органи са се развили само защото човекът е бил защитен от всички страни до физическото раждане. А сега сякаш човекът отхвърля физическата майчина обвивка и физическото тяло е само, изложено на въздействието на физическите елементи. След това раждане етерното тяло все още не е родено, а още по-малко астралното тяло; те все още са обгърнати от етерна и астрална обвивка. Като черупка, видима само за духовното око на виждащия, астрална и етерна обвивка обграждат човешкото същество.

Тези, които не принадлежат на неговата собствена природа , които го защитават и обгръщат. Етерната обвивка обгръща човешкото същество до седемгодишна възраст, времето на смяната на зъбите. Едва тогава се ражда етерното тяло; едва тогава етерната обвивка се избутва назад, подобно на физическата обвивка при физическото раждане; и едва с пубертета астралното тяло е напълно изложено на външния свят.

Трябва да разберем, че през първите седем години от живота само онази същност, която нарекохме същност на физическото тяло, действа напълно свободно, че тя дава физическа форма; тя инициира физическата структура. Органите се развиват във външния свят, така че имат своята форма, своята предразположеност и само трябва да продължат да растат. Следователно, трябва да поставим в неговата среда всичко, което може да разгърне структурата на физическото тяло по най-добрия начин. За това бихме могли да цитираме две магически думи: подражание и пример или модел. Всичко, което е около детето, се имитира от него и това подражание привлича вътрешните органи към тяхната форма. Дори ако мозъкът е все още много несъвършен на седемгодишна възраст, той все пак е получил своята насока и това, което е било удържано от него дотогава, той не може да навакса по-късно. В зъбите физическият принцип достига своята кулминация, така да се каже, защото той е принципът на оформянето, на формирането. Точно както зъбите най-ясно показват, че крайниците са се консолидирали, така правят и другите помекни органи. Светлината има ефект и изтегля силата на окото към повърхността. Споменахме, че е добре да не даваме на детето готови кукли и други подобни; споменахме, че здравото дете намира радост в тях само за кратко време. За разлика от това, детето ще се зарадва, ако завържете салфетка и...

Направете очи и уши от мастилени петна и му ги дайте като играчки. Точно както мускулът става силен само когато се използва, така е и тук: сега детето трябва да работи и да изгради във въображението си това, което липсва на куклата. Ето как се осъществява вътрешното, органично развитие. Затова е от особено значение да се позволи на детето да работи вътрешно, да внесе в средата си това, което протича през органите му с радост, удоволствие и наслада от заобикалящата го среда. Това създава сила за формирането на органите. Нищо не може да съсипе органите повече от това да не се дават на детето правилните неща. Въображението, което е активно в него, работи върху формите на неговите органи и нищо не би било по-погрешно от това да се опитаме да привикнем детето към безрадостно съществуване чрез фалшив аскетизъм. Радостта е практикуващият в първите години от живота, а инстинктите за здравословен живот са оформящите, които човек не бива да разваля. Правилната храна, дадена на детето, ще го накара да развие вкус към храната, *която* му е от полза; неправилното хранене ще разболее детето. За всеки етап, за всичко, духовната наука знае необходимите неща. Следователно, трябва да сме наясно, че през първите седем години естествените черти на вида са преференциално изразени, защото физическият принцип действа в човешкото същество и ние трябва да позволим на детето да работи необезпокоявано.

Във въпроса за храненето се появява присъща връзка между кърмата и детето, изразена във факта, че през първите години от живота съществува истинска духовна връзка между майката и детето; и майката, която сама кърми детето си, е наясно с това. Кърмата съдържа не само физически и химически съставки, но и нещо, което е духовно свързано с детето. Духовният учен вижда

Тъй като нещо се ражда от етерното тяло на майката и тъй като етерното тяло на детето е все още неродено, то може, особено в ранните етапи, да толерира само това, което вече е подготвено от друго етерно тяло. Съществува тясна връзка между това, от което се нуждае детето, и това, което самата майка му осигурява. В процентно изражение: Приблизително 16 до 20 процента от децата, които умират в ранна детска възраст, са тези, кърмени от собствените си майки; за разлика от това, 26 до 30 процента са тези, кърмени от непознати. В това виждате връзката между жизнените тела. Това е вид характер, който се проявява физически през първите години от живота; по-общите черти се развиват, консолидират, фиксират и придават на детето характера, по който то принадлежи към определен пол. Едва от този момент нататък семейните черти стават очевидни.

Периодът от седмата до четиринадесетата година е този, за който вече споменахме двете магически думи „подражание“ и „авторитет“. През това време човек се нуждае от друг човек, който въплъщава всичко добро, красиво и мъдро; има нужда от някой като цяло, в когото вижда олицетворение на принципите и ученията. Морализирането е далеч по-малко ефективно на този етап от това да представим на детето модели за подражание, които му показват пътя към Олимп. За всички по-късни години е изключително важно човек да вижда някой над себе си, когото дълбоко уважава. Става въпрос за естествено ученичество. Следователно, трябва да структурираме уроците по история по такъв начин, че ярко да представим на детето мъдростта и въплътената сила на характера; и разбира се, характера.

Детето развива по-специализиран характер, който вече не е свързан с родословието на предците му. Подражанието на родителите се превръща в подражание на различен вид. Хоризонтите на детето се разширяват отвъд семейното; трябва да доведем хора в близост до детето, за да може етерното тяло да се разшири по-далеч отвъд типичното за вида. Докато до смяната на зъбите се формират характеристиките, които поставят човек в семейството, сега жестовете придобиват своя характер; това, което прави човек специален, се развива, когато човек излезе извън семейния кръг. Защото сега етерната обвивка е разкъсана, сега етерното тяло може да бъде повлияно, ако детето е заобиколено от хора, които чрез това, което самите те носят в себе си, могат да развият качествата, съхранени в етерното тяло на детето. И тези фундаментални предразположения, които човекът е носил със себе си в етерното си тяло като плодове от предишното си въплъщение, сега се развиват, тъй като след седмата година етерното тяло е свободно във всички посоки. Следователно, възпитателят може би трябва да направи крачка назад и да не настоява: това са правилните принципи на образованието, а по-скоро да погледне какво е донесло детето със себе си; Засега, чрез освободеното етерно тяло, органите трябва да се укрепят и разширят във всички посоки. Докато до седемгодишна възраст физическите органи са се развивали и оформяли от физически сили, сега ние имаме тези разширяващи се органи, за да вложим в тях съвестта, морала, енергията, всички етерни качества. Всичко, което е образно, всичко, което е свързано с чистата духовна радост в природата, трябва да го отпечатаме върху него, защото това трябва да бъде толкова здраво вградено в човека, че да се прилепи към етерното тяло: един твърд характер може...

Човешките същества могат да имат това само ако могат свободно да развиват етерното си тяло. И един възпитател трябва да си каже през това време: Вие не си имате работа с нещо, което можете да оформите както си пожелаете; по-скоро можете да съсипете нещо за цял живот, ако не успеете да различите какво е дошло от предишното етерно тяло. Следователно, физическите упражнения също трябва да бъдат разработени по такъв начин, че чувството за укрепване, за нарастване да живее в детето. „Ставам по-голям“, „растам“ трябва да бъде морално, а не само физическо усещане у детето. Това действа върху етерното тяло също толкова пластично, колкото физическият принцип действа върху физическото тяло.

И по същия начин, както физическата майчина обвивка обгръща физическото тяло, физическите органи се развиват, така и астралната обвивка обгръща астралните качества, които човек носи със себе си; те първоначално се формират в астралната обвивка и едва с пубертета човек се изправя пред света със свободно астрално тяло. Едва тогава могат да се утвърдят преценката, критиката и формирането на концепции. В по-ранна възраст това би им било дадено твърде рано. Човек не бива да има вероизповедание в ранен етап от живота си, защото може да си го формира едва след като се роди астралното му тяло. Преди това той трябва да се обръща към онези, които изповядват вярата, и да получава от тях това, в което трябва да вярва; защото определянето на себе си на тази възраст е астрална карикатура. От окултна гледна точка е невъзможно един млад човек да бъде подведен вече до това да има някакво вероизповедание. Безсмислено и противно на развитието е едно дете на тази възраст да смята за възможно да каже: Имам си собствено вероизповедание. Това би било знак, че нещо е било пренебрегнато във възпитанието на въпросния човек; че той

не е успял да развие онази велика сила в себе си, която узрява именно под влиянието на легитимния авторитет. Астралното тяло се ражда през това време и бавно и постепенно, от четиринадесетгодишна възраст нататък, трябва да узрее преценката, която води до изповед. Това е времето, когато религиозните и моралните чувства, когато артистичните постижения, стават очевидни в лицето му. Чрез това той може да се изправи пред света свободно и като отделна личност. Това продължава до двадесет и една или двадесет и три годишна възраст.

Това е решаващ момент, когато с пубертета човешките същества започват да се срещат. Точно както всичко преходно е метафора, така и срещата на мъжкото и женското е символична. Точно както любовта към индивида постепенно се пробужда, така се пробуждат и личните взаимоотношения с обкръжението; преди това са били просто общи човешки взаимоотношения. Индивидуалната преценка и личните връзки с околната среда се появяват едва сега. В този момент се появява астралният потенциал, който индивидът е донесъл със себе си, потенциал, който сега може да се развива свободно. Всички възвишени идеали, всички красиви надежди и очаквания за живота, които не са нищо друго освен това, което е донесено със себе си в астралното тяло като астрален потенциал, са сили, които трябва да присъстват. Човек се развива правилно, когато преминава през своите формиращи години по такъв начин, че постепенно да извади наяве това, което е присъщо в него, не това, което е налично в света, а това, което носи със себе си. Идеалите не са нещо, което съществува, а по-скоро ние ги притежаваме, защото силата в нас е раздвижваща, силата, която в тази възраст тласка младежкия стремеж навън; и нищо не е по-лошо за по-късния живот от това тези сили, които са надеждата и копнежът за живот, да отсъстват до двадесетгодишна

възраст, защото това са истински сили. Колкото повече сме лишени от сеното-

Колкото повече сме способни да извадим наяве богатите вътрешни ресурси, толкова по-добре подхранваме развиващото се човешко същество. Едва до двадесет и тригодишна възраст всичко това се разкрива напълно и тогава човек може да се впусне в годините си на скитане. Едва тогава се ражда неговото его, едва тогава той стъпва свободно в света като свободна личност.

Сега това, което неговото его, неговите четирима членове, са работили заедно, за да формират, е в пряк контакт със света. Сега вътрешният житейски опит на човешкото същество действа напълно свободно, без нужда от по-нататъшно развитие на вътрешното „аз“; едва сега то е достатъчно зряло, за да се изправи срещу непосредствената реалност. Ако го е направило по-рано, най-добрият му потенциал е развален; то е убило самите сили, които е донесло със себе си като своя основа. Грех срещу младостта е, ако позволим на прозата на живота да влезе в сила преждевременно. Сега човешкото същество съзрява и е дошло времето, когато то наистина може да се учи от живота. Сега то се развива към така наречените майсторски години, които попадат между двадесет и осем и тридесет и пет години. Но не приемайте този период твърде педантично.

Около тридесет и петата година се намира средата на живота на човек, период, считан за изключително важен от всички епохи, притежаващи някакви познания за духовната наука. Защото, докато до двадесет и една години човек е черпил от трите си физически тела това, което е присъщо в него, а до двадесет и осем години от средата си това, което тя може свободно да предложи, сега той започва свободно да работи върху физическите си тела, преди всичко за да укрепи астралния си аспект. Преди това е трябвало да учи от и за средата си; сега преценката му става такава, че придобива определена тежест за средата му и човекът...

Полезно е човек да не си формира предварително окончателна преценка за света. Трябва да затвърдим преценката си едва около тридесет и петата си година. Тогава астралното тяло става все по-плътно. Ако сме практикували дотогава, сега можем да станем активни практикуващи. Сега нашата преценка започва да има значение за околните. Сега, когато е призван да участва в света, човек започва да претегля преценката си. Сега скитникът става съветник и сега другите могат да действат според тях.

От тридесет и петата година нататък преживяванията започват да се развиват в един вид мъдрост. На тридесет и петата година настъпва времето, което е белязано и във физическия живот от оттеглянето на астралното и етерното тяло от света. До двадесет и първа година и след това астралното тяло е активно в егото, кръвта и нервната система. То действа по начин, който насърчава растежа, втвърдяването и консолидацията; в това отношение човекът придобива известна твърдост. Това, което наистина кристализира в света на чувствата и мислите му, ще бъде хармонизирано и изразено чрез смелост и умствена дейност. Следователно, можем да наречем този период и време на развитие на кръвоносната и нервната системи. Този период е физически завършен около тридесет и петата година, когато етерното тяло се оттегля повече от дейността си във външното физическо тяло. Оттук и характеристиката, че от тази средна точка нататък човекът постепенно спира да расте; той се консолидира, мазнините започват да се натрупват, а мускулите набират сила. Това е просто защото етерното тяло започва да се оттегля. Следователно, силите на етерното тяло също се освобождават, защото те вече не са прикрепени към физическото тяло.

Те имат работа за вършене и тя се интегрира с това, което човек е развил вътрешно. Именно там човек става мъдър. Затова древните са знаели, че съветите на човек в обществения живот могат да имат значение само когато етерното тяло се оттегли от физическото тяло: тогава той може да влезе в обществения живот и качествата му стават релевантни за държавата и обществения живот.

От тридесет и пет годишна възраст нататък човек все повече се затваря в себе си. Когато погледнем такъв човек, той вече няма да има това младежко очакване и копнеж; вместо това той притежава своите преценки, нещо, което усещаме като сила в обществения живот. Сега виждаме и как тези сили и способности, свързани с етерното тяло, като паметта, започват да намаляват. И сега навлизаме в годините, около петдесет, когато физическият принцип също се оттегля от човека, отлагайки все повече костна материя, когато тъканите се разхлабват. Физическият принцип се обединява все повече с етерния принцип и това, което е навлязло в костите, мускулите, кръвта и нервите, започва да развива свой собствен живот. Човекът става все по-духовен. Това обаче трябва да се насърчава от факта, че по-ранното образование е било правилно ръководено. Астралното тяло също трябва да е оказало някакво влияние. Ако астралното тяло не е изпитало радостите на младостта, тогава това, което сега е предназначено да се отпечата върху по-плътното етерно тяло, не е в него. И ако това го няма, тогава този мощен вътрешен живот не може да се развие и трябва да се появи това, което се нарича детинство в напреднала възраст. Тези, които не са получили нова сила в младостта си, започват да вехнат.

Особено важно е да се наблюдава това в хуманитарните науки .

Най- благоприятното време за развитие на духовния потенциал е около тридесет и петата година. На тази възраст енергиите, които иначе се абсорбират в тялото, се освобождават; те са налични и могат да бъдат използвани. Следователно е особено благоприятна кармична съдба, ако човек не закъснее твърде много в окултното си развитие. Докато човек все още е зает с насочването на енергиите си навън, той не може да ги насочи навътре. Следователно, периодът около тридесет и петата година трябва да се счита за кулминационна точка. През първата половина от живота всичко вече се е развило в ритмична прогресия, но през втората половина границите вече не са толкова ясно определени, въпреки че духовната наука винаги е определяла граници, но те са неточни.

Едва сега работим за бъдещето. Това, което човек развие в себе си в по-късните си години, ще бъде организиращо и телесно-образуващо в бъдеще; това по-късно ще допринесе и за космоса. В бъдеще ще присъства нещо, което можем да наблюдаваме още през първата половина от живота си. Това разделение може да е донякъде потискащо, особено за младите хора, но тези, които наистина усвояват ученията на духовната наука, вече не могат да го усетят. Ако погледнете човешкия живот от по-висша перспектива, ще видите, че именно чрез такова разглеждане на жизнения път човек бива воден към правилното използване и практикуване. Човешките същества ще трябва да практикуват резигнация, чакайки, докато имат органите, които да функционират правилно в съответната им сфера.

КОИ СА КЛУБИТЕ НА РОЗАРИЯ?

Берлин, 14 март 1907 г.

на розенкройцерите, с които ще се занимаваме днес. Не е толкова лесно обаче да се свърже някое конкретно понятие с името розенкройцер. За много хора зад това име се крие нещо неясно. Ако някой след това се консултира с културно-исторически или други книги, където е свикнал да търси съвети по подобни въпроси, ще намери известна информация за тях, например, че розенкройцерите са били секта или нещо подобно в по-ранните векове на немското интелектуално развитие. От една страна, ще открие, че някои подчертават, че е невъзможно наистина да се разбере дали нещо разумно и ясно е могло да съществува зад многото измами и шарлатанство, които някога са се разпространявали под името розенкройцерство. А от друга страна, ще намери и всякаква информация в научни книги. Всъщност, ако написаното в съответната литература за розенкройцерите беше вярно, тогава човек би могъл почти да се съгласи, че това, което се крие зад това име, не е нищо повече от празно шарлатанство, чиста измама и може би нещо много по-лошо. И дори тези, които все още се опитват да защитават розенкройцерството,

Независимо дали говорят от позиция на превъзходство или може би като внушават, че притежават специални знания или са способни да предоставят прозрения, тези твърдения не вдъхват много доверие на нашите съвременници или на сегашното ни разбиране. Защитите на розенкройцерите също са до голяма степен неубедителни, особено когато се казва: „Разбира се, розенкройцерството се свързва с алхимия, с приготвянето на философския камък и всякакви други алхимични подвизи. Но за истинския розенкройцер тези подвизи не означават нищо повече от символ на вътрешното, морално пречистване на душата, култивирането на определени човешки добродетели.“ И когато се казва, че в розенкройцерството се казва, че човек може да превърне неблагородните метали в злато, това не означава нищо друго освен това, че човек може да превърне неблагородните метали на различните човешки пороци в златото на човешките добродетели и че този процес на трансформация е само символично представяне на това как човек трябва да се развива морално вътрешно.

Ако това беше така, цялата история би била нищо повече от тривиалност или нещо далеч по-незначително, защото е просто трудно да се разбере защо човек би измислил всякакви алхимични неща като преобразуване на метали и т.н., за да демонстрира нещо толкова очевидно: че човек трябва да се пречисти и да трансформира пороците си. Това възражение винаги може да бъде повдигнато срещу онези, които гледат на великото дело на розенкройцерството като на просто символично. Но всъщност зад него се крие нещо много по-дълбоко.

Не искам повече да се спирам на историческите аспекти. Историческите аспекти не би трябвало да ни интересуват повече днес, тъй като аз съм...

фактологично обсъждане на розенкройцерството, но това не ме интересува особено. Историческите аспекти не е нужно да ни занимават повече, освен доколкото ни информират, че розенкройцерството е основа, основа, която действително съществува на Запад от четиринадесети век и че води началото си от личност, която е почти обвита в легенди, както може да се отбележи, но за която историята има малко да каже: *Кристиан Розенкройц*.

Това, което се очертава от различните разкази като определена основна тема, може да се обобщи по следния начин: Кристиан Розенкройц - не истинското му име, а това, с което е станал известен - също е предприемал пътешествия в края на петнадесети и началото на шестнадесети век и че по време на пътуванията си из Ориента се е запознал с така наречената Книга М..., книгата, от която ни се казва, по много мистериозен начин, че *Парацелз*, великият средновековен лекар и мистик, е черпел знанията си. Това наистина е верен факт, но само посветените знаят: първо, какво е Книга М..., и второ, какво включва изучаването на Книга М....

Външният свят многократно е бил запознат с розенкройцерството чрез два писания, датиращи от началото на XVII век. През 1614 г. се появява така наречената „Fama Fraternitatis“, а година по-късно и така наречената „Confessio“ – две книги, които са били обект на много научни дебати. И не само относно обичайния спорен въпрос за толкова много книги, като например дали *Валентин Андреае*, който в по-късните си години е бил съвсем обикновен началник, всъщност ги е написал, но също така –

около тези книги дали авторите им са ги приемали сериозно или са били просто замислени като подигравка със съществуването на някакво мистериозно розенкройцерско братство с различни тенденции и цели. След тези писания се появява цяла поредица от други, предаващи различна информация от сферата на розенкройцерството. Ако разгледате писанията на Валентин Андрее и други розенкройцерски текстове, няма да откриете нищо особено забележително в тях, ако не сте запознати с основните принципи на розенкройцерството. Всъщност, дори до наше време е било невъзможно да се научат най-основните аспекти на това интелектуално движение, което наистина съществува от четиринадесети век и продължава да съществува и днес. Всичко, което е навлязло в *литературата*, всичко, което е било написано и отпечатано, се състои от изолирани фрагменти, изолирани изгубени части, неща, които са излезли наяве чрез предателство и които са били неточно и изопачени по много начини от шарлатанство, измама, невежество и глупост. Истинското, истинско розенкройцерство, от самото си създаване, винаги е било предмет на устна комуникация само с онези, които са положили клетва за тайна. Следователно, нищо съществено не е навлязло в публичната литература. Само когато човек знае какво може да бъде публично съобщено днес – по определени причини, чието обяснение сега би отнело твърде много време – в елементарното розенкройцерство и това, което ще обсъдим днес, може да намери някакъв смисъл в често гротескните, често просто комични, често и измамни и рядко точни разкази в литературата. Розенкройцерството е един от методите, чрез които човек може...

така нареченото посвещение може да се постигне. Какво означава посвещение, вече е обсъждано тук няколко пъти . Да посветиш означава да събудиш способностите, спящи във всяка човешка душа, чрез които човек може да види в духовните светове, които се намират зад нашия сетивен свят, на който нашият сетивен свят е само външен израз, ефект. Посветен е този, който е приложил точно определените, научно разработени методи за посвещение, методи, които са толкова научно разработени, колкото тези на химията, физиката или други научни области. Това, което се преживява при такива методи , обаче, не е нещо, което човек трябва да приложи към нещо външно, а по-скоро нещо, което първоначално се отнася само до самия него, до инструмента, сечивата, чрез което човек вижда в духовния свят. Истинският ценител на духовното знае колко дълбоко и вярно е твърдението *на Гьоте* :

Мистериозен посред бял ден
не може да бъде лишена от завесата,
И това, което тя може да не разкрие на ума ти,
Не можеш да я принудиш да направи това с лостове и
винтове.

Дълбоки, дълбоки са тайните на природата, но не безкрайно дълбоки, както биха казали някои, онези, които в по-висш смисъл просто се чувстват твърде комфортно да проникнат в тези тайни. Те не са безкрайно дълбоки, а по-скоро могат да бъдат проучени от човешкия ум – не от ежедневиения ум, а от човешкия ум, който извлича скритите сили на душата чрез определени, строго определени методи. Ако човек се подготви постепенно , тогава той постепенно ще получи откровението на онова знание, което принадлежи само на онези, които...

Тези, които са истински посветени: онази велика тайна на това, което, по думите на Гьоте, „държи света заедно в основата му“. Разкриването на тази тайна всъщност е плод на истинското посвещение.

няколко пъти е обяснявано , че първите етапи на посвещението са напълно безопасни за преминаване от всеки, но че по-висшите етапи изискват възможно най-голяма човешка отдаденост на най-безусловното търсене на истината. Когато човек се приближи до тези порти, през които може да получи прозрение за напълно различни светове, той знае, че има известна истина зад често повтаряната поговорка, че е опасно да се споделят свещените мистерии на съществуването на големи тълпи. Доколкото е възможно днес и доколкото е възможно да се подготвят хората постепенно да намерят пътя към най-висшите мистерии на природата и духовния свят, дотолкова е възможно и да се разкрият тези висши мистерии. Това, което се нарича духовно-научно движение, е път, който е отворен, за да води хората към намирането на пътя към тези висши мистерии. Има доста такива пътища към тези висши мистерии. Не че върховната мъдрост, която човек може да постигне, може да приеме много форми; това не е така. Най-висшата мъдрост е единна. Където и когато и да живеят или са живели хората, след като *са* постигнали най-висша мъдрост, тази най-висша мъдрост е единна за всички хора, точно както гледката от върха на планината е единна, когато човек е на самия връх. Но има различни пътища за достигане до върха на планината.

И човек ще избере пътя, който е най-подходящ от неговата начална точка. Ако човек стои на определена точка в планината и може да избере път от позицията си, той няма да обиколи първо планината. Същото е и с пътя, който води до най-висшето знание. Въпросът тук е, че началните точки, които човек трябва да избере, трябва да бъдат взети от гледна точка на човешката природа. Това е нещо, на което хората днес обръщат твърде малко внимание: голямото разнообразие на човешката природа. Тези висши членове на древния индийски народ са били организирани по различен начин от днес, може би не по отношение на грубата анатомия и физиология, а по отношение на по-финото изучаване на духа, така че е било възможно да се запази до днес една прекрасна езотерична или духовна наука, а също и съответният метод за посвещение: така нареченото йога обучение. Това ориенталско йога обучение е пътят, който води до върха на знанието за природа, толкова организирана, колкото тази на членовете на древния индийски народ. За съвременния европейец същият този път би бил толкова безсмислен, колкото някой, който стои на определена точка в подножието на планина и иска да обиколи цялата планина, за да намери и използва пътека. Природата на съвременния европейец е напълно различна от тази на Ориента. По подобен начин човешката природа е била организирана по различен начин около появата на християнството, няколко века преди и няколко века след това.

Ако се придържаме към току-що казаното, това посвещение означава извличане на вътрешни сили, пробуждане на вътрешни сили чрез специфични методи, така че човекът да стане инструмент, чрез който той

Ако човек може да надникне и изследва духовния свят, тогава трябва да признаем , че тази човешка природа трябва да бъде взета предвид. Точно както древните свети Риши, тези велики учители на древния индийски народ, са развили чудесния метод, който все още е валиден за членовете на индийския народ днес, точно както в началото на християнството християнско-гностичният метод е трябвало да води нагоре към духовните сфери, така и различен метод трябва да е подходящ за съвременния човек, за човека, който живее в нашата настояща среда, ако той принадлежи изцяло на този настоящ свят и черпи условията на своето съществуване от него. Следователно, великите учители на мъдростта, които ръководят човешките съдби, през вековете и хилядолетията многократно са обновявали методите, чрез които може да се достигне върхът на мъдростта. За човечеството днес, за човека, който е надраснал съвременните условия на съществуване, именно розенкройцерската традиция е установила розенкройцерските методи. Следователно те са методи за посвещение, които водят до върха на мъдростта, точно както другите методи, с изключение на това, че са насочени към специфичните, съществуващи в момента условия на съвременния човек. Розенкройцерските методи не са нехристиянски или антихристиянски. Това е изключено. Това, което християнството може да предложи на човека по отношение на обучението, се предлага и в розенкройцерския метод. Но в същото време, този, който преминава розенкройцерско обучение, придобива способността да вижда постиженията на езотеричните и духовните науки в пълна хармония с цялото съвременно образование, с всичко, което носят със себе си съвременното чувство и съвременните възприятия.

Необходимо е съзерцание на природата на духа. В продължение на много векове напред, розенкройцерските методи ще бъдат правилните методи за посвещение в духовния живот. Когато са били основани, за техните последователи са се прилагали определени правила. Тези правила по същество са валидни и днес. Тъй като тези правила се спазват стриктно от всички, които са истински розенкройцери, е невъзможно за външни хора да разпознаят един розенкройцер. Никога не разпознавайте друг - това е първото правило, което едва наскоро е претърпяло лека промяна. Трябва да култивирате мъдрост в най-близкия си кръг, но трябва да направите резултатите, плодовете на мъдростта, достъпни за всички хора. Затова доскоро розенкройцерът никога не е представял на обществеността това, което му позволява да вижда в дълбините на природата. Не е представяна никаква теория, никаква концепция, никаква идея, нищо от каквито и да е представи или прозрения ; по-скоро се е вършила работа , която развива културата и чрез която мъдростта е била внушавана на хората по такъв начин, че външните хора не са могли да възприемат голяма част от нея.

Това е първият принцип, който би бил твърде дълъг, за да се разработва по-подробно, и що се отнася до същността му, исках само да отбележа, че в днешно време той е частично пренебрегнат, но че висшата розенкройцерска мъдрост не бива да се провъзгласява. Вторият принцип се отнася до начина на външен вид и е: Потопете се в масата от хора и културното течение, в което сте били поставени. Бъдете член *на* хората и класата на образователното и културно ниво, в което сте били поставени. Не носете специално облекло, както обикновено се изразява; носете обикновеното облекло, което носят другите. — Следователно,

Те намират начин розенкройцерът, където и да работи, да действа възможно най-малко от амбиция и егоизъм. Той ще се опитва да се свърже с културни течения тук и там, ще се стреми да ги задълбочи и да използва това, което вече е там, но винаги ще има предвид нещо много по-дълбоко, нещо, което го свързва с централната мъдрост на самото розенкройцерство. Другите принципи не е нужно да ни интересуват сега, защото искаме да се занимаваме с розенкройцерското образование такова, каквото е съществувало от векове и съществува и днес. Нещата, които могат да бъдат съобщени, са в известен смисъл елементарни; те са само началото на цялата система на розенкройцерското образование. Трябва да се каже обаче, че същото важи за това обучение, както и за всяко духовно-научно образование: хората не трябва да търсят знания чрез литература, а трябва да се занимават практически с предмета само когато имат личното ръководство на знаещ човек. Всичко, което може да се каже по този въпрос, може да се намери в списание „Луцифер-Гнозис“ от брой 13 нататък под заглавие: „Как човек получава знания за висшите светове?“

Розенкройцерското посвещение, което учениците трябва да завършат, за да влязат в духовния свят, се състои от следните седем етапа. Не е необходимо те да бъдат следвани от ученика в реда, в който ще ги изброя. В зависимост от индивидуалността на ученика, учителят ще подчертае от една или друга точка какво е необходимо за този конкретен ученик, като по този начин ще предостави своеобразен курс на обучение, своеобразен процес на вътрешно развитие, съобразен лично с ученика. Тук обаче трябва да бъдат изброени етапите на розенкройцерското посвещение. Те са седем:

1. нарича „учене“ в розенкройцерския смисъл .
2. Това е известно като придобиване на така нареченото въображаемо знание.
3. Това се нарича присвояване на окултни писания.
4. Това, което някой би могъл да нарече с непретенциозния термин „ритмизиране на живота“ или, по-точно, приготвянето на философския камък. Това е нещо, което съществува, но не е онова глупаво нещо, за което четете в книгите.
5. Това се нарича познание за микрокосмоса, тоест за собствената човешка природа.
6. Това се нарича: сливане с макрокосмоса или с големия свят навън.
7. Това, което се нарича: постигане на благочестие.

Последователността, в която ученикът преминава през тези етапи, зависи изцяло от неговата индивидуалност. Всички те обаче трябва да бъдат завършени в рамките на елементарното розенкройцерско обучение. Помислете за това, което ви казах относно розенкройцерското обучение и това, което сега ще опиша по-подробно, като за един вид идеал. Не вярвайте, че може да се постигне за една нощ, но човек трябва да се запознае с по-дълбокия смисъл, или поне с буквалния смисъл, на това, което днес може да изглежда далечно. Човек може да започне по всяко време, стига да е наясно, че трябва да притежава търпение, енергия и постоянство.

Първата точка, ученето, включва дума, която звучи педантично за мнозина. Тя обаче не се отнася до ерудиция. За да бъде човек посветен, не е нужно да е учен. Ерудицията е свързана с интелектуалното

Знанието няма много общо с това. Въпросното тук обучение е нещо съвсем различно. Това обучение обаче е задължително и никой не бива да бъде посвещаван в по-високи етапи от истински знаещ учител по розенкройцерство, освен ако не е склонен действително да завърши курса на обучение. Чрез това обучение ученикът трябва да придобие напълно рационален, изцяло логичен начин на мислене, начин на мислене, който ще му попречи да загуби равновесие, докато напредва през следващите етапи - което лесно би могло да се случи. Трябва да се подчертае категорично, че всеки, който трябва да влезе в духовния свят, първо трябва да се запознае с него, тъй като той може да отведе по много погрешни пътища - опасност, която може да избегне само ако е отхвърлил преди всичко всичко фантастично, всичко нелогично, всичко, което по някакъв начин би могло да се счита за неразумно. Фантазъм, който си формира идеи за всякакви нереални неща, не е полезен за духовния свят.

Това е едната причина. Другата причина е, че когато човек навлезе във висшите светове, той преживява огромно разнообразие от възприятия, които са напълно различни от това, което ни заобикаля тук, в света на сетивата. Тези, които могат да зърнат – когато вътрешните им сетива на душата са отворени – в най-близките до нас духовни светове, които сме свикнали да наричаме астрален и духовен свят, световите, от които се ражда човечеството, точно както е от физическия свят, се научават да познават неща, които са коренно различни от възприятията в нашия свят на сетивата. Всеки, който навлезе в астралния или духовния свят, знае колко коренно различни са тези светове от това, което е свикнал да вижда с очите си и да чува с ушите си тук.

Но едно нещо е едно и също и в трите свята – физическия, астралния, духовния или деваканичния – и това е логическото мислене. Тъй като логическото мислене е едно и също и в трите свята, то може да се научи тук, във физическия свят, така че чрез него да имаме солидна основа в другите светове. Но ако човек се научи да мисли по такъв начин, че мисълта се лута хаотично, така че да не може да различи плода на въображението от реалността – така че например, както правят нашите физици днес, да третира атомите, които никой във физическия ни свят никога не е виждал, като нещо реално – ако човек се отдаде на подобни фантазии дори във физическия свят, тогава той е неспособен да се издигне до висшите светове. Само си представете какви глупости би могъл да изрече човек, несвикнал със строгата и безмилостна логика, за висшите светове.

Това обаче не е това, което обикновено се нарича мислене. Обикновеното мислене е просто комбинация от сетивни реалности. Но това е мислене, лишено от сетивно възприятие. Учените и философите днес напълно отричат подобно мислене. Можете да прочетете в трудовете на много философи, които са високо ценени днес, че хората не могат да мислят само с мисли, а винаги трябва да мислят само с мисли, които съдържат остатък от сетивни образи. Когато един философ казва това, това не доказва нищо повече от това, че той не може да мисли с чиста мисъл и е неописуема нескромност да представя това, което човек не може да направи сам, като обща неспособност. Хората трябва да са способни да формират мисли, които вече не зависят от възприятията на очите и ушите, за да могат да мислят по...

Човек може да живее в чист свят на мисълта, в света, който намира в себе си, когато отклони вниманието си от външните, сетивни реалности. В духовната наука, а също и в розенкройцерството, този вид мислене се нарича самогенерираща мисъл. Всеки, който не желае да прави нищо друго, за да завърши подобно изследване, може да се консултира с учебниците по съвременна духовна наука. Това, което ще откриете там, не са просто сетивни комбинации, а мисли, произхождащи от висши светове, мисли, които съставляват цялостна система от мисли, която всеки може да разбере, така че човек не е нужно да остава заседнал в обикновения, тривиален начин на мислене.

За да стане възможен първият етап от обучението на розенкройцерите, е необходимо това, което е било пазено в продължение на векове в най-близките кръгове, да бъде достъпно за човечеството чрез литература и лекции. Това, което се прави достъпно обаче, не е нищо друго освен основите, началото на великото и неизмеримо познание за света. С течение на времето все повече и повече от него ще се влее в човечеството. Вече няколко десетилетия елементарната част от това знание е разкрита на човечеството. Можете да тренирате мисленето си с него. За тези, които желаят да направят това по-задълбочено, които желаят да навлязат в такова строго обучение на мисълта, са предназначени моите две книги, „Истина и наука“ и „Философия на свободата“. Тези книги не са написани като други книги, по такъв начин, че изречение от определен пасаж да може да бъде поставено другаде в книгата. Тези книги не са съвкупност от мисли, а по-скоро мисловни организми. Една мисъл расте като организъм, тя расте органично от друга. Следователно тези книги не са написани по такъв начин, че една-

Не става въпрос просто за добавяне на една мисъл към друга , а по-скоро за по-късни мисли, произлизащи от предходните, както в един организъм. По подобен начин мислите трябва да израснат от читателя; той трябва да почувства, че е привлечен към мисленето; и тогава ще придобие онзи особен вид мислене, самопораждащия се вид мислене, без който човек не може да достигне по-висшите етапи на розенкройцерското обучение, въпреки че този по-задълбочен подход не е абсолютно необходим и човек може да остане с елементарна духовно-научна литература, тъй като тя също може да осигури материал за изучаване.

Второто е придобиването на въображаемо мислене. Това, което наричам въображаемо мислене, трябва да се придобие само след като човек е интернализирал строга вътрешна необходимост от мислене по този начин, така че да притежава строго ядро от знания. В противен случай човек лесно може да загуби равновесие. Какво тогава е въображаемо мислене? Гьоте, който демонстрира в своята розенкройцерска поема „Мистериите“ колко дълбоко е посветен в розенкройцерските мистерии, дава подсказка в красива поговорка от Chorus Mysticus във втората част на „Фауст“, където дава предговора: „Всичко, което е преходно, е само притча.“ Това се развива систематично навсякъде, където е съществувало вътрешно розенкройцерско обучение. Розенкройцерът трябваше да стане способен да обиколи целия свят и, наред с логическото знание, да придобие въображаемо знание за него – това знание, което вижда във всичко около нас духовен, нетленен елемент. Ако се пресечете с някого и видите весела усмивка на лицето му, няма да спрете дотук, а само...

тези особени черти на лицето, физиономията, която се представя пред окото ви. По-скоро, душата ви ще разбере ясно, че в този особен израз на спокойствие се разкрива вътрешният живот на душата, точно както не бихте се задържали върху перлените сълзи, а просто бихте ги изследвали. Ще ви стане ясно, че сълзите са израз на вътрешна болка, вътрешно страдание. Външният вид е израз на вътрешното. Виждате във физиономията до самата същност на душата. Розенкройцерският ученик трябва да научи това във връзка с цялата останала природа. Точно както човешкото лице и движението на ръцете са изразни средства за човешката душа, така и всичко, което се случва в природата, е израз на духовен живот. Точно както жестът е израз на нашата душа, така и за розенкройцера всичко – не просто като поетичен образ, а като дълбока реалност – цялата земя около нас се превръща в израз на духовен живот: камъните, растенията и животните, звездите, всяка глътка въздух. Всичко около нас по този начин се превръща в израз на духовното и психическото, не в поетичен смисъл, а в реалността, точно както блестящото око, сбръчканото чело, блестящата сълза са физиономични изрази на вътрешни състояния на ума. Едва тогава ще разберете какво означава въображаемо познание, когато това, което Гьоте казва за Земния Дух в своя „Фауст“, вече не е поетичен образ за вас, а реалност; когато не се спирате на материалистичния начин на мислене на нашето население днес, а сте способни да разпознаете реалността в думите на Земния Дух, докато днес сме щастливи, ако можем да се насладим на поетичен образ в него.

В потоците на живота, в бурята на действието
Стена* Качвам се нагоре и надолу
Мрежа напред-назад!
Раждане и гроб
Вечно море,
Променяща се тъкан,
Жизнерадостен живот,
Така работя на бръмчащия стан на времето.
И създайте жива дреха за божеството.

Когато тези думи на Земния Дух са станали реалност за вас и можете спокойно да търпите да бъдете смятани за глупак от материалистите, защото знаете, че притежавате по-дълбока логика, защото знаете, че те са по-фантастични и само вярват, че знаят, но че знаете, че сте изправени пред свободната реалност на духа и също толкова истински и реално, колкото човешката душа живее във физиономията, така и Земният Дух живее във физиономията на Земята. Когато съзрете спокойствието на Земния Дух в растение, когато Земята стане за вас израз на скръбния Земен Дух, когато природата ви се яви сякаш ви говори, сякаш наистина ви разкрива тайната си, когато изпитате това, тогава ще започнете да излагате нейните тайни и да разбирате какво означава да придобиете въображаемо знание. Тогава ще разберете как това е било представено в розенкройцерството, а също и от предците на розенкройцерството във великия окултен идеал на Светия Граал като най-чистия и красив израз на стремежа към въображаемо знание.

Нека да разгледаме истинската природа на този идеал за Светия Граал. Той ви се явява в

Всяко розенкройцерско училище си представя това по начина, по който сега възнамерявам да го характеризирам. Ще използвам формата на диалог, който обаче никога не е бил провеждан в истински розенкройцерски училища. Там това, което сега искам да обобща в този диалог, е постигнато чрез дълги периоди на развитие в живота. Той разкрива какво наистина съдържа идеалът за Светия Граал.

Вижте растението, как расте от земята. Коренът му е потънал в почвата, насочен към центъра на земята; стъблото се стреми нагоре, отваряйки цвета нагоре, съдържащ оплождащите органи, които ще произведат семето, чрез което растението живее отвъд себе си. Не само Дарвин, великият натуралист, е говорил за факта, че когато сравняваме растение с човек, не цветът, а коренът трябва да се сравнява с главата. Коренът на растението съответства на главата на човека - така е твърдял още розенкройцерският окултизъм - и това, което като цвете целомъдрено се протяга към слънцето, е това, което човекът обръща надолу като оплождащи органи. Човекът е растение, обърнато наопаки. Той обръща органите, които растението целомъдрено обръща нагоре към светлината, срамно надолу и ги скрива. Човекът е растението наопаки: това е основен принцип на розенкройцерския окултизъм и на окултизма през цялата история. Растението целомъдрено обръща репродуктивните си органи към слънцето. Човекът насочва репродуктивните си органи към центъра на земята, главата му е свободно насочена навън към слънчевата сфера. Между двете, по средата, стои животното. Трите посоки, образувани от растението, животното и човека, се наричат кръст. Растението е лъчът,

Движещата се надолу греда, животното е напречната греда, човекът е възходящата греда. Когато *Платон*, великият , посветен философ на древността, казва, че световната душа е разпната на кръста на световното тяло, това не означава нищо друго освен, че човекът представлява най-висшето проявление на световната душа и че световната душа е преминала през трите царства: растителното царство, животинското царство и човешкото царство. Световната душа е разпната на кръста на растителното царство, животинското царство и човешкото царство, трите царства на природата. – Чудесно дълбок образ от Платон, изразен изцяло от гледна точка на духовната наука.

Безброй пъти този образ е бил повтарян в розенкройцерските школи: Погледнете растението с главата надолу, репродуктивните му органи сочат нагоре, протягайки се към слънчевия лъч. Този слънчев лъч е бил наричан свещеното копие на любовта, което растението трябва да проникне, за да може семето да расте и да узрее. След това на ученика е било казано: Погледнете нагоре към човечеството, наблюдавайте растението, а след това и човешкото същество, сравнете материята и субстанцията на човешкото същество с тези на растението. Човечеството е растението наобратно; то е станало такова, защото е проникнало своята субстанция, своята плът, с физическо желание, със страст и чувственост. Целомъдрено и чисто, растението може да протегне репродуктивните си органи към копието на оплождането, възвишеното копие на любовта. Човекът ще достигне подобен момент във времето, когато е пречистил напълно желанията си, така че да може да гледа към бъдеще, което ще му донесе изпълнението на идеала: Ти си целомъдрен и чист като чашката на цвете. Тогава ще си достигнал върха на земното развитие, тогава няма да има повече нечисто—

Ако алчността проникне в нисшите ви органи, тогава ще протегнете духовното копие на любовта, вашата продуктивна сила, която тогава ще бъде изцяло духовна, към чашката на цветето, точно както чашката на растението се отваря към свещеното копие на любовта в слънчевия лъч. Така човечеството преминава през царствата на природата и се пречиства до развитието на онези органи, които сега са едва в начален стадий. Когато човечеството създаде нещо от това, което е свещено и благородно, то е в началото на бъдеща, продуктивна сила, която ще притежава, когато нисшата му природа е претърпяла пълното си пречистване. Тогава то ще има нов орган. Чашката на растението ще възникне отново на по-високо ниво и ще бъде протегната към копието на Амфортас, точно както чашката на цветето се отваря към духовното копие на любовта на слънцето.

Представете си, на по-ниско ниво, това, което, дадено като висш идеал, ще бъде бъдещето на човечеството, когато всичко по-нисше е пречистено и всичко целомъдрено и чисто ще застане пред одухотвореното слънце на бъдещето, когато тази растителна чаша е преминала през човешката природа, която в някои отношения ще бъде по-висша, в някои отношения по-нисша от растението, когато е пречистена до най-висшата духовност и се държи пред одухотвореното слънце като свещена чаша, издигната растителна чаша, преминала през човечеството.

Това е било схванато духовно от розенкройцерския ученик; това е тайната на Светия Граал, най-висшият идеал, който може да бъде представен на човечеството. Така цялата природа изглежда пропита и изпълнена с духовно чувство. Когато човек схваща всичко по този начин, вижда всичко като притча за духовното, тогава той е на пътя към придобиване на въображаемо знание. Тогава, от нещата ,

Цветовете стават независими, тоновете излизат от тях и стават независими, пространството се изпълва с независим свят от цветове и звук, и в него духовни същества се обявяват. Ние се издигаме от имагинативно познание към действителното познание за духовното пространство. Това е пътят, който розенкройцерът поема във втория етап от своето обучение.

Третият момент е познаването на окултното писане. Окултното писане не е обикновено писане, а по-скоро писане, свързано с тайните на природата. Бих искал да ви поясня какво трябва да си представяте под окултното писане. Често срещан символ на това писане е така нареченият вихър. Можете да си го представите като две преплетени шестици. Този символ се използва за идентифициране на определени явления, присъстващи в целия природен и духовен свят, и за характеризиране на тяхната вътрешна природа. Ако вземете растение и го наблюдавате, ще откриете, че то се развива до етапа на семе. Ако поставите това семе в земята, ще се развие подобно растение, идентично със старото. Идеята, че нещо материално преминава от старото растение към новото, е материалистично предубеждение, неоправдано и опровергано от бъдещето. Само формиращата сила преминава в новото растение. Старото растение умира напълно, а новото растение е нещо съвсем ново. Нито най-малка частица материал не преминава от старото растение към новото. Този нов подход към създаването и разпадането на растението се представя чрез рисуване на две преплетени спирали, т.е. вихрушка, без да се свързват двете линии.

" » , ,,, *"

Такива вихри се срещат както във физическия, така и в духовния свят. Например, духовната наука ни казва, че такъв вихър някога е съществувал в развитието на човечеството, когато древната атлантска култура е преминала в новата постатлантска култура. Духовната наука разкрива тук нещо, което съвременната естествена наука разпознава само в най-елементарния си етап. Тя показва, че това, което сега е море между Европа и Америка, някога е било континент, че там се е развила древна култура и че този континент е бил потопен и е изчезнал по време на „Големия потоп“. Това показва, че разказът на Платон за потъването на острова на Посейдон е точен и че той е бил остатък от древния атлантски континент. Тази култура е изчезнала по отношение на своята духовна същност и се е появила нова култура, така че този процес може да се характеризира с две преплетени спирали, вихър. Старата е представена от спиралата, която се вие навътре, новата - от спиралата, която се вие навън.

С прехода от атлантска към постатлантска култура, слънцето се появявало в съзвездието Рак през пролетта. Знаете, че слънцето се движи напред в небето през годината. В онези древни времена, както казах, то е изгрявало в съзвездието Рак в началото на пролетта, след това за известно време в съзвездието Близнаци, после в съзвездието Телец и накрая в Овен. Хората винаги са смятали това за нещо специално.

чувство на благополучие, което им изпращало първите слънчеви лъчи от небесния свод. Затова виждате, че когато слънцето започнало да изгрява в съзвездието Овен, хората започнали да се покланят на овена. Оттук произлизат всички легенди за агнето, легендата за Златното руно и т.н. Преди слънцето да изгрее в съзвездието Овен, то изгрявало в съзвездието Телец. Следователно културите, които предшествали културите на Овен, почитали бика като свещено животно. Ще откриете например поклонението на египетския бик Апис в този период. По време на прехода от атлантската към следатлантската епоха съзвездието Рак е имало власт. И затова имате двете преплетени спирали като символ на Рак в календара.

Има стотици, хиляди такива знаци, които човек научава постепенно. Това не са произволни знаци. След като ги опознаете, те ви показват начините да се задълбочите в нещата и да живеете в тях. Точно както ученето завладява ума, а въображението - душата, така и знанието за окултното писане завладява волята. То ни показва пътищата на сътворението и производството. Следователно, ако ученето ни носи знание, а въображението - интуиция, то знанието за окултното писане ни носи магия, познанието за природните закони, дремещи в нещата, знанието, което ни води по-дълбоко в същността на нещата. Можете да намерите много окултни знаци в произведенията на мнозина - дори в *Елифаз Леви например*. Но някой, който не знае нищо за тези неща, ще научи малко от тях. Можете обаче да намерите индикация за това как изглеждат. Произведенията, които намирате отпечатани по темата, обикновено съдържат неточности. Те са били смятани за свещени.

на всички народи, поне на посветените. И ако се върнем по-назад, ще открием строги разпоредби относно тяхната тайна, така че онези, на които е позволено да използват такива символи, никога да не ги използват недостойно. За нарушаване на тези разпоредби са предписани най-строги наказания.

Четвъртото нещо е това, което се нарича приготвяне на Философския камък. Това, което намирате за него в литературата, е доста неточно, всъщност предимно глупаво. Ако Философският камък беше това, което е описано там, всеки би имал право да му се подиграва. Ще разпознаете част от това, ако последвате обяснението ми: то ще ви даде голяма представа. В края на осемнадесети век в реномирано централногерманско списание се появява бележка за Философския камък. Всеки, който прочете тази бележка и разбере нещо по темата, ще открие, че авторът е чувал нещо за него някъде. Думите му са съвсем правилни, но може да се види и че самият той не разбира съвсем собствените си думи. Авторът на бележката пише: Философският камък е нещо, което всички хора знаят, нещо, което повечето хора често държат в ръцете си, нещо, което може да се намери на много места по земята и за което само човечеството не знае, че е Философският камък. Това е своеобразно описание на това, какъв би трябвало да е Философският камък, и въпреки това буквално вярно. Просто трябва да го разберете правилно.

Помислете за процеса на човешкото дишане , защото регулирането на дишането е свързано с това, което се нарича откриването или приготвянето на философския камък. Хората днес вдишват кислород и издишват въглероден диоксид, тоест съединението на кислорода.

Въглеродният диоксид се издишва. Хората вдишват кислород, животворящия въздух, и издишват въглеродна киселина, истинска отрова. Хората и животните не могат да живеят с тази въглеродна киселина. Ако животните, които дишат по същия начин като хората, бяха сами на Земята и винаги бяха дишали както днес, те щяха да замърсят въздуха около себе си и нито животните, нито хората щяха да могат да дишат днес. И така, как е възможно те все още да дишат? Защото растенията абсорбират въглеродната киселина, задържат въглерода и освобождават кислорода обратно в околната среда, позволявайки на хората и животните да използват кислорода отново за дишане. Следователно това е красив процес на обмен между дишането на животинския и човешкия свят и процеса на дишане или асимилация на растителния свят – процес на асимилация, така че никой педантичен учен не може да възрази. Някой, който печели пет марки всеки ден и харчи две марки всеки ден, създава излишък; неговата ситуация е различна от тази на някой, който харчи пет марки и печели само две. Подобен принцип може да се приложи и за дишането. Същественият момент обаче е, че този процес на обмен съществува между хората и растителния свят. Този процес на обмен е изключително забележителен. Нека го разгледаме по-подробно. Кислородът навлиза в човешкото тяло, а въглеродният диоксид се отделя от него. Въглеродният диоксид се състои от кислород и въглерод. Растението задържа въглерода и го връща обратно на човека. Можете да видите въглерода, който растението е вдишало, във въглищата, които изкопавате от земята милиони години след образуването на растението. Обикновеният процес на дишане, който протича по описания начин, показва колко необходим е този обмен.

Хората днес имат растения като част от живота си и нещо се случва в тях по време на процеса на дишане, което е само частичен процес. Те се нуждаят от растението като нещо, което не е вътре в тях, за да може то да преобразува въглерода в кислород.

Сега има ритмизиране на дихателния процес в розенкройцерския смисъл, за който обаче подробности могат да се споделят само от човек на човек. Тук може да се загатне за това, но само по такъв начин, че да не се обсъждат подробности. Практикуващият розенкройцер е получавал и продължава да получава специфични инструкции; той е трябвало да диша по определен начин, в определен ритъм и с много специфични мисловни модели. Това трансформира неговия дихателен процес. Можете да си представите тази трансформация само ако вземете предвид поговорката: „Постоянното капене износва камъка“. Дори при най-високопоставените личности целият вътрешен жизнен процес не се трансформира за една нощ просто чрез дишане по розенкройцерския начин. Но това, което се трансформира в човешкото тяло по време на такова дишане, протича в определена посока, а именно, че в бъдеще хората ще могат да преобразуват въглеродната киселина обратно в използваем кислород в себе си. По този начин, това, което в момента се случва в растенията – превръщането на въглеродната киселина във въглерод, който растенията в момента приемат от хората – ще се осъществява, докато процесът на дишане продължава да работи в посветения, от човека в отделен орган, за който физиологията и анатомията в момента не са наясно, но който въпреки това се развива. Тогава човешките същества сами ще осъществят превръщането. Вместо въглерод...

[с въглеродната киселина], която да издиша и да прехвърли в растението, то ще я използва в себе си и ще изгради собственото си тяло с помощта на въглерода, който преди това е трябвало да прехвърли в растението (виж бележките).

Помислете върху казаното от мен, заедно с това, което споделих за идеала на Светия Граал: а именно, че *чистата* , целомъдрена природа на растенията ще е преминала през човешката природа и че тази човешка природа, в най-висшата си духовност, ще се е върнала към днешното растение. Човешките същества един ден ще бъдат способни да преминат през растителния процес в себе си. Те все повече ще развиват настоящите си физически вещества към този идеал, че тялото ще бъде растително тяло и носител на много по-висше и по-духовно съзнание. Така ученикът изучава алхимия, чрез която е способен да трансформира сока и веществата на човешкото същество във въглерод. Това, което растението прави днес, изграждайки тялото си от въглерод, един ден хората ще го правят сами. Те ще формират физическа структура от въглерод, която ще бъде структурата на бъдещото човешко тяло.

Велика тайна се крие зад това, което се нарича ритмизация на дихателния процес. Сега вероятно разбирате алюзията към „Камъка на мъдреца“, съдържаща се в цитираната по-рано бележка. И така, какво научава човекът относно изграждането на по-късната си физическа форма? Той се научава да произвежда обикновен въглерод, който е и веществото на диаманта, за да изгради тялото си. С повишено и разширено съзнание човек ще може да извлича този въглерод от себе си и да го използва в себе си. Той ще създаде своя собствена субстанция, изградена върху въглеродната структура.

да се образува растителна субстанция . Това е алхимия, която води до образуването на Философския камък. Самото човешко тяло е ретортата, която се трансформира в смисъла, току-що посочен тук.

Така, зад регулирането на дихателния процес, зад това, за което често се загатва във връзка с Философския камък, но обикновено по напълно безсмислен начин, се крие това, което се нарича намиране или приготвяне *на* Философския камък. Това са намеците, които едва наскоро се появиха от розенкройцерските школи в публичната сфера. Ще ги търсите напразно в книгите. Това е малка част от четвъртия етап: търсенето на Философския камък.

Петата точка се състои от това, което се нарича познание за микрокосмоса, малкия свят. Това ни връща към казаното от Парацелз и което често съм посочвал: всички неща около нас, ако можехме да ги извлечем, биха дали човечеството като същност. Човешките същества притежават онези вещества и сили, които се появяват като кратко резюме на цялата останала природа, така че когато наблюдаваме природата около нас, можем да кажем, че това, което съществува в природата, е, в голям мащаб, архетипът на това, което се появява като образ във всички нас. Да вземем например светлината. Какъв ефект е оказала тази светлина върху човечеството? Ако нямаше човешко око, то не би могло да възприема светлината. Светът би бил тъмен и сенчест за нас. Но точно както животните губят зрението си, когато влязат в тъмни пещери, като пещерите на Кентъки, така и окото, от друга страна, е създадено от самата светлина. Нямаше да имаме око, ако нямаше светлина. Светлината първо извади зрителните ни органи от кожата, от организма -

Окото, казва Гьоте, е направено от светлина и за светлина, ухото от звук и за звук. Всички неща се раждат от великия свят, макрокосмоса. В това се крие тайната, че под определени насоки и инструкции, чрез дълбоко потапяне в тялото, човек може да изследва не само физическия, но и духовния свят и да се научи да разпознава природата, която ни заобикаля. Който при определени условия се научи медитативно да се потапя изцяло във вътрешността на окото с определени мисловни форми, се научава да разпознава вътрешната, същностна природа на светлината. Между веждите, на носа, се намира точка, която също е от голямо значение в това отношение. Ако човек се потопи в нея, той научава за значими, важни процеси в духовния свят, които са се случили, когато тази част от главата се е развила от околния свят. По този начин човек научава за духовната структура на човечеството. Човечеството е изцяло формирано от духовни същества и сили. Следователно, когато се потопи във формата си, той се научава да разпознава същностите и духовните сили, които са изградили неговия организъм, неговата форма.

трябва да се направи още една забележка . Това потапяне във вътрешното „аз“, както и другите упражнения, които работят надолу във физическия свят, чрез които егото си проправя път във физическото тяло – Атман идва от дишането – не трябва да се предприемат без подготовка. Преди да се започне тази работа, човек трябва вече да е извършил известна предварителна духовна работа. Следователно, розенкройцерското обучение поставя голям акцент върху умственото обучение. Великият морален принцип за ученика в това обучение е също да поддържа твърда...

е вътрешно ядро на битието . Без него човек може да се спъне. Човек може медитативно да се потопи във всеки крайник и вътре ще се отворят светове. Никой не може да познае истинската природа на Стария завет без такова потапяне в истински човешкия вътрешен аз, макар и според определени насоки, които могат да бъдат дадени в обучението по духовна наука . Всички тези неща са написани от гледна точка на духовната наука, от прозрения в духовния свят. Следователно човек може да ги разбере само ако е способен да ги преоткрие в себе си. Човек се ражда от макрокосмоса и като микрокосмос, той трябва да преоткрие в себе си силите и законите, които действат в него. Човек не може да познае човека в себе си като анатом. Само тогава може да го направи, когато се научи да гледа в собствения си вътрешен аз, който след това става сияен и резониращ в отделни области. Всеки орган има свой специфичен цвят и тон, когато цялото е разкрито пред насочената към вътрешността душа. Когато човек, чрез обучение по четене на броеница, е познал в себе си какво е създадено от макрокосмоса, тогава той може да познае в себе си нещата, които са в макрокосмоса. Когато човек, чрез съзерцание на окото си или точката над носа си, е разпознал вътрешното си „аз“, тогава той може да излезе и духовно да възприеме великите закони на необятния космос. И тогава, чрез собствения си духовен опит, той се научава да разпознава това, което един вдъхновен гений е описал в Стария завет; той го вижда в Акашовите записи и може да проследи развитието на човечеството през милиони години.

Всичко това наистина може да се научи чрез подобно обучение. Това обаче е различен вид обучение от това, което е...

Вьонлидие . Човек не бива да вярва, че себепознанието се постига чрез безцелно размишление или че когато човек погледне навътре, Богът вътре започва да говори, както често се учи днес. Не, човек трябва да се задълбочи в собствените си органи, за да може тогава да разпознае повисшето Аз на света. Вярно е: поговорката „Познай себе си“ се е запазила през вековете, но е също толкова вярно, че висшето Аз не може да бъде познато чрез собственото вътрешно аз, а, както Гьоте, великият провидец, вече е казал, чрез разширяване на ума, за да обхване вселената. Това се случва на шестия етап от розенкройцерското обучение, когато човек търпеливо следва този път. Пътят не е лесен. Човек трябва да се потопи в своята същност. Човек не може да се задоволява с фрази и обобщения. Човек трябва да се потопи във всяко същество, приемайки го с любов в себе си. Всеки комфорт трябва да стане чужд. Човек трябва да се потопи в съществата, да ги опознае конкретно и в частност, а не да говори за това, което се нарича хармония със света, превръщане в едно цяло със световната душа, сливане със света. Такива фрази са безполезни в сравнение с розенкройцерското обучение, което не бръщолеви за хармония с безкрайното, нито пък се отдава на подобни фрази, а по-скоро събужда силите в човешката душа. Когато човек се е опитал да разшири себе си по този начин, седмият етап на душата няма да е далеч. Тогава знанието се трансформира в чувство, тогава това, което е живо в душата му, преминава в усещане и той престава да чувства само в себе си. Той започва да чувства себе си във всяко същество. Когато се е потопил във всеки камък, всяко растение, всяко животно, тогава той чувства с растение, камък и животно и то казва:

Всяко отделно нещо му разкрива същността си не с думи, не с понятия, а в най-съкровеното му чувство . Тогава започва времето, когато универсална мрежа от симпатии го свързва с всички същества, когато той живее по свой начин във всички същества. Това живеене във всички същества се нарича седми етап, божественост, блажен покой във всички същества. Когато човек почувства, че е свързан с всички други същества, вече не живее в собствената си кожа, а е влязъл във всички същества, съчувствайки на всички същества, когато е разпръснат в цялата вселена, така че да може да каже на всичко: „Това си ти“, когато е станал изцяло чувство, изцяло блаженство, тогава това, което Гьоте изразява в поемата си „Мистериите“, позовавайки се на розенкройцерското си обучение, може да се каже:

„Кой добави рози към кръста?“

Това обаче трябва да се каже не само от най-висша гледна точка, но и още от първите стъпки, където човек приема за свой девиз онова, което е изразено в кръста, обвит в рози. Кръстът е израз на факта, че човек преодолява онова „аз“, в което се е зародил и което е само нисшият „аз“, който никога не може да възприеме висшия „аз“; че той излиза от нисшия „аз“, слива се с висшето, което блажено го води в живота и дейността на всички същества, когато разбира написаното там в едно стихотворение от „Западно-източен диван“ на Гьоте:

„И докато нямаш това, това:
Умри и Стани, ти си само
мрачен гост на тъмната земя.“

Да, който не може да разбере това преодоляване на тясно ограничения аз и това сливане с висшия аз, който не може да схване този символ на умирането и ставането, увяхването на нисшия аз и разцъфтяването на розите на висшия аз, не може да разбере мотото, което Гьоте изрече и с което искаме да завършим въпроса за розенкройцерството, паролата, знакът на седемте члена, които трябва да стоят над кръста, обвит с рози:

„От насилието, което обвързва всички същества, човекът, който преодолява себе си, е освободен.“

РИХАРД ВАГНЕР И МИСТИЦИЗЪМЪТ

Берлин, 28 март 1907 г.

Срещу съображение като представеното днес, което ще свърже *Рихард Вагнер с мистицизма*, вероятно от самото начало ще възникнат определени предразсъдъци, предразсъдъци, които могат да произтичат от недоразумения, които по принцип могат да бъдат насочени срещу подобно разглеждане на даден творец от определена хуманитарна гледна точка. И втори вид предразсъдъци са тези, насочени срещу мистицизма като такъв.

Всичко, което ще бъде казано днес за позицията на Рихард Вагнер в изкуството, от една страна, и в мистицизма, от друга, може да провокира възражението: „Да, на Рихард Вагнер се приписват много неща, които самият той никога не е изразявал, за които никога не е позволявал да се каже нещо.“ Срещу подобно предубеждение трябва да се каже, че всеки, който предприема подобно разсъждение като това, което ще обсъждаме днес, естествено би повдигнал такова възражение още от самото начало. Но нашето намерение, когато разглеждаме духовно явление в света, изобщо не е просто да кажем какво е казал въпросният човек. Ако това се проследи до логичния му край, би направило напълно невъзможно да се предложат наистина по-висши разсъждения върху явленията на света.

Представете си, ако ботаникът – бихме могли

Дори ако лиричният поет изразява – за растение, за природно явление – това, което той, ботаникът, е способен да мисли за това природно явление, или ако лиричният поет изразява това, което е способен да чувства към растение или природно явление, би ли тогава някой изисквал растението или природното явление само по себе си да може да каже това, което извира от душата на ботаника или лиричния поет? Не може това, което имаме да кажем за духовно или друго явление на света, да бъде казано от самото това явление. Тогава би трябвало да изисквате и самото растение да може да изрази законите на своя растеж пред ботаника; тогава би трябвало да считате за несправедливо, че лиричният поет говори за чувства към природно явление, които самото природно явление не е способно да изрази. По-скоро трябва да кажем, че именно в човешката душа това, което външният свят не може да каже за себе си, трябва да се обяви.

По този начин, моля, приемерте всичко, което ще ви бъде казано днес за такава интелектуална фигура като Рихард Вагнер. Точно както е вярно, че растението не познава законите на собствения си растеж, а расте и се оформя според тях, така е вярно, че един творец не е нужно да артикулира това, което един духовно-научен наблюдател трябва да обяви като закони на своето ставане и закони на цялото си същество. Но е също толкова вярно, че творецът живее тези закони, твори според тях, точно както растението твори според законите, които впоследствие са открити, точно както живее законите, които са отпечатани върху него. Следователно, не бива да се възразява, че самият Рихард Вагнер не е казал тези неща, които се представят днес. Другият момент се отнася до...

върху това, което е известно като мистицизъм. Учените и миряните говорят за мистицизма като за мрачно, мъгляво съзерцание на света, за разлика от това, което се нарича действително научно, концептуално съзерцание на света. Гностиците, великите мистици от първите християнски векове, са мислили различно за мистицизма. И тези, които разбират нещо за мистицизма, винаги са мислили различно за него. Гностиците са наричали мистицизма „mathesis“, математика, не защото мистицизмът е математика, а защото истинският мистик, по отношение на своите идеи и концепции за висшите духовни светове, се стреми към същата кристално чиста, прозрачна яркост, която математическите идеи и концепции притежават в някои други области. Мистицизмът, когато е истински схванат, не е мрачно, емоционално разбиране на света, а най-ясното, най-кристално ясно разбиране, което е възможно да съществува. Ще започнем от тези две гледни точки, които бяха представени тук, като отхвърлихме два предразсъдъка.

Човек наистина може да разгледа Рихард Вагнер от най-висша интелектуална гледна точка. Защото, ако някой от духовните търсачи на миналия век се е стремил през целия си живот, по най-честен и искрен начин, да открие източниците и основите на световните мистерии, това е било при него. Той нарича дома си в Байройт „Ванфрид“, като по този начин сам заявява причината, поради която „неговите заблуди са намерили мир“ там. С тази фраза, че заблудите му са намерили мир там, се казва много, наистина много.

Този, който честно и искрено се опитва да върви по пътя на знанието и който, независимо дали в това

или в тази форма, артистична или друга, той придава форма на сферите на духовния живот, които вярва, че е открил по пътя на познанието; този, който толкова честно върви по пътя на познанието, знае какво означава думата „заблуда“, колко заблуди стоят на пътя му по пътя на познанието и знае, че знанието не е нещо, което се разгръща трезво, сухо. Той знае, че знанието е, всъщност, нещо, което се случва сред катастрофи на вътрешния духовен живот, сред възходи и спускания по отношение на човешката душа; той знае, че има ужасни опасности, от една страна, и блаженство, чудно блаженство, от друга. И той знае, че едно нещо очаква този, който върви по този път на познанието: мир, божествен мир, който произтича от интимното потапяне в божествените мистерии на света. Нещо от това чувство, нещо от това настроение, е изразено от Рихард Вагнер с думите: „Тъй като тук моите заблуди намериха мир, нека тази къща се нарича Ванфрид.“

Той не беше художник като много други, които се стремят да творят от куха фантазия. Той беше художник, който от самото начало замисляше професията си като велика световноисторическа мисия, за когото художественото творчество трябваше едновременно да въплъщава красотата и истината, израз на знание. Религиозното чувство и емоция бяха едновременно душата на неговото художествено творчество, а изкуството беше нещо свещено за него. За него художникът имаше един вид свещеническо призвание и това, което Рихард Вагнер, като художник, даде на човечеството, беше, според него, да притежава религиозно посвещение, да изпълнява религиозна задача и мисия в хода на човешкото развитие. Така той виждаше себе си като

тези, които желаят да дадат нещо на своята епоха от дълбочината и пълнотата на истината.

Ако хуманитарните науки не искат да бъдат откъсната, абстрактна теория, просто плаване в нереалистична кула от слонова кост, тогава те трябва да намерят начин да разберат и оценят такава значима интелектуална фигура като Рихард Вагнер от собствената си гледна точка. Те могат да направят това, ако бъдат разбрани по правилния начин.

Рихард Вагнер притежаваше в себе си чувството, усещането, което го водеше до същите истини за произхода на човешкото развитие, към които ни насочва и духовната наука. Нещо дълбоко свързва Рихард Вагнер с чувството и усещането на духовната наука, с целия истински мистицизъм: това, което той нарича съзвучие на различните изкуства, единство на изкуствата, любящо, хармонично взаимодействие на изкуствата. Това, което той възприемаше като недостатък в съвременната ни художествена дейност, беше това, което той наричаше егоизъм, егоизъм на отделните изкуства. Той чувстваше идеал, който се виеше над него, който му се представяше по следния начин: не че едното изкуство върви по един път, а другото по друг, а че се появява хармония на изкуствата, към която всички могат да работят заедно по безкористен начин и с любяща преданост. Той казва, че такова изкуство или такъв художествен идеал е съществувал някога в хода на световното развитие. По-конкретно, той търсеше такъв идеал в Древна Гърция, която предшестваше художествената епоха на Софокъл, Еврипид и други. Той казва, че преди изкуствата да се разделят, преди драматичното изкуство да съществува самостоятелно, преди танцът да съществува самостоятелно, те са взаимодействали, били са преплетени.

Безкористният стремеж е обединен в Gesamtkunstwerk (цялостното произведение на изкуството). Той усеща това Gesamtkunstwerk в един вид ясновидско видение. Историята не споменава нищо за това, но тя трябва да потвърди неговото виждане, защото то се връща към произхода на различните народи, където не само изкуствата са работили заедно, за да създадат единна, велика хармония, но и където различните интелектуални и културни течения като цяло са взаимодействали.

Това, което днес наричаме изкуство и наука, хуманитарните науки разглеждат като отделни разклонения, израснали от един корен. Независимо дали се връщаме към Древна Гърция, Древен Египет, индийските и персийските народи или дори към нашата собствена германска родина: навсякъде срещаме първична култура, до която нашите материалистични изследвания не могат да достигнат, но ясновидското виждане може. Срещаме култура, където не е имало отделна наука и изкуство, където всичко е било обединено, където всичко е било такова, че човек е бил склонен да го нарече мистерия. Преди да има центрове на изкуството, преди да има научни институции, е имало центрове на мистерията. Какво са били те? Те са били съюз на мъдрост, красота и религиозно благочестие.

Можем да си представим какво се е случило в тези храмови места, които са били едновременно училища и истински артистични центрове, ако си представим голямата световна драма, за която, както бе споменато, материалистическата история няма какво да разкаже, но която се е разиграла пред онези, допуснати до древните светилища, мистериите. Тези, които са били допуснати, са видели в драматичното представяне всичко, което е могло да се събере по отношение на драматичен спектакъл и музикално постижение, пропито с

това, което човек е вярвал, че е схванал с мъдрост, и проникнато от това, към което душата е гледала с истинско религиозно благочестие. С няколко думи можем да нарисуваме картина за душата как е изглеждала тя по онова време, от която никакви документи, освен тези на духовната наука, не ни казват нищо. Там допуснатите са били събирани, за да гледат един вид драма за сътворението на света. Такива драми за сътворението на света са съществували навсякъде. Там е било показано как божествени първични същества слизат от духовни висоти, как оставят същността си да се влее в материалния свят и как материалният свят се оформя в различните природни същества, в различните царства на природата: минералното царство, растителното царство, животинското царство и човешкото царство. По този начин, как божественото се е вляло в това, което свети и ни гледа в различните природни същества, и как това божествено след това празнува един вид възкресение в човешките души.

Това, което по-дълбоките личности винаги са чувствали – че светът произлиза от божествена сила, че тази божествена сила става осъзната в човешките души, сякаш наднича от човешките очи и сетива и съзерцава себе си в своето творение – това слизание и възкресение на божественото е било празнувано в Египет в драмата на Озирис и в различните свещени места на Гърция. Тези, които са имали привилегията да станат свидетели на това и да видят как цялото изкуство и мъдрост служат за изобразяване на тази драма на сътворението на света, първоначално са почувствали религиозна емоция към тази драма, която може да се нарече първична драма. С благоговение и страхопочитание те са виждали бога да слиза в материята, да дреме във всички същества и да се издига отново в човешката душа.

с благоговение се наслаждаваше на онази атмосфера, която *Гьоте* някога толкова многозначително беше изразил с думите: „Когато здравата природа на човека работи като цяло, когато той се чувства в света като част от едно велико, красиво, достойно и ценно цяло, когато хармоничното удовлетворение му дарява чист, свободен екстаз, тогава вселената, ако можеше да възприеме себе си, би достигнала целта си, би се радвала и би се възхищавала на върха на собственото си битие и ставане.“ И едно прекрасно религиозно настроение се изля в сърцата на зрителите на тази световна драма.

Но не само религиозното чувство е присъствало, но и мъдростта, която човечеството по-късно си е изяснило под формата на научни понятия, идеи и концепции за произхода на света и неговата същност. Това е очевидно тук: мъдрост, възприемана във външни образи, и наука, която е едновременно религия. Тъй като всичко, което може да се събере като красота, може да се изрази външно в образи и тъй като мъдростта е в хармония с благочестието, тази световна драма е била едновременно наука и изкуство.

Идеята, че е съществувала такава изначална хармония, е живяла като мрачно предчувствие в душата на Рихард Вагнер. Разбира се, първоначално той се е обърнал към онази първична култура в Древна Гърция, която все още е притежавала религиозен характер, и си е казал, че там музиката, драмата, танцът и архитектурата все още не са действали самостоятелно, а по-скоро, в най-тъмната древност, всички неща са работили заедно: религията, изкуството и мъдростта като цяло. И тогава, каза си Рихард Вагнер, изкуствата са излезли от своята безкористност; те са станали егоистични и егоистични. Сега Рихард Вагнер е притежавал велика, проникателна интуиция. Той е погледнал

Обратно в далечното минало, когато хората все още не са били толкова индивидуалистични, колкото са днес, не толкова лични, колкото по-късно, когато отделните хора все още са се чувствали членове на своето племе, на целия си народ, когато това, което се е наричало национален дух, племенен дух, все още се е смятало за реалност. Рихард Вагнер се е обърнал към онези древни времена на естествена безкористност и му е хрумнала идеята: за да бъдат себе си, хората трябва да изоставят онези стари племенни общности; личният елемент трябва да се появи. Само въз основа на личния елемент хората биха могли да получат своята свобода. Но тази свобода не може да бъде постигната без някакъв вид егоизъм. Така Рихард Вагнер се е обърнал към всичко, което е държало хората заедно. Хората трябва да се откажат от тази безкористност; те трябва да стават все по-съзнателни. Така му се е сторило далечното минало. И тогава си е казал: След като са спечелили свободата си, те трябва да намерят пътя си обратно към братството, към любовните връзки и от това осъзнаване егоистичното човечество трябва отново да стане безкористно. Любовта отново трябва да проникне във всички.

Това му се струва като идеал за далечно изкуство и по този начин за него настоящето е свързано с бъдещето и именно на изкуството той отрежда важно място по отношение на развитието. Изкуството му се струва, че *върви успоредно с развитието на човечеството*. Подобно на човечеството, така са се развивали и изкуствата . Възникнали от съвкупността от изкуства, изкуствата са станали егоистични. Драмата, архитектурата и танцът са се превърнали в нещо самостоятелно. Така е станало и в настоящето. Успоредно със света, който е станал егоистичен, имаме изкуство, което е станало егоистично. Той гледа към време, когато

Изкуството също ще има отново артистична общност. Ето защо Рихард Вагнер е наричан „комунист“ на художниците, защото е предвиждал такъв „комунизъм“ на художниците. Той виждал в хармонията на изкуствата, към която искал да допринесе със своя дял, мощен лост, който да внуши в душите на хората, чрез безкористността на изкуството, онази безкористност, която трябва да установи бъдещо човешко братство. Така, в артистично отношение, той бил мисионер на човешката социална безкористност, стремейки се да внуши във всяка човешка душа онзи импулс, който води душата към вътрешна безкористност, който обединява хората в хармония. Наистина, пред душата на Рихард Вагнер се е зародила велика мисионерска идея, мисионерска идея, която само личност, притежаваща в себе си нещо от истинския духовен импулс, която има дълбока вяра в истината на духовния живот, би могла да има, да разбере напълно. И Рихард Вагнер е притежавал тази дълбока вяра.

можем да разгледаме едно от неговите произведения – вярата на Рихард Вагнер в духовния свят отвъд сетивното, в неговия „Летящ холандец“. Дори там ни се изправя правилната и наистина честна вяра на Рихард Вагнер в духовния свят отвъд сетивното. Имайте предвид, че аз по никакъв начин не твърдя, че изразените тук мисли са били съзнателно присъстващи в съзнанието на Рихард Вагнер, както и мислите на ботаниците или лиричните поети не пребивават съзнателно в растението. Но точно както ботаникът или лиричният поет го преживява, така и Рихард Вагнер е живял в съответствие с тази концепция и в съответствие с тези духовни закони.

Материалистичният човек вижда хората около себе си

Той се оглежда и ги вижда да стоят един до друг в сетивна изолация в рамките на материалното съществуване. Душата е затворена в сетивни тела и затова материалистът вярва , че няма друг вид общност между човешките същества освен тази, която е опосредствана външно, сетивно. Това, което един човек може да каже на друг, това, което един човек може да направи на друг, е чисто външно, материално реално; в това вярва материалистичният мислител. Че има скрита общност от човешки същества, че има нещо, което действа от душа на душа, дори и да няма външно действие чрез езикови или материални средства, е убеждението на онези, които знаят нещо за духовния свят зад сетивния свят. Тайните духовни влияния текат и се движат от душа на душа. Това, което човек мисли и чувства, дори и да остане затворено в душата, не е безсмислено и безполезно за другия човек, до когото се отнасят мислите и чувствата. Материалистичният мислител знае само, че друг човек може да бъде докоснат, че човек може да му помогне с материални средства. Той не вярва, че чувството, което живее в него, има някакво реално значение за другите хора, че душата и душата са свързани с връзки, които не могат да се видят със сетивата. Мистикът знае, че такава връзка се вие от душа на душа. Рихард Вагнер е бил дълбоко убеден, че това е така.

Ако искаме да разберем какво се подразбира тук, тогава ще погледнем назад към една красива средновековна легенда, която съвременните хора възприемат само като легенда, но която за този, който я е написал, и за този, който я разбира мистично, е нещо различно от легенда, а именно израз на духовна реалност -

Една легенда, предадена ни в средновековен епос , ни напомня за бедния Хенри, който страдал от ужасна болест. Чуваме, че само едно нещо може да излекува бедния Хенри от ужасната му мъка: жертвоприношението на чисто женско същество за него. Любовта на чистата женска душа е способна да има смисъл, да бъде нещо реално за друг човешки живот. Това, че душа след душа могат да бъдат нещо една за друга в чисто духовната сфера, нещо, за което материалистичната мисъл няма представа, се крие зад такава легенда. Дали жертвоприношението на чистото женско същество за бедния Хенри в крайна сметка е нещо друго освен чувствен израз на това, което голяма част от човечеството смята за мистичен ефект на жертвоприношението? Дали жертвоприношението на тази девица за бедния Хенри не е това, което Изкупителят е предложил за човечеството на кръста, не е ли това мистичен духовен ефект от душа на душа? Това нещо може да живее зад външната привидност, виждаме там; съзнанието, с предчувствие, вярва, че такава духовност съществува. Ето защо Вагнер е измислил легендата за Летящия холандец, този човек, който се е обвързал с материалния свят и не е могъл да намери изкупление от материята, с която е бил обвързан. Летящият холандец не е наричан без основание Ахашверош на морето, Скитащият евреин на морето. Точно както има нещо дълбоко в идеята за Скитащия евреин, така го има и в идеята за Летящия холандец. Нека разгледаме Ахашверош от тази гледна точка. Той е човекът, който не може да повярва в Изкупителя, във фигура, която води човечеството напред към по-големи висоти, към все по-съвършени и завършени етапи на развитие. Ахашверош

е заплетено във вечно съществуване; докато човекът всъщност трябва да се издига от етап на етап, ако иска да напредва, този, който не се стреми, може да се обвърже с материята. Той може да презре този, който е водач на човечеството към все по-високи нива. Тогава той трябва да се заплете в материята. Какво означава да се заплетеш в материята? За този, който се заплита в материята, външният живот се повтаря във вечна монотонност. Защото това е, което отличава материалното от духовното разбиране: материалното винаги се повтаря, докато духът се издига. В момента, в който духът се поддаде на материята, той се поддава на повторението на същото. И така е с Летящия холандец. В онези древни времена различни народи са могли да използват познанията си с чужди земи, за да издигнат идеите си все по-високо. Тези, които са постигнали това, са смятали плаването през морето, навлизането в чужди брегове, просто за средство за усъвършенстване на човечеството. Тези, които не са усещали идеята за съвършенство, потока на духовния поток, са се заплитали в монотонността на това, което принадлежи само на материята, на материалното. Летящият холандец, чиято склонност е единствено към материалното, е изоставен от силите на развитието, от любовта, която е средство за усъвършенстване, средство за издигане, за еволюция, така че той се заплита в материята, в веществата и едно и също нещо трябва да се повтаря за него във вечно повторение. Такива същества, които не могат да бъдат схванати, не могат да бъдат разбрани до по-висш възход, трябва да бъдат докоснати от девствено същество. Девствено и изпълнено с чиста любов трябва да бъде съществото, което може да изкупи Летящия холандец.

Душата, която все още не е вплетена в тъканта, има връзка с душата, която е вплетена в тъканта. Рихард Вагнер е усетил това и го е изразил толкова смислено в своята драма. Това е било мистично чувство за истина, чувство за общението на духовете, което се крие зад общението на сюжета. Наистина, някой, който се е чувствал така, е могъл да си припише толкова висока духовна мисия, каквато е направил Рихард Вагнер; той е могъл да насочи полетите на фантазията си към сфери, където е мислил за музиката и драмата съвсем различно от всеки друг преди него. По свой начин той е погледнал назад към онази древногръцка епоха, където е имало единни произведения на изкуството, където музиката просто е изразявала това, което останалата част от драмата не е могла да предаде напълно, където вечните закони на света са били изразени в ритъма на танца. Той е видял нещо в древното произведение на изкуството, където танцът, ритъмът и хармонията все още са взаимодействали в драматично-музикалното произведение на древната античност. Пред него е възникнала уникална визия за същността *на* музиката. Рихард Вагнер е видял истинската същност на музиката в хармонията на тоновете. Но той си каза, че само когато сродните изкуства допринесат с това, което могат да предложат, за хармонията, нещо от тези сродни изкуства ще се влее в хармонията на музиката. Едно от тези изкуства е танцът. Не танцът, който по-късно плени човечеството, а танцът, който изразява движенията в природата и движенията на звездите в нейните форми. Това беше древен танц. Древният танц се е родил от интуитивно разбиране на законите на природата, отражение, чрез собственото му движение, на това, което се е движило в природата. Тази същност на танцовия ритъм излъчваше

в музикална хармония и придаде ритъм на хармонията на музиката. Тогава се присъедини и другото сестринско изкуство, поезията. То можеше да изрази само някои неща с думи . Но това, което думите не можеха да изразят, трябваше да изразят сестринските изкуства. Така танцът, музиката и поезията работеха в хармония и музиката възникна като триада от хармония, ритъм и мелодия. Тя се появи, защото сестринските изкуства работеха заедно.

Това стоеше пред мистика като духа на древното произведение на изкуството, където мелодията, ритъмът и хармонията все още не бяха достигнали своето по-късно съвършенство. Рихард Вагнер знаеше това, както и мистикът. Тогава той си каза: в по-късни времена изкуствата, които някога са работили заедно в сестринска хармония, се разделиха. Танцът стана нещо отделно, поезията стана нещо отделно. В резултат на това ритмичното преживяване беше отделено, както и музиката, която не искаше повече да има нищо общо със сестринското си изкуство, точно както поезията се отдели от музикалната сфера и нищо вече не можеше да се влее в нея.

Рихард Вагнер е наблюдавал как с възхода на човешкия егоизъм изкуствата стават все по-егоистични и е следвал тази линия на мислене чак до наши дни. Не можем да го проследим сега, докато е преследвал изкуството си, докато то е ставало все по-независимо и егоистично. Нека видим как самият той се е опитвал да създаде нещо хармонично от едностранчивостта, с която се е сблъсквал. Тук можем да го проследим; тук се разкрива истинското му величие, величие, което се стреми да разбере същността на нещата в тази сфера.

Два духа се изправиха срещу душата на Рихард Вагнер, култивирайки едностранчивостта на изкуствата, които той искаше да обедини. Едностранчивостта на мюзикъла и едностранчивостта на...

Бетовен и *Шекспир* демонстрираха многостранната природа на драмата . За Рихард Вагнер Шекспир е едностранчивият драматург, защото на Вагнер му е било ясно, че когато разглежда най-съкровената си същност, целият спектър от усещания и чувства – невидими отвън, неспособни да бъдат изразени чрез жестове или дори думи – не може да бъде напълно реализиран в същността. Този спектър от усещания не може да бъде изразен чрез словесна драма. Словесната драма представя действието, след като то вече е преминало вътрешните импулси в пространството и времето. Когато драмата се разгърне, трябва да заключим, че героят вече е преживял тези импулси. Виждаме всичко това да се трансформира в това, което окото може да види и ухото може да чуе, а не като драма, разгръщаща се вътре в самия герой. По този начин драматургът трябва да мълчи за онези по-дълбоки чувства и усещания, които формират основата за това, което се показва външно на сцената. От друга страна, той вижда едностранчивите творци като симфонистите, чисто инструменталните музиканти, тези, които наистина са способни да изобразят в своите чудни тонални структури това, което се случва в душата, вътрешната драма, която остава безжестова, която не прелива навън в пространството и времето. Така, от една страна, той има музикално изкуство, израз на човешкия интериор, който, когато се опитва да достигне до външното, усеща собствената си неадекватност, а от друга страна, той има драматично изкуство, което не е преплетено с музикалното изкуство, което може да се изрази само след като импулсите са се излели навън в пространството и времето. Шекспир, Моцарт, Хайдн и Бетовен представляват за него две страни, всяка от които е артистично различна. В Деветата симфония на Бетовен той вижда

Той вижда нещо, което се стреми да се освободи от ограниченията на едностранчивата форма на изкуство. Вижда как в Деветата симфония завесите сякаш се разкъсват, как сякаш се изразява напълно в словото, защото иска да обгърне цялото човечество с любов, защото се излива в целия свят. Там той вижда нещо, което иска да излезе в пространството и времето; и да го отведе още по-далеч в пространството и времето, това той смята за своя мисия. Не само да позволи на израза на чувствата, на вътрешната драма на душата, да се излее, както го прави в Деветата симфония, не само както е там, той иска да се случи, но иска да го остави да се излее в слово и действие, така че човек да има и двете пред себе си на сцената: вътрешната скала на чувствата в музиката и в драмата – защото тя излиза в пространството и времето – това, което формира вътрешната скала на чувствата във външни действия. Шекспир и Бетовен в едно по-висше единство – това е, което той иска да бъде. Той иска да представлява цялото човешко същество.

Когато виждаме действие на сцена , не бива просто да виждаме какво се разгръща пред очите и ушите ни, но и да искаме да чуем най-съкровеният импулс на човешката природа. Ето защо старата опера не е достатъчна за Рихард Вагнер. Защото там поетът и музикантът са били отделни същества. Поетът е изразявал това, което е трябвало да изрази, музикантът е дошъл, за да изрази поезията. Но музиката трябва да съществува, за да изрази това, което поезията не може. Човешката природа се състои от вътрешното „аз“, което не може да намери израз във външния свят, и външното „аз“, което, макар и да може да намери израз в драмата на думите, трябва да мълчи за вътрешните импулси. Следователно, музиката не трябва просто да илюстрира *поезията* , а по-скоро да я въплъщава .

Завършено : Музиката трябва да изрази това, което поезията не може.

Това е великата идея на Рихард Вагнер. Ето как той иска да твори, ето как той определя своята мисия: безкористно сътрудничество на музика и поезия в цялостно произведение на изкуството. И така, фундаментално, виждаме как тази негова основна идея води началото си от мистична основа, от онази основа, която се стреми да обхване целия човек, не само външния човек, но и целия човек, проникнат от вътрешния аз. Човешките същества са повече от това, което се проявява външно. Рихард Вагнер знае, че в човечеството пребивава висш аз, че съществува висш аз. Но този висш аз е само частично изразен в това, което се появява в пространството и времето. Рихард Вагнер иска да схване този вътрешен висш аз, това, което надхвърля обикновеното. Следователно, едно средство не е достатъчно за него; по-скоро той търси това, което може да обхване човечеството по различни начини. Затова той трябва да се приюти и в това, което надхвърля непосредствената личност, това, което се издига до свръхчовешкото. Това се случва в мита. В митичната индивидуалност ние не срещаме отделния човек, а по-скоро нещо свръхчовешко. Митът изразява какво означава свръхчовешкото в човечеството. Митологични фигури като Зигфрид и Лоенгрин изразяват това, което живее не в един човек, а в много. Тъй като Вагнер искал да се потопи в дълбините на човешката природа, той се нуждаел от свръхчовешките личности на мита.

Колко дълбоко той прониква в целия процес на формиране и развитие може да се разбере, ако само го последваме малко. Сред най-висшите човешки загадки –

Запитан как тези теми са изразени толкова великолепно в драмите „Песен за Нибелунгите“ и „Парсифал“, той се издига и се стреми да ги оформи от своето възприятие, усещане и чувство за цялото човечество. Сега можем да хвърлим няколко погледи върху това, в което пребивава артистичната душа на Рихард Вагнер. Ще видим, дори ако изберем само няколко примера, колко дълбоко е свързан той с това, което се нарича митични връзки на човечеството. Защо Вагнер е избрал именно драмата „Зигфрид“? Какво е искал да изобрази с нея? Най-лесно можем да стигнем до това, като се свържем с идеята на Рихард Вагнер за цялостното развитие на човечеството. Той е погледнал назад към първобитните времена, когато човечеството е било обвързано от тесни племенни връзки в първична, безкористна любов. Той е погледнал назад към онези времена, когато хората са се чувствали по такъв начин, че индивидът, в своето притъпено съзнание, все още не е осъзнавал своята независимост, а по-скоро се е чувствал като член на племе, към което принадлежи, че е чувствал, така да се каже, нещо реално, нещо осезаемо в племенната душа. Преди всичко, Рихард Вагнер усещаше как онова, което живееше в Европа, ни връща към древните времена, когато първичната любов все още е обединявала хората в братски групи и сдружения. Той също така погледна назад към онези времена, за които говори духовно-научният мироглед, който казва, че всичко е в развитие. Духовно-научният възглед ни казва, че и съзнанието се е развило постепенно. Днешното ясно съзнание се е развило от състояния, чиито оскъдни ехота все още остават. В съновното съзнание, в съновните образи, Рихард Вагнер видя ехо от едно образно съзнание, което някога е било общо за цялото човечество. Днешното будно съзнание, което...

Периодът от сутрин до вечер, до заспиването, беше потиснат от много по-тъпо съзнание. В това старо, тъпо състояние на съзнанието хората бяха много по-дълбоко свързани. Човешката индивидуалност все още не се беше проявила, както щеше да се прояви по-късно, нито пък човешкият егоизъм, който представлява необходим етап в човешкото развитие. Рихард Вагнер видя, че съществува естествена любов, вече присъстваща в кръвта, която свързва отделните кръвни роднини.

Сега, опирайки се на рационалния мистицизъм, искам да представя една гледна точка, която ще изглежда донякъде гротескна за онези, които не са чули другите лекции, но ще притежава математически обоснована основа за други. Това, което съществува днес в Европа като наше ясно, ежедневно съзнание, се е развило от древно човечество, атлантическото човечество, което е предшествовало нашето и е живяло там, където сега лежат водите на Атлантическия океан. Тези, които обръщат внимание на случващото се в света, ще знаят, че дори естествените науки говорят за атлантически континент. Статия по тази тема се появи и в научното списание „Космос“. Предците на хората, които обитават Европа днес, са живели при различни физически условия. Те все още са живели във въздух и вода. Земята е била до голяма степен покрита с огромни, мощни маси от мъгла. По онова време слънцето не се е виждало така, както е днес. То е било заобиколено от мощни цветни ореоли, защото всичко е било покрито с тези гъсти маси от мъгла. Германската митология е запазила спомена за тези древни земи в изрази Нифлхайм, Ниbelунгенхайм. Това са спомените за онази древна мъглива земя и представляват фин, интимен обрат в това, което е запазено като легенда от онова първично време.

Разказва се, че когато потопът постепенно залял атлантическите земи, същият този потоп образувал и реките на Германската равнина, така че същността на Рейн се възприема като остатък от онова същество, което, като атлантическа мъгла, някога е покривало широко земите. Сякаш водата на Рейн е текла от мъглите на древна Атлантида, домът на мъглата, домът на Нибелунгите. *Така легендата го представя в смътно, подобно на предчувствие съзнание.* И докато народите мигрирали на изток, защото физическите условия станали такива, че трябвало да напуснат своите региони, това смътно съзнание ги напуснало. То ставало все по-ясно и по-ясно, но същото се случвало и с егоизма.

Старото, притъпено съзнание довело до известна безкористност. С пречистването на въздуха се зародил егоизъм. Мъгливата мараня на древна Атлантида образувала атмосфера на мъдрост около човечеството, изпълнена с безкористност и любов. Тя се вливала във водите на Рейн и почивала там като мъдрост, като злато. Но когато това е обзето от егоизъм, тогава едновременно с това се заражда егоистична сила. Така представителите на древните жители на Нибелунгенхайм, докато пътували на изток, видели Рейн да обхваща съкровищницата, направена от златото на мъдростта, която някога е действала безкористно. Всичко това лежало дремещо – макар и не изрично заявено – в света на легендите, който душата на Рихард Вагнер завладяла. И тази душа била толкова сродна на великото духовно същество, което работило в нея и запазило спомена за древните истини, че извлякло от този свят на легенди това, което съставлявало същността на целия му мироглед. Така чуваме ехо в музиката на Рихард Вагнер и виждаме как човешкото същество крачи по сцената в драмата.

Егоизъм. Съединяването на *пръстена* , виждаме го в Алберих, който взема златото от Рейн, от вълнообразните девици. В Алберих виждаме егоистичния представител на Нибелунгите. Виждаме човека, който се отказва от любовта, поставила човечеството в едно цяло. Рихард Вагнер свързва силата на притежанието с идеята, вплетена в този свят на легендите. Така той вижда този древен свят. Противоположно му е светът, основал Валхала, светът на Вотан, светът на старите богове. Те притежават това, което всички хора някога са имали общо. Те представляват един вид колективна душа, както и Вотан. Но там, където индивидуалната личност е обзета от пръстена, който обгръща човешкото его, той също е обзет от алчността за злато. Така виждаме това, което е живяло като душата на народа във Вотан, това, което човечеството преживява по егоистичен начин чрез рейнското злато, фино отразено в цялото изкуство на Рихард Вагнер, в цялото му творчество. Чуваме го в звуците на неговата музика. Кой не би могъл да го усети? Никой не би трябвало да каже, че нещо е проектирано в неговото творчество. Винаги съм възразявал срещу това. Но кой не би могъл да усети нахлуването на собственото „аз“ в пасажа в ми-бемол мажор на „Das Rheingold“? Как би могло човешкото ухо да не долови появата на собственото „аз“ в тази дълга нота на пасажа в ми-бемол мажор на „Das Rheingold“?

По този начин бихме могли да проследим мистичните чувства на Рихард Вагнер чак до музикалното изкуство.

Тогава виждаме как Вотан трябва да се справя не със съзнанието, което е било предено от душа на душа, а с това, което все още не е било изпредено, където народното съзнание все още е било ярко усещано. Това съзнание възниква там, където

Вотан иска да отнеме пръстена от великана . Тогава старото съзнание се появява пред него във формата на Ерда. Начинът, по който тя говори, е показателен. Или фигурата не е изобразена като представител на старото съзнание, което не само знае какво свързва интелектът, но и знае, чрез ясновидско осъзнаване, какво се случва в околната среда?

Знаеш, че
Какво крият дълбините,
Какви планини и долини,
преплетени с въздух и вода.
Където са съществата,
Дъхът ти духа ли?
Където мозъците размишляват,
Умът ти задържа ли се?
Всичко, казват те,
Бъди познат на теб.

Не може по-ясно да се изобрази съзнанието, което е било в Небелхайм, не може по-ясно да се характеризира старото съзнание, отколкото е изразено с думите:

Сънят ми е сънуване,
Моите сънища , сетива,
Сетивата ми управляват силата на
знанието.

Това беше: като сън , но сън, който познаваше цялата среда, който действаше от човек на човек, който проникваше в най-дълбоките дълбини на природата. Това бяха неговите сетива, това беше неговата воля, неговите действия, защото човекът действаше от това съзнание. Това съзнание се появи пред Вотан на земята. От него възникна ново съзнание.

В целия мистицизъм висшето е представено от женска фигура. Това е скрито и в красивите думи на Гьоте в „Мистичният хор“: „Вечното женствено ни дърпа нагоре“. Различни култури са изобразявали този стремеж на душата към висше съзнание като съюз с някакъв женски принцип, в който е представен висшият аспект на човешката душа. Душата е това, което е осветено от законите на вселената, и именно с тези закони тя се обединява, както в брак. Така виждате как в древен Египет Изида и как навсякъде другаде висшето състояние на съзнанието на душата е изобразявано като женско, по начин, който съответства на характера на определен народ. Това, което народът възприема като своя истинска същност, му е представено в съюза на индивида със съответната женска фигура, било то в смъртта, било то дори приживе.

По два начина – както ни показаха лекциите досега – човешките същества могат да надхвърлят чувствеността. Първо, те могат да се отърсят от чувственото и да се съединят с духа в смъртта или дори тук, в живота, когато духовното им око се отвори. Съответно, виждаме как тази висша сфера, която хората могат да преживеят, е изобразена и в немския мит като женска фигура. За предците на централноевропейците воинът, който се бори смело и пада на бойното поле, след смъртта си влиза в духовния свят, за да се съедини с висшата сфера; следователно Валкирията идва да посрещне воина и го отнася нагоре в духовния свят. Женската фигура на Валкирията представлява връзката с висшето съзнание. Вотан прави Брюнхилда баща си с Ерда, с...

с която Зигфрид трябва да се съедини, когато трябва да бъде воден към духовен живот. Дъщерите на Ерда представляват висшето съзнание на посветения. В Зигфрид израства новото човешко същество, което чрез специално развитие и усъвършенстване *на* вътрешното си „аз“ може да постигне съюз с Валкирията още през живота си.

Рихард Вагнер даде израз на това, което крие немският свят от легенди, какво живее в него. Той изрази и идеята, че старата колективна душа трябва да умре в „Залезът на боговете“, точно както индивидуалното съзнание на човека трябва да намери своя отдушник в Зигфрид. Всичко това работеше, живееше и се вълнуваше в душата му. Най-висшите проблеми на човечеството живееха и работеха в него и той ги изрази музикално, доколкото те представляват вътрешния живот на човека, и драматично, доколкото представляват човешките действия.

Така виждаме как Рихард Вагнер, като художник, извлича висшето развитие на човечеството от мистичното. Това го е накарало и да постави в центъра на такова драматично творение една дълбоко значима фигура: фигурата на Лоенгрин. Какво е Лоенгрин? Можем да разберем този Лоенгрин само когато видим как легендата се е вкоренила сред хората по време на значителни социални катаклизми в цяла Европа. Разбираме какво е живяло в душата на този, който е изобразил Лоенгрин в съюза му с жената Елза от Брабант във версията на Рихард Вагнер. Виждаме как в цяла Европа се е зараждала нова епоха, епоха, в която борбата на човешката индивидуалност е намерила израз. Можем да изразим това с нещо на пръв поглед съвсем прозаично, но зад което се крие нещо дълбоко. Във Франк-

В богатите, в Шотландия, в Англия, дори в далечните краища на Русия, виждаме как се заражда нова социална структура: свободният град. Докато в провинцията хората живеяха в ехото на стари племенни общности, онези, които желяеха да се освободят от племенните връзки, се стичаха в града. Там, в града, се зараждаше съзнанието за индивидуална свобода. Там живеяха хората, които искаха да се освободят от оковите на принадлежността, които искаха да живеят живота си там сами. Това беше мощна трансформация, която се случи по това време. Дотогава името на човек показваше към коя група принадлежи човек и каква е неговата стойност. В града името беше безполезно. Защо някой се интересуваше от кое семейство произхожда човек? Там човек струваше толкова, колкото е способен. Там се развиваше отделната личност. Развитието от безкористност към индивидуалност се превърна в развитие от индивидуалност към братство. Това представляваше легендата в средата на Средновековието, тъй като старото беше заменено от това, което човекът беше способен да даде от себе си отвътре.

Нека погледнем назад към старите водещи жречески семейства, към онези, които са били водачи в по-ранни времена, към онези, които са дали началото на благородническите семейства, мъдреците: те са произхождали от семейни кланове. Че са принадлежали към такъв клан, че са имали правилната кръв, това е имало значение. В бъдеще това вече няма да има значение. Този, който ще бъде водач на човечеството, може да бъде непознат заради това, което го свързва с човечеството; човек го осквернява, като му дава име. Оттук идва и идеалът за великия индивид, идеалът за безименния мъдрец, който...

все по-ясно се очертава. Безименният мъдрец не се определя от произхода си, а от това, което е. Той е свободна индивидуалност , разпознавана от другите, защото е изцяло себе си, защото желае да бъде нищо друго освен това, което е за другите. Така Лоенгрин стои като представител, като лидер на човечеството по пътя му към свободата. Виждаме средновековното градско съзнание, представено в жената, която се обединява с Лоенгрин. Една от великите индивидуалности на човечеството е била свързана с този, който стои между човечеството и великите същества, който посредничи в комуникацията между великите лидери на човечеството и човечеството. Такава фигура винаги е имала специфично име. В цялата езотерична и духовна наука тази фигура е известна с техническото наименование „Лебедът“. Лебедът представлява много специфичен етап от висшето духовно развитие. Лебедът обединява обикновения човек с висшия лидер на човечеството. Виждаме отражение на това в легендата за Лоенгрин.

Не е нужно да улавяме подобни неща в понятия, произлизащи от педантичен мироглед. Всъщност грешим, като го правим. Постигахме яснота само когато понятията ни станат обширни, така че нещата, които Рихард Вагнер ни прави разбираеми, *не са просто педантични празни фрази, а по-скоро* разпалват идеи, които се разпростират надалеч и нашироко. Позволете ми да ви представя не понятия, които имат педантични контури, а такива, които отварят широки перспективи. Следователно, човек трябва да представи фигура като Лоенгрин в неговото световноисторическо значение и да покаже как в душата на Рихард Вагнер се е изплело разбиране за него и как това разбиране е приело художествена форма.

Ето как стоят нещата с Рихард Вагнер и с идеята за Светия Граал. В последната му лекция „Кои са розенкройцерите?“ тази идея за Светия Граал се явява пред самите ни души. Най-забележително е, че нещо проблясва в душата на Рихард Вагнер в един момент, нещо като предчувствие за онази велика средновековна доктрина за Светия Граал. Тази доктрина му просветва едва след като друга я е предшествовала. Именно през 1856 г. в душата на Рихард Вагнер се появява идеята, която по-късно ще бъде изобразена в драмата „Победителите“. Драмата никога не е завършена. Но това, което той иска да предаде фино, намира израз в „Парсифал“. Концепцията на драмата „Победителите“ ни разкрива накъде е водила тази идея:

Ананда е обичана от момиче от Чандалам . Но Ананда е отделена от любовта на момичето от Чандалам поради кастовите предразсъдъци. Забранено му е да преследва любовта ѝ. Той става победител над собствената си природа, като става ученик на Буда. В ученичеството на Буда той намира победа; там той отново намира себе си; там той преодолява човешките наклонности. И на момичето от Чандалам се казва, че в предишен живот е била момиче от Брахман и е отхвърлила любовта на младеж от Чандалам. След това тя също става победителка и се обединява по дух с Ананда, младежа от Брахман.

прекрасно изразява тази идея, която се простира до антропософско-християнските основи на прераждането и кармата. Стигаме до момента, в който момичето, в предишния си живот, си е причинило това, което сега преживява. Той вече е говорил по-подробно за това през 1856 г.

През 1857 г., в Разпети петък, той влязъл в Ейн-

В своята заселническа колиба, „убежището на зеления хълм“, той седеше и се взираше в полето, наблюдавайки как растителният живот изниква от земята. Там той зърна онези движещи сили, които чрез слънчевите лъчи извира от земята и проникват в целия свят, зърна онази движеща сила, която живее във всяко същество, но не може просто да остане такава. Ако иска да се издигне на все по-високи и по-високи нива, тя трябва да премине през смъртта. Така, в поникващия и поникващ растителен живот, който той съзерцаваше, докато насочваше поглед към Цюрихското езеро и Вила Везендонк, той долови полярната идея, другата идея, идеята за смъртта, това, което Гьоте така красиво изрази в изречението, с което завършва стихотворението „Блажен копнеж“:

И докато нямаш това, това:
Умри и Стани, ти си само
кратък гост на тъмната земя.

И това, което той описа в химна на природата, беше следното: Природата е изобретила смъртта, защото е искала повече живот, защото може да създаде от смъртта само по-висш, духовен живот.

Така се е чувствал Рихард Вагнер в Разпети петък, когато символът на смъртта се изправя срещу човечеството и човешката памет. Там той е усетил връзката между смъртта, живота и безсмъртието. Той е насочил чувствата си от живота, който извира от земята, към смъртта на кръста, към смъртта, която е едновременно и първичният източник на вярата на християнския свят, че животът ще триумфира над смъртта, че ще постигне вечен живот. Животът на вечността извира.

От тази смърт. Дълбокото родство на идеята за Разпети петък, идеята за изкупление, с разцъфтяващата, поникваща природа, е живяло в Рихард Вагнер и тази идея е идентична с това, което бихме могли да опишем като идеята за Граала, където целомъдреното растение, с цвета си, се стреми към слънцето, за разлика от похотливия човек. Той е виждал човека, пропит от желание, и е съзерцавал идеала за бъдещето, където човекът, чрез преодоляване на желанието, ще е достигнал висше съзнание, онази висша, оплодяваща сила, която духът ще породи. И е гледал към кръста, как тече кръвта на Изкупителя, която е била събрана в чашата на Граала и която е образувала символа на тази идея за изкупление, и тя се е свързала за него с превръщането на природата. Тази идея е преминала през душата на Рихард Вагнер през 1857 г. и след това той е записал с няколко щриха това, което по-късно е изразил в своето „Заклинание за Разпети петък“. Той е написал: От смъртта, зараждащия се растителен свят, и в смъртта, безсмъртен живот за християнина. Там той възприема духа зад всички неща и духа като победител над смъртта. Тази идея за Парсифал първоначално е трябвало да отстъпи зад другите художествени идеи на душата му, но въпреки това се очертава в края на живота му, ставайки все по-ясна за него като образ на пътя на човечеството към познанието. Това го подтиква да изобрази пътя към Светия Граал, да покаже как човешките желания могат да бъдат пречистени. Този идеал е представен в свещената, чиста купа, която символизира растителния потир, оплоден от слънчевия лъч, свещеното копие на любовта, в чисто и целомъдрено ново творение. Слънчевият лъч пронизва материалния свят, както копието на Амфортас пронизва греховната кръв.

Но тя причинява страдание и смърт. Ако тази греховна кръв се пречисти така, че да е чиста като чашката на цвете на по-висш план, без желания, целомъдрена като чашката пред слънчевите лъчи, тогава това изглежда като пътят към Светия Граал. Пътят дотам може да бъде намерен само от онзи, който с чисто сърце, недокоснато от това, което светът предлага, без светско знание, отива там като чист глупак и в когото живее въпросът за мистерията на света.

Така виждаме как у Рихард Вагнер идеята за Парсифал се ражда от идеята за Светия Граал, вкоренена в мистични основи. Първоначално той е възнамерявал да я изобрази, като представи цялостната средновековна история в един вид исторически анализ в рамките на своето произведение „Die Wibelungen“. Средновековният имперски идеал е трябвало да бъде одухотворен чрез пътуването на Барбароса до Ориента и с тази външна империя той е искал да включи всичко индийско, където героят търси първоначалната духовна същност на християнството. По този начин идеята за средновековната имперска история се влива в сагата за Парсифал и по този начин той успява художествено да изрази традицията на Разпети петък на християнския свят по такъв чудесен начин, че мога да кажа, че Рихард Вагнер е постигнал това, което е замислил като свой идеал: да направи изкуството религиозно. В тази художествена интерпретация на традицията на Разпети петък, Рихард Вагнер изрази онази красива, гениална идея за взаимодействието между мотивите на вярата и Граала, онази идея, че човечеството ще бъде изкупено, че, стремейки се към съвършенство, то ще се стреми към спасение, че в това, което протича през човечеството като дух, от което всяка душа има капка като висш...

Дори това, което блести в Христос Исус като изкупление на човечеството.

Тази идея вече е присъствала в съзнанието на Рихард Вагнер в онзи Разпети петък през 1857 г. и тя му е вдъхновила връзката между идеята за Парсифал и изкуплението чрез Христос Исус, който прониква в духовната атмосфера, в която живее човечеството, и когото можем да почувстваме, когато емпатично схващаме разказа за Светия Граал. Това може да се събуди отново за конкретен духовен и емоционален живот, когато човек усети, в рамките на идеята за Разпети петък, прехода от полунощта на Велики четвъртък, от отдалечаващия се свят на Велики четвъртък, към Разпети петък, символът на победата на възкръсналата природа.

Че празниците трябва да оживеят отново е нещо, което е живяло и у Рихард Вагнер, когато е дал началото на своите произведения на изкуството от непосредствена идея за празниците. Празниците се раждат от живото разбиране на природата. Великден е установен във време, когато е било известно, че съзвездията на слънцето и луната влияят на човешкото разбиране от природата. Това е конкретно изразено във Великден. Хората днес искат да го установят абстрактно, така че вече да не се преживява така, както когато човек е интимно запознат с природата. Когато човек възприема духовно, той възприема духовно всичко около нас. Ако все още чувстваме това, което традицията ни е предала по отношение на празниците, тогава ще почувстваме и нещо подобно на това, което Разпети петък е предназначен да ни даде. Рихард Вагнер е усетил това и е усетил и какво означават думите на Изкупителя: „Аз съм с вас през всичките дни до самия край на века“: Следвайте пътищата, които могат да ви отведат до високия идеал на Светия Граал. Тогава тези, които живеят в истина, самите те ще станат изкупители.

Изкупител е изкупил човечеството. Но Рихард Вагнер добавя още един въпрос: Кога е изкупен изкупителят? Той е изкупен, когато обитава във всяко човешко сърце. Точно както е слязъл във всяко човешко сърце , така и всяко човешко сърце трябва да се възнесе. И Рихард Вагнер също е усетил нещо от това, когато, черпейки от мотива на вярата, е позволил на мистичното чувство за човечеството да резонира в красивите думи на „Парсифал“:

„Най-висшето чудо на
спасението: Изкупление за
Изкупителя!“

Тази дума, която така истински го обединява и сближава, разкрива най-висшия идеал, който човек може да си постави: да се доближи до онази сила, която живее в света и желае да слезе при нас. Ако искаме да станем достойни за нея, тогава ние носим това, което отеква в края на „Парсифал“ на Рихард Вагнер: изкупление на Изкупителя.

БИБЛИЯ И МЪДРОСТ

Берлин, 26 април 1907 г.

Вчера се опитахме да схванем смисъла, чрез който това, което наричаме духовна наука, се стреми да подходи към религиозните текстове. Днес искаме да се опитаме, поне чрез няколко примера, да се задълбочим в този религиозен текст, който несъмнено е най-близо до съвременното цивилизовано човечество: Библията. От гледна точка на духовната наука, най-лесният начин да разберем Библията е да започнем с Новия завет, с Евангелията. След като вчера обсъдихме как трябва да разбираме така наречената критика, критичния дух и как можем да подходим към написването на различните отделни части на Новия завет и сборника с писания на Стария завет от гледна точка на духовната наука, днес искаме да се съсредоточим повече върху положителните аспекти, като предположим казаното вчера и осветлим този въпрос от гледна точка на духовната наука без никакви пристрастия.

Знаете, че когато човек подхожда към четирите Евангелия от гледна точка на християнско вярващо сърце, първоначално може да се сблъска със странни противоречия, произтичащи от самите четири Евангелия, които са кръстени на Матей, Марк, Лука и Йоан. Дори някой, който подхожда към тези книги с голяма вяра днес, няма...

Правилното разбиране на връзката между вярващите и Библията в древни, далеч по-религиозни времена – какво всъщност е означавала думата „Библия“ или по-скоро изразът „Словото Божие“ за тези древни вярващи – е от решаващо значение. Трябва само да си припомним думата „вдъхновение“ и как в продължение на векове вярващите са се придържали към убеждението, че тези, които са записвали религиозни текстове, са били вдъхновени, че са писали под прякото влияние на самия божествен дух. И точно както са вярвали, че само истината може да произлиза от този божествен дух, така и всяка дума в Библията им е изглеждала свята. За тях Библията е била израз на огромните мистерии на света, които са се простирали пред човешката душа. Как би могъл човек, който си е въобразявал, че тези древни Божии мъже са личности, пряко вдъхновени от божествения дух, да вярва, че те биха могли да напишат всичко, всъщност биха могли да напишат всичко, което би могло да бъде подложено на критика? Тогава не би трябвало да има непосредствена привързаност към всяка дума в сърцата на тези вярващи.

За съвременните хора е трудно да съчувстват на това състояние на ума. Те четат първото и третото евангелие. Представени са им две генеалогични таблици на Исус от Назарет, едната в Евангелието на Матей, а другата в Евангелието на Лука. Те проследяват имената и установяват, че не са съгласни, че вече с третото поколение след Йосиф се появява различно име, че където Матей има Соломон, Лука има Натан и така нататък, че цяла поредица от имена се различават в таблиците и се питат: Каква е причината за това?

ли е нещо, което е служило на човечеството като източник на истина в продължение на векове, да показва такива противоречия? По същество, в едно-единствено такава разсъждение виждаме зародиша на всички съмнения, възникнали у хората, у критиците, относно единството на Писанието и в крайна сметка неговото вдъхновение. От подобни разсъждения, проведени по сложен начин до най-малките детайли, книгите на Новия завет са били анализирани, открито е кое е повече или по-малко автентично и е установено, че първото евангелие се различава от четвъртото, от което по необходимост следва, че четвъртото евангелие е нещо съвсем различно от исторически документ. Как би могъл човек, с безпристрастен ум, просто да отхвърли тези противоречия? Съвсем естествено е съвременните хора, виждайки подобни неща, да отправят критика.

Но сега се питаме как е възможно векове, дори хилядолетия, наистина не неразумни умове да са държали тези книги в ръцете си и въпреки това да не са стигнали до критика, до осъзнаване на тези противоречия? Що се отнася до огромното мнозинство от вярващите, може да се твърди, че доскоро Библията е била само в ръцете на избрани малцина; преди изобретяването на печатането вярващите почти никога не са имали достъп до нея. Може да се каже, че масите не биха могли да бъдат подведени от нещо, което никога не им е било представено от водещи фигури. Но трябва ли да си представим, че онези, които са имали достъп до Библията, не биха видели това, което разкрива съвременната критика?

Някои историци възразяват, че престижът на тези книги е бил установен само постепенно чрез силата на Църквата; само постепенно се е развил така нареченият вдъхновяващ аспект на тази библейска история. Съдържанието на Библията не може да издържи на правилно историческо изследване. Ако се върнем към първите християнски векове и разгледаме фактите, стигаме до заключението, че Никеийският събор е определил кои евангелия са истинските и че е постановено от власт: Това са Светите писания.

Това не може да издържи на безпристрастен исторически анализ. Отвеждат ни фигури, живели в ранните дни на християнството. След това в техните разкази откриваме, че например през 160 г. сл. Хр. е създадена така наречената евангелска хармония, тоест компилация от различните евангелия, така че те да представят единна картина. Това е правено още няколко пъти по-късно и можем да открием, ако внимателно разгледаме евангелията от втори век, че дори елементи от това, което сега познаваме като съдържание на Новия завет, са били включени в тях. Можем да се върнем още по-далеч, до първите църковни отци. Ако ги разгледаме критично, виждаме как те говорят за Библията с огромно благоговение, благоговение, което предполага, че са вярвали, че Библията е вдъхновена от висша духовна сила. Можем да се върнем към *Ориген* и да наблюдаваме как той говори за библейските книги по същия начин и със същото благоговение. И ако вземем отделни думи, дори тези, изречени само от човека, от когото не с

Ако погрешно се каже, че той все още е бил слушател на апостол Йоан, Матей, тогава откриваме, че нещо говори от душата му, което можем да съчетаем в същия смисъл с това, което по-късно е било настроението на вярващите, дори на най-учените вярващи, към Евангелията.

Разбира се, всеки, който обмисля подобни въпроси, трябва да може да се освободи, дори напълно, от определени предразсъдъци. Точно както по-късните епохи са заемали позиция спрямо това, което се нарича християнство, така и онези, които са живели като учени през първите векове, не са го правили. И ако днес някой от някаква ортодоксална гледна точка се обърне към някой, който не тълкува Библията по абсолютно същия начин, и му каже, че е невярващ, че не трябва да се нарича християнин, че нарушава истинското слово на Библията – тогава можем да си спомним онези древни вярващи, в които дори онези, които произволно тълкуват Библията, не смеят да се съмняват. Искам да се позова на една поговорка на църковния отец *Августин*. Тази поговорка гласи: Това, което днес се нарича християнска религия, е древно. То е древната истинска религия, а това, което е древната истинска религия, сега се нарича християнска религия.

Помислете за такава дума и след това я сравнете с това, което един хуманитарен учен, тълкуващ Библията, много често може да преживее. Не е ли често доста трагично как се провокират противоположни настроения, как хуманитарен учен се сблъсква с грубо противоречие от познати, приятели и роднини, които казват: „Ето те отново с твоите хуманитарни фрази, къде е това с Библията?“ Подобно твърдение се основава на дълбоко непознаване на самата Библия и освен това съдържа...

Голяма претенция, твърдението за непогрешимост в собственото си тълкуване на Библията. Само ако такива вярващи наистина биха си изяснили какво означава да се противопоставят на духовно-научното тълкуване на Библията по този начин. Това не означава нищо друго освен: това, което намирам в Библията, е абсолютно правилно.

Не че хуманитарната перспектива е по-малко позитивна към Библията, а по-скоро се стреми да развие точно истинския смисъл, истинския предмет, от самата Библия. Истинското разбиране е това, с което се занимава хуманитарният миросглед по отношение на религиозните текстове. Следователно, всеки, който от удобство се придържа към някакъв друг възглед, който просто се е появил, с който е свикнал, не бива всъщност да се противопоставя на хуманитарната перспектива. Защото често нещо противоположно живее в душата на онези, които се противопоставят на истинското обяснение на Библията, *така че те* казват: „Вие отричате *Библията* ; правите себе си и семействата си нещастни.“ Често зад това няма нищо повече от мисълта: „Не искам да уча; знам това, което знам.“

Ако четем Нагорната проповед в контраст с подобно твърдение и го разбираме правилно, тогава на нас, дори и да се наричаме християни, вече няма да ни бъде позволено да заемем подобна позиция. Нека цитираме само първото изречение от Нагорната проповед. Както знаят тези, които често идват тук, това се е случвало много пъти преди. Преведено правилно на немски, то гласи: „Блажени просящите духом, защото те ще намерят в себе си небесното царство.“ Не може да се изрази по-красиво това, което се нарича духовно-научен начин на мислене, отколкото Нагорната проповед прави с тези думи.

Какво означава духовно-научна нагласа? Тя не означава нищо друго освен да доведем до реализация това, което се крие в нас, най-дълбоката сърцевина на нашето собствено същество, живата, духовна природа в нас. Точно както това, което формира тялото ни, е взето от веществата на заобикалящия ни свят, така и това, което съществува в нас, е взето от духа, който живее около нас и е живял през всички времена. И както е вярно, че тялото ни е само капка в океана на материалната реалност, така е вярно, че нашата душа, нашият дух, е само капка в океана на всеобхватния световен дух. Но както капката, взета от океана, е по същество същата като водата на целия океан, така и това, което живее в най-дълбоката част на душата на човек, е по същество същото като същността на божественото. Тъй като Бог живее в човечеството, човечеството може да познае Бог; тъй като човечеството е духовно, човечеството, ако избере, може да проникне в духовния свят около себе си. Но втори елемент е от съществено значение, ако човечеството наистина желае да проникне в тези духовни светове, и този втори елемент се обобщава в една проста фраза: Никога не стойте неподвижно! Човек не просто трябва да вярва в развитието, а трябва да го живее. Какво означава да живееш в развитие? Нищо друго освен да носиш в себе си съзнанието, че човечеството е еволюирало от несъвършено състояние до сегашното си и че може да продължи да се развива в бъдещето по всяко време. Първоначално ние не мислим за промяната във външната форма на човек по време на това развитие, а по-скоро за факта, че човешката душа може да се изкачва от етап на етап; че има възходящо развитие на тази душа, че е възможно да ставаме все по-съвършени ден след ден. Днес

Когато научим нещо, нашите духовни сили са способни да разберат това или онова, нашата воля е способна да направи това или онова. Ако останем заседнали с това, което разбираме днес, с това, което нашата воля е способна да направи днес, тогава не се развиваме. Но ако носим в себе си съзнанието, че освен силите, които вече са се развили в нас, в нас дремят и други сили – дремят точно както семето на растение, което се е развило в растение, носи други разсад, дремящи в него – тогава ще осъзнаваме все повече и повече всеки ден, че чрез по-висше развитие на волята можем да събудим духовните си очи и уши от душата си и да видим, че нещата могат да се подобряват с всеки изминал ден. Не трябва да разбираме това в тривиален смисъл, а по-скоро по такъв начин, че това развитие в духовна и умствена посока има универсално значение. Когато наблюдаваме как животински форми в материалния свят се развиват физически в благородна човешка форма, това не оправдава предположението, че хората са еволюирали от животни, въпреки че естествената наука е установила, че по отношение на физическата форма на хората има по-голямо сходство между най-слабо развитите хора и най-развитите маймуни, отколкото между по-нисшите маймуни и най-висшите видове маймуни. Именно от тази връзка естествената наука извежда родството на хората с маймуните. Великият натуралист Хъксли провъзгласява това през 1859 г., сякаш е велика ерес. Голяма част от това, което четете в писанията на Хекел, е написано под непосредственото емоционално впечатление от това твърдение. Тези, които вярват в духовното развитие, си казват: Е, признаваме, че хората, по отношение на външната си форма,

му форма е по-близка до тази на най-високоразвитата маймуна, отколкото последната е до тази на най-нисшия представител на собствения си вид, но е също толкова вярно, че този, който е достигнал определено ниво на духовност, е по-отдалечен от тези на по-ниските нива на човечеството, отколкото най-нисшият човек е от най-високоразвитото животно.

Ако проследим нишката на развитието към по-висшите сфери, виждаме тя да продължава в духовните сфери и в духовната сфера виждаме *развитието*, описано от духовната наука, като нещо също толкова реално, колкото е материалното развитие за сетивата. Теософията е съществувала във всички епохи. Дори... казва, че древноиндийската Атма Видя е същата, но че е била наричана с различни имена в различни времена. Съвременната естествена наука признава развитие от по-нисши животински форми до човечеството. За разлика от това, теософията винаги е казвала: ние също признаваме такова развитие; ние стоим изцяло на основата на такова развитие; ние признаваме, че има огромна разлика между съвършената форма на човечеството и по-нисше животно, което живее в морска кал и е едва видимо за око, оборудвано с микроскоп. През колко междинни етапа трябва да премине човечеството, когато напредва от несъвършеното към съвършеното! Духовният учен счита развитието на душата и духа за също толкова реално и истинско. Той вижда еднакво големи разлики между онези индивиди, които са станали посветени, които в по-висока степен използват качествата, присъщи на душата на всяко човешко същество, за божествено виждане, и онзи човек, който едва е развил първите зачатъци на душевна дейност.

се е развил. Разликата в развитието от най-несъвършеното на най-ниското ниво на душата до напълно посветения е по-голяма от тази между най-малкото живо същество и най-съвършеното човешко тяло. Който знае, че има посветени, които могат да видят дълбоко в развитието на материалните неща, знае, че има и *духовно* развитие. Който знае това, знае също, че настроението не може да бъде друго освен да си кажем: Гледам към божествените идеали, за които нося сета в душата си; знам, че в бъдеще ще се е развило нещо, което все още дреме в мен днес, само слабо предразположено. Но знам също, че трябва да напегна всичките си сили, за да достигна тези висоти. *Който гледа на духовния свят по този начин, тогава се чувства като просяк по дух* . И той е „блажен“, тоест, чувства се благословен. И в Нагорната проповед, в духовно-научен смисъл, имаме такава прекрасна поговорка: „Блажени са просящите по дух, защото те ще намерят в себе си небесното царство.“ ~ Никой, запознат с езика на древните времена, не би предположил, че онези, които са говорили за небето, са имали предвид небе в непознат задгробен живот. Представяло се е, че небето е където и да се намира човек. Където и да сме сега, там е небето, там е духовният свят. Точно както спящ човек, след операция, вижда пространството, което преди е можел да усети само изпълнено с цвят, така и човек, чиито духовни сетива са отворени, вижда нов свят около себе си. Той вижда всичко около себе си в нова форма, във формата, която трябва да види, ако иска да се развива към по-висша човечност. Не е нужно да вярва, че някъде другаде, на друго място или в различно време, същото нещо съществува.

Това е време на небето. За него се отнасят думите на Христос: Небесното царство е между вас.

Царството Небесно е там, където сме ние; то прониква във всички физически неща. Точно както водата прониква в леда, така и, сякаш, в морето на божествения дух плува това, което се е кондензирано от този дух във физическия, материалния свят. Всичко физическо е кондензирана, трансформирана духовност. Зад всичко физическо се крие духовното. Тук вече сме доведени до това, което, от гледна точка на духовната наука, е връзката на човечеството с развитието. Точно както съвършени и несъвършени неща съществуват в животинския свят, така и голямо разнообразие от индивидуалности съществува по отношение на духовното: някои напреднали, други изоставащи; някои се взират в сфери, където съвременната наука все още блести, други се взират в най-дълбоките дълбини на човешкото разбиране, от дивака до човека, развит до божественост, който е способен да възприема духовното около себе си в света. Посветените не само са вярвали, но и са знаели всички тези междинни етапи. И когато хората са говорили за посветени, са говорили за онези, които са знаели повече от човечеството около тях. Хората винаги са говорили за такива посветени, а сега нека изясним в какъв смисъл са говорили за посветените в духовните светове.

Както често е обсъждано тук, ако се върнем назад към древността, ще открием, че ежедневно съзнание е било различно от днешното, че е съществувало по-ясновидско съзнание. То не се нарича ясновидско, защото е било по-ясно от например

Не будно съзнание, а защото вижда, така да се каже, през предметите и в самата душа; обаче, това е едно тъпо, сумрачно съзнание, остатъци от което са се запазили в нощното сънно съзнание *на* човечеството. От това се е развило светлото, дневно съзнание на човечеството днес. Ако погледнем назад към онези древни времена, когато голямата маса от хора е живяла в това ясновидско съзнание, ще открием, че тогава вече е имало посветени. По какво се различават тези древни посветени от онези, които са били все още в по-сумрачно съзнание около тях? Те се различават по това, че вече са знаели нещо за съзнанието, което човечеството е трябвало да придобие и притежава днес, по това, че са били способни да предвиждат нещо от бъдещето, да гледат в света по начина, по който цялото човечество по-късно е постигнало. Това е видът възприятие, което се случва с очите и ушите на тялото, с онези органи, чрез които хората изследват сетивно и разбират интелектуално. Точно както това обикновено е така с хората днес, така е било и с някои посветени индивиди от древни времена. Те са били посветени именно поради тази причина. Посветеният предвижда нещо от бъдещето. По същия начин, посветеният в нашето време носи в себе си нещо от изостреното ясновидство, от изостреното виждане, което човечеството ще притежава в бъдещето. Той може да говори за това, което човечеството ще има в бъдещето.

И така, старейшините, които разбираха нещо от тези въпроси, се обърнаха към посветения. Те си казаха: „Както той вижда нещата, така ще виждат и хората в бъдеще.“ Нека го погледнем, той...

Той е живият идеал; той е този, който чрез самата си форма ни прави разпознаваеми в какво ще се превърнем. В този смисъл той е бил пророк за тях, а ако стои още по-високо, Месия. И затова те си казали, че ходът на историята ще бъде такъв, че той ще доведе големия брой хора до това, което е постигнал. Те наричали такъв човек „първороден“. Но този, който е трябвало да бъде посветен по този начин, е трябвало да премине през различни етапи. През различните етапи, до най-високите етапи на посвещението, има най-разнообразни степени на знание и воля. Човек може да премине през много етапи. Точно както растението преминава през различните етапи в своето развитие, от корен до лист, цвят и плод, така и човекът напредва от прозрение към прозрение, докато самият той стане посветен, а не ученик. Този напредък се случва чрез обучение и това обучение може да бъде придобито. Този, който отрича, че съществува такова обучение, чрез което може да постигне по-висш начин на виждане, отваряне на очите и ушите на духа, просто не го знае; той все още не е получил никакви знания за такова обучение. Това е задачата на духовната наука: да каже на човечеството, че такова обучение за възходящо развитие съществува. В моето списание „Луцифер-Гнозис“ можете да прочетете, че сега можем да говорим по много по-задълбочен начин за принципа на посвещението и духовната култура. Най-разнообразни причини подкрепят това. Но бих искал да спомена една причина по-специално.

Именно това е трагичното, толкова мъчително , толкова душевно измъчващо за съвременния човек: че той вече не може да вярва на старите документи, че те вече не са vyplъщение на Божието слово.

Той вече не може да бъде такъв, защото развитието на интелекта и разума е напреднало твърде далеч, така че вече не може да използва старото послание. Но той се нуждае от ново послание и това е, което духовната наука се стреми да осигури. Ние, така да се каже, зърнахме бъдещето във видение и дори днес тези, които се развиват в посветени, виждат бъдещото развитие на човечеството. Те обаче трябва да се развиват според специфични методи. Точно както методите, чрез които човек научава астрономически истини, са доста специфични, така са и методите, чрез които човек се издига до висша духовност. Никой не бива да мисли, че трябва сам да се издигне до висшите сфери. Това е все едно да се опитваш сам да учиш математика и да не приемаш нищо от авторитет. Но човек се нуждае от водач и напътствие, което да му покаже пътя. Няма друг авторитет в тази област. Следователно е просто реторика да се прилага принципът на вярната склонност и изповед към духовната наука. Недоразумение е, когато в хуманитарните науки се обсъждат авторитет и вяра.

Сега, през хилядолетията винаги е имало книги – не точно книги, а по-скоро устна традиция, ако се върнем назад към древността – и тази устна традиция е обхващала правилата за посвещение. Ако искаме да добием представа каква е била такава традиция, какви са били тези предписания, които са показвали какво трябва да направи човек, когато започне да се одухотворява, чак до най-високите нива на посвещение, трябва само да си спомним, че на тези, които са действали като водачи и наставници, не е било позволено да записват нищо. Тези правила могат също...

Тези учения все още не са записани, а се предават устно само на онези, които са сметени за достойни. Съществувал е канон за посвещение. Той съдържал правилата за раждането на духовното същество; показвал е правилата, които човек трябва да изпълни, за да достигне най-висшите цели. Всеки, който се е посвещавал на духовен стремеж, е трябвало да бъде воден от един етап на практика и начин на живот към друг, по-висок. След като достигнете по-висшия етап, посветеният идва и ви разкрива висшите мистерии.

Само няколко думи за това как се е боравило с такъв инициационен код. Това вече не е толкова често срещано, колкото е било в древността. Процесите на инициация също напредват. В древността ученикът е бил довеждан до вид екстаз. Тогава думата е имала различно значение, отколкото днес; не е означавала да си извън себе си, а по-скоро да осъзнаеш по-висши състояния на съзнанието и там духовният водач е водил ученика. Предписано е било колко дълго човек трябва да бъде държан в такова състояние на съзнание; това са били три дни и половина. Днес съзнанието вече не е притъпено. Тогава обаче човекът е бил в екстаз и възторг; не е осъзнавал какво се случва около него в сетивния свят. В царството на сетивния свят посветеният е бил като някой, който спи. По този начин е бил доведен до състояние на съзнание, в което външният сетивен свят избледнява. Но това, което е преживявал, се е различавало значително от това, което съвременните хора преживяват, когато при заспиване външните сетивни обекти около тях изчезват. Външните сетивни неща са изчезнали, но човекът е живял в свят на духа; светлина го е обгръщала. Това, което се нарича астрална светлина, го осени.

Светлина, различна от физическата светлина, която ни се явява като море от духовна субстанция, в която са вградени духовни същества и от която те се развиват. И докато се издигаше още по-високо, той чуваше от този свят това, което в древните питагорейски школи се нарича хармония на сферите. Това, което интелектът разпознава като световен закон в понятията, се възприема от някой на такова ниво като вид звук, подобно на духовна музика. Духовните сили се изразяват в хармония и ритъм. Но това не бива да се мисли като външна музика. Духовният свят, небесният свят, резонира и звучи за астралната светлина. Посветеният беше въведен в този свят. Там той научи за етапите на човешката божественост, до които човечеството ще се издигне едва в далечни времена. Всичко това стана истина за него; той го преживя за три дни и половина.

Безброй хора са живели и все още живеят на този свят, които знаят, че това, което днес изглежда гротескно за човечеството, е също толкова свят на реалността, колкото и това, което външното ухо и външното око могат да възприемат. Когато след три дни и половина въпросният човек е бил отведен обратно в света на сетивата, когато, обогатен със знания за духовния живот, е влязъл отново в този свят, когато е бил подготвен да бъде свидетел на духовния свят, тогава винаги е имало само една-единствена, една и съща дума, която всички посветени са изричали при повторното си влизане в света на сетивата: „О, Боже мой, колко славно си ме създал!“ Това е било чувството, в което душата е издъхнала след посвещението, при повторното си влизане в обикновения свят на сетивата. Всичко това е живяло в умовете на онези, които е трябвало да проведат посвещението. По-късно, когато виковете...

С постепенното разпространение на обичая, някои неща също бяха записани. Имаше обаче типично описание на живота на посветения. Казваше се грубо : Този, който трябва да бъде посветен, допуснат до култовите места на посвещението, трябва да уреди живота си по такъв начин и да преживее преживяването, което в крайна сметка кулминира в думите: „О, Боже мой, колко славно си ме създал!“

Ако можехте да си представите живота, през който трябва да премине един посветен, точно както бихте си представили живота на някой, който експериментира в химическа лаборатория, тогава щяхте да получите типична картина на човек по пътя към по-висше развитие. Бихте получили типична картина на някой, който трябва да бъде пробуден. Такива книги за посвещение са съществували или поне са съществували в съзнанието на тези, които са провеждали посвещенията. Ако разберем, че такива книги са съществували, тогава вече няма да се изненадваме, че най-разнообразните посветени на различни народи са описани по подобен начин. В това се крие голяма тайна, в това се крие чудна мистерия. Народите винаги са се възхищавали на своите посветени, доколкото са познавали тях. Това, което са разказвали за тях, не е било това, което днешните историци разказват за великите мъже. Това, което са разказвали, е било духовното пътуване, което е преживял посветеният. Така ще разберем защо – когато проследим живота на Хермес, Буда, Заратустра, Мойсей и Христос – стигаме до подобна картина на живота на тези фигури. И защо? Защото те е трябвало да живеят този живот, ако са искали да станат посветени. Просто казано, животът на посветения е...

Пред нас в живота на Хермес, Заратустра и т.н.

Във външната структура на биографията можем да видим навсякъде образа на посветения и от това можем да отговорим на въпроса: Кой са били тези, които са написали Евангелията? Духовно-научен отговор на този въпрос ще намерите в моята книга „Християнството като мистичен факт“. Това, което мога само накратко да загатна тук, е обяснено там подробно, като по този начин се посочва и духовната достоверност на Евангелията. Показва се, че написаното в Евангелията е взето от древни посветителски книги. Разбира се, книгите, които посветените са писали по тези въпроси, са се различавали в малки детайли. Но по същество съдържанието винаги се е свеждало до едно и също нещо. Трябва просто да осъзнаем, че тези, които са писали *Евангелията*, не са имали нищо друго освен тези древни посветителски книги. Ако след това погледнем какво всъщност се съдържа в тях, можем да различим различни форми на посвещение или освещаване в различните Евангелия. И защо те се различават? Защото техните автори са знаели за посвещението от различни места. Ще разберем това, когато разгледаме връзката на мъжете, *които* са написали Евангелията, с Христос Исус. Получаваме най-добро разбиране, когато си припомним красивите думи, с които започва Апокалипсисът. Този, който е диктувал писанията на Йоан, е наречен: Първият и Последният, Алфата и Омегата. С това не се има предвид нищо друго освен това, което – въпреки променящите се времена и форми на света от поколение на поколение, от раса на раса, от

Планета след планета – като единна, духовна същност, тя винаги остава. Когато наричаме това вездесъщо същество Божественото и виждаме, че имаме искра от него в себе си, ние се чувстваме сродни с тази Алфа и Омега; всъщност, ние го възприемаме като върховен идеал, към който всичко, което еволюира, винаги се издига. По този начин, този вечен, този траен принцип сред всички промени, ни е бил разкриван през всички времена.

Сега трябва да си припомним една употреба, която напълно е изчезнала от съзнанието ни. Бих искал да илюстрирам за какво става въпрос с няколко думи. Днес името, което даваме на човек, е повече или по-малко без значение. Не чувстваме никаква реална връзка между човек и неговото име. Колкото по-назад в миналото, толкова по-смислено и съществено става името; значение се е отдавало на определени закони, по които човек е получавал име. Трябва само да ви напомня, че не толкова отдавна все още е било обичайно да се проверява календарът и да се дава на новороденото дете името, което се появява в календара в деня на раждането му. Предполагало се е, че детето се чувства принудено да се роди в деня, който носи това име. Този, който е преминал през описаната от мен инициация, е получавал ново име, инициационното име, и това е означавало неговата вътрешна същност, е означавало какво означава в света, какво е разпознавал водачът. Това име е било свързано с неговата същност и е изразявало това, което се отнася само до неговото вътрешно същество.

Сега, не забравяйте, че Библията, Новият Завет, съдържа голямо разнообразие от думи на Исус. Само тези, които се задълбочат в тези писания...

който подхожда към тях от гледна точка на посветен и който също разбира нещо за именуването. Например, ако някой искаше духовно да опише някого и да изрази, че той все още е на по-ниско ниво, той използваше израз, произлизащ от качествата на астралното тяло; ако беше на по-високо ниво, той използваше изрази, произлизащи от качествата на етерното тяло. Ако някой искаше да изрази това, което е типично, тогава използваше изрази, произлизащи от качествата на физическото тяло. По този начин древните имена имаха връзка с хората и наистина изразяваха тяхната същност. Нека сега си припомним колко често думите на Исус се появяват в Евангелията, където той се отнася към себе си като към нещо конкретно – можете да намерите такива примери особено в Евангелието на Йоан. Често можем да ги проследим до една дума, до малката дума „аз“. Спомнете си какво често съм обяснявал в тези лекции:

Разграничаваме четири части на човешката природа: физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и его. Това его расте все по-голямо; това его е такова, че се развива към посвещение; това его е несъвършено в недоразвения човек и огромно и съвършено в посветения. Когато Христос в Евангелието на Йоан често посочва, че е тъждествен с „Аз съм“, когато описва себе си като този, който е едно с най-дълбоката същност на човечеството в твърдението „Аз и Отецът сме едно“, ако обмислите това, сега ще можете да го разберете от тази гледна точка на назоваване, защото той обхваща вечното в себе си, не защото е бил обикновен човек и е използвал това „Аз“, за да се отнася до обикновените хора, а защото е бил нещо, което е надхвърляло обикновените хора.

Той излезе, защото беше Христос, Алфата и Омегата. Така онези, които живееха по онова време, виждаха в него божествено същество, носещо физическото тяло, същество, за което физическото тяло беше толкова безразлично, а духовното толкова важно, колкото е физическото тяло за физическия човек, а духовното толкова маловажно. Отличителната черта на човешкото същество стана неговото име и ако разгледаме това по-нататък, разбираме нещо друго – оттам ще намерите пътя към много мистерии на Библията – разбираме какво означава, когато Моисей застана пред Йехова и Йехова искаше да го направи пратеник на хората, а Моисей отговори: „Какво да им кажа, кой ме изпрати?“ – И чуваме значимите думи: „Кажете, „АЗ СЪМ“ ви изпрати.“ – Към каква същност сочи самият Йехова тук? Към това, което по същество лежи в самата сърцевина на всяко човешко същество. Когато стигнем до четвъртия аспект на човешката природа, виждаме, че „Аз“ е име, което трябва да си дадем. Самото божествено трябва да говори – божественото, което започва да говори в даден момент, което живее в човечеството като малко, незначително семе и може да се развие до безкрайно величие. Това е, което се има предвид, което е дало на Моисей задачата и е казало: „Кажи им: „АЗ СЪМ“ те е изпратил.“ Това, което лежи като божествено семе във всяка човешка душа, това, което е обгърнато във физическото, етерното и астралното тяло като точка, на която казваме „АЗ СЪМ“, това, което все още расте незначително над тях и все още живее незначително в нас, няма да наречем най-маловажната част от нашето същество, а най-важната. Това е същностното, което живее в човечеството и което иска да изпрати Моисей, като казва: „АЗ СЪМ, Който СЪМ.“

Така че виждате дълбокия смисъл, присъщ на подобно наименуване, и винаги, когато се е загатвало за това „Аз съм“, то винаги е едновременно загатвало за онази точка в човешкото развитие, която вече споменах в тези лекции и която е загатната и в Библията, а именно точката, в която физическото човешко същество е одушевено. Често съм обяснявал как това, което днес е физическото човешко същество, се е развило нагоре от по-ниски етапи, как е могло да се развива допълнително, като е било надарено с душа, която е слязла от Божеството. Това, което е слязло от лоното на Божеството, е влязло във физическото тяло и е развило допълнително физическото тяло. Този момент е споменат и в Библията. Тя го учи с няколко думи. Преди този момент, който в действителност се е простираше през дълги периоди от време, човешкото тяло е нямало това, което е необходимо, за да се развие човекът, липсвало е това, което е от съществено значение за физическите същества днес. По това време човешките предци все още не са дишали с белите дробове; по това време хората са развили белите си дробове от орган, подобен на плувен мехур. Едва тогава са се научили да дишат въздух с белите дробове и от този процес нататък човешкото тяло е било одушевено. Представете си този процес, сбит в едно-единствено изречение, и ще получите библейската фраза: „И Бог вдъхна в човека и той стана жива душа.“ Като се научиха да дишат като физическо същество, хората получиха възможност да получат душата. Ако се върнем към значението на името Йехова, ще открием, че Йехова означава нещо като „духане“, че въздухът издухва. Думата Яхве не изразява нищо друго освен...

Вдишването, с което его-духът навлиза в човешкото същество. Така, в това име, е изобразено как вдишването изразява своята същност във фразата : „Аз съм Аз съм“, която излива част от своята същност в човешкото същество. Тук ни е представен истински космически процес. Така, това вечно същество, което живее в човешката природа, се превръща в истински факт за нас. Независимо дали разглеждаме човешкото същество днес или човешкото същество отпреди хиляди години, его-съществото е съществувало преди всички времена. Представете си его-съществото в най-висшата му проява, където всяка външна страна е несъществена; представете си, че едно човешко същество разпознава най-вътрешното същество толкова огромно и могъщо, тогава ще получите представата, която древните последователи на Христос са имали за Христос. Това, което е съществувало в най-ранните времена само като искра, е живяло в най-висшата си слава в Исус от Назарет. Той беше, защото беше най-висшето божествено същество, най-висшият посветен; оттук и думите: „Преди да се е родил Авраам, Аз съм“. Той е, във физическа форма, това, което е съществувало преди Авраам, преди Авраам, Исаак и Яков; Той е това, което стои пред най-великия идеал на човечеството, пред този, който желае да се развива, пред този, който следва думите на Нагорната проповед: „Блажени просяците духом, защото те ще намерят в себе си небесното царство.“ Ако приемем тази дума такава, каквата е, тогава имате представа, която последователите на Христос са имали по онова време. Каква биография биха могли да дадат те за този върховен въплътен Бог? Къде е имало биография, достойна за него? Това е била биографията, дадена в инициационния канон, канонът, който съдържа правилата, според които посветеният трябвало да бъде посветен. Както виждате, било е така: Ако искате да бъдете посветени, тогава трябва да четете за живота—

етап на етап от живота, това и онова през вековете до най-висшия етап, който е обозначен с думите: Боже мой, Боже мой, как си прославил света!... (Тук Надисдирифта завършва.)

БЕЛЕЖКИ

Текстови материали: Серията публични лекции в Берлин през зимния семестър на 1906/07 г. всъщност се състои от 15 лекции; обаче не са запазени преписи за две от тях (11 април 1907 г., „Какво знаят нашите учени за теософията?“ и 25 април 1907 г., „Библия и мъдрост“). Продължението на лекцията „Библия и мъдрост“ от 26 април 1907 г. е включено, защото е самостоятелно, въпреки че за съжаление липсва заключението. Не е запазен препис за лекция VI, „Образованието на детето от гледна точка на духовната наука“ (10 януари 1907 г.). На негово място е включена лекцията по тази тема, изнесена в Кьолн на 1 декември 1906 г., която от своя страна е допълнена с бележки от лекцията, изнесена в Лайпциг на 12 януари 1907 г. Рудолф Щайнер говори по тази тема в различни германски градове и преработва бележките си в есе, което е публикувано за първи път в списание „Лузифер-Гнозис“ (1907). В събраните съчинения вижте тома „Лузифер-Гнозис - Основни заключения за антропософията от 1903 до 1908 г.“, GA Bibl.-Nr. 34.

Публикации в списания: Лекции VI, VII и X в «Die Menschenschule», 23-та година, 1949 г., бр. 1, и 30-та година, 1956 г., бр. 4

Преписите на отделните лекции са от различни слушатели и или имат недостатъци, или са непълни; в някои случаи те могат да се считат само за резюмета на съдържанието.

Заглавията на отделните лекции са избрани от самия Рудолф Щайнер. Редакторите са избрали заглавието на първата лекция за заглавие на тома.

Тъй като Рудолф Щайнер все още е бил член на Теософското общество по време на тези лекции, той е използвал термините „теософия“ и „теософски“, но винаги ги е разбирал от самото начало в смисъла на своята антропософски ориентирана духовна наука (Антропософия). В този том, за да се избегне объркване, те са заменени с „духовна наука“ или „Антропософия“, където е уместно.

Произведенията на Рудолф Щайнер в Събраните съчинения (СА) са изброени в бележките с техния библиографски номер. Вижте също общия преглед в края на тома.

- 11 *Само тридесет години са минали, откакто теософско движение обхвана света:* Елена Петровна Блаватска (1831-1891) основава Теософското общество заедно с Х. С. Олеот през 1875 г. Сравнете „История и условия на Антропософското движение във връзка с Антропософското общество“ (8 лекции, Дорнах 1923), библиотека на GA № 258; а също и „Пътят на моя живот“ (1923-25), библиотека на GA № 28.
- 12 *Теософията би нарушила първия си принцип:* „Целите на Теософското общество са: а) да формира ядрото на всеобщо братство на човечеството, без разлика на раса, вероизповедание, пол, каста или цвят на кожата.“ § 1 от Конституцията.
- 22 *В списанието "Luzifer" изрекох привидно гротескното изречение:* Вижте "Luzifer-Gnosis. Grundlegende Aufsätze zur Anthroposophie aus Jahren 1903 bis 1908", GA Bibl.-Nr. 34 (есе „Theosophie und soziale Frage“. Публикувано като отделно издание под заглавие „Geisteswissenschaft und soziale Frage – Drei Aufsätze“, Dornach 1982).
- 23 *В Щутгарт се проведе среща на естествоучени:* 78-ма среща на немски естествоучени и лекари в Щутгарт 1906 г.
- 24 *На Теодор Липс вече е било позволено да говори за естествените науки и философията:* Вижте „Естествени науки и мироглед“, лекция, изнесена на 78-ата среща на немски учени-естественици и лекари в Щутгарт; Хайделберг 1906 г.
- 33 *Хелън Келър. ... Издадена е нова нейна книжка :* Американска писателка: «Оптимизъм, кредо от Хелън Келър», Щутгарт 1906; вж. лекция Щутгарт, 23.8.1906 в «Пред портата на теософията», GA Bibl.-No. 95.
- 35 *Коментарът към „Фауст“... от университетския професор Майнор:* „Фауст на Гьоте, Битие и обяснение“ (2 тома), Щутгарт 1901 г.
- 36 *В стара книга за Фауст:* книжка за Фауст от Николаус Пфицер, живял през 17 век като лекар в Нюрнберг.
- 41 *„Мимикрия на мисълта“* от Санкте де Санктис.
- 45 *Георг Кристоф Лихтенберг:* Физик в Гьотинген. Остроумен афорист: „Ако книга и глава се сблъскат и тя звучи кухо, винаги ли е виновна книгата?“ (Разни съчинения).

Гьоте в „Максими и размисли“ 713: „Творбите на Лихтенберг могат да бъдат използвани като най-чудесния гадателски прът: Където той се шегува, там се крие проблем.“

Агностицизъм: Вж. лекция от 29 август 1921 г. в „Антропософията, нейните корени на познанието и плодовете на живота. С въведение върху агностицизма като развращател на истинското човечество“, GA Bibl.-No. 78.

Жан Пол: Жан Пол Фридрих Рихтер, поет. „Никога няма да забравя видението в мен, за което все още не съм разказвал на никого, където стоях при раждането на моето самосъзнание и за което мога да определя мястото и времето. Една сутрин, като много малко дете, стоях под входната врата и погледнах наляво към купчината дърва, когато изведнъж вътрешното видение – аз съм аз – видя пред мен като мълния от небето и оттогава остава да блести: там, за първи път, моето аз видя себе си и завинаги. Измамите на паметта са едва ли мислими, тъй като никакво външно повествование не би могло да украси събитие, случило се просто в забуленото най-съкровено светилище на човека, чиято новост сама по себе си придаваше на такива обикновени случайни обстоятелства трайно значение.“ Вижте „Истината от живота на Жан Пол“, Бреслау 1826–28, брой 1, стр. 53. Автобиография, представена под формата на лекция, във втората лекция. Публикувано под заглавие „Selbsterlebensbeschreibung“ в „Jean Pauls Werke“ (шест тома) Мюнхен 1970, под редакцията на Норберт Милър, в шести том.

5 паунда е съвсем правилно, както е казал Кювие: Вижте есето на Гьоте: „Принципи на зоологическата философия“. В „Научни съчинения“ на Гьоте, редактирани и коментирани от Рудолф Щайнер в „Deutsche National-Litteratur“ на Кюршнер 1883-1897, 5 тома, препечатка Dornach 1975, GA Bibl.-No. Ia-e, том I: Съчинения за образуването и трансформацията на органичните природи.

Думата на мъдрия Силен: Аристотел в диалога „Евдем“ (Фрагменти 4): „Казват, че когато Мидас преследвал Силен и успял да го залови, Силен останал непоколебимо мълчалив в отговор на настойчивия въпрос на царя за това кое е най-доброто и най-желателно за човечеството. Но когато царят, използвайки всички възможни средства, старателно изтръгнал отговор, Силен казал с подигравка: „О, вие, едnodневки, създания с трудна съдба и сурова участ, защо ме карате да говоря за това, което би било по-добре за вас да не сте знаели? Защото ако човек не познава собственото си нещастие, животът най-вероятно ще бъде свободен от скръб. За човечеството това в никакъв случай не е...“

Най-хубавото нещо е да се родиш и да участваш в природата на Висшето. Защото най-доброто за всички, мъж и жена, е да не се раждат, а най-близкото и първо постижимо нещо за човека е да умре възможно най-скоро след раждането.

- 67 *Ницше*: „Раждането на трагедията от духа на музиката“. Вж. лекция Щутгарт, 19 януари 1907 г. в „Християнската мистерия“, GABibl. № 97.

Есхил. Орест в „Евмениди“, стих 277: „Знам, добре обучен в школата на тежкото страдание.“

- 68 *Йов*: Глава I, 8-11. Това е обсъдено подробно в лекцията, изнесена в Карлсруе на 9 октомври 1911 г., в „От Исус към Христос“, GA Bibl.-No. 131.

- 84 *Едуард фон Хартман*: немски философ; Вж. «Загадките на философията», стр. 515, GA Bibl.-No. 18.

- 90 *Антоан Фар д'Оливе*: Вж. лекция Щутгарт, 29. 8. 1906 в «Пред портата на теософията», GA Bibl.-No. 95.

- 101 „Защото заплатата на греха е смърт“: Римляни 6:23.

- 103 *Цитат от Шопенхауер*: Пълните съчинения на Артур Шопенхауер в дванадесет тома, редактирани и с увод от Рудолф Щайнер, Cotta Stuttgart 1894, том 1, страница 12 и том 6, страница 139.

- 104 *Едуард фон Хартман*... в последната си книга: „Проблемът на живота“, 1906 г.

- 112 *Гьоте*: *окото се формира от светлина за светлина*: Виж „Научни съчинения“ на Гьоте, бележка на стр. 52, том III, „Очертания на теорията на цветовете“, стр. 88.

За Парацелз целият външен свят е: „От външното съберете цялото човешко същество: тогава ще намерите в него видимите корпуси на цялата материя, а в тях всички видове крайници, здраве и болести, а също и всички техни същности... От това следва, че не бива да казвате, това е холера, това е меланхолия: а това е арсен, това е алуминий. По същия начин, това е Сатурн, това е Марс: не това е меланхолия, това е холера. Защото едната част е от небето, другата част е от земята и са смесени като огън и дърво, където всяко може да загуби името си, защото има две неща в едно.“ Теофраст Парацелз, „Книгата Парагранум“, редактирана и въведена от д-р Франц Щрунц, Лайпциг 1903, стр. 29 и сл. - За забележките върху Парацелз вижте лекция Берлин, 26 април 1906 г., в «Загадката на света и антропософията», GA Bibl.-No. 54.

- 116 *Цитат от Гьоте*: Буквално : „Животът е най-красивото му изобретение, а смъртта – неговото средство за постигане на много живот.“ Вижте „Научни съчинения“ на Гьоте, бележка на стр. 52, том II, „Природа“, стр. 8.
- 120 *цитата от Гьоте*: Първични думи, Орфически.
- 123 *Аристотел казва*: В „За поетиката“ (Поетика, Глава 4).
- 127 *Тук важи една поговорка*: От „Ифигения в Таврида“ на Гьоте (Действие 2, Сцена 1); буквално: „Всеки трябва да избере своя герой, / Когото следва по стъпките му по пътя към Олимп.“
- 133 *Жан Пол казва*: В «Levana oder Erziehungslehre», издание на Cotta 1845, р. XXVII.
- 134 *Фридрих Август Волф характеризира етапите от детството нататък по следния начин* : „Идеи за образованието, училището и университета“, Кведлинбург 1835: Етапи на развитие на мъжкия индивид.
- 140 *Хьолдерлин* : немски поет; вж. лекция Дорнах, 26.4.1924 в «Езотерични разсъждения за кармичните връзки» (том 2), GA Bibl.-No. 236.
- 143 *Книга на виенския криминален антрополог Мориц Бенедикт*: „Из моя живот. Спомени и дискусии“, Виена 1906, стр. 121 и след това.
- 147 *Хеленбах*: Философ, окултист и известен спиритуалист.
- 148 *Терапевти*: Вж. „Християнството като мистичен факт“, Глава: Исус и неговият исторически контекст, GA Bibl.-No. 8; също лекцията Берн, 4 септември 1910 г. в „Матеево евангелие“, GA Bibl.-No. 123.
- 149 *Думите на Гьоте*: «Фауст» II, Действие 2, Лаборатория.
- 151 *Гьоте... първичното растение*: „Метаморфозата на растенията“. Вижте бележката на страница 52.
- 152 *Парацелз*: Вижте бележката на стр. 112.
- 157 *„Познай себе си“*: Това е било изписано редом с други думи на гръцките мъдреци в двора на храма в Делфи.
- 158 *Гьоте казва*: Буквално : „Окото дължи съществуването си на светлината. От безразлични помощни органи светлината поражда орган, който ще стане неин равен, и по този начин окото се развива в светлината за светлината, така че вътрешната светлина да може да срещне външната.“ Вижте бележката на стр. 52, том III.

176 *Кристиан Розенкройц*: фигура от 14-ти/15-ти век, която не се счита за историческа от външни исторически разкази, но е легендарна в две анонимни розенкройцерски писания: „Fama Fraternitatis oder Entdeckung der Bruderschaft des Hochlöblichen Ordens des R. O.“ (Kassel 1614) и „Confessio Fraternitatis oder Bekandtnus der löblichen Bruderschaft des hochgeehrten Rosenkreutz“ (Kassel 1615). Според тези трудове той е бил германец от благороднически произход, живял от 1378 до 1484 г. Името се появява за първи път в произведението „Chymische Hochzeit: Christiani Rosenkreutz. Anno 1459“ (Химическа сватба: Кристиан Розенкройц. Anno 1459), написано през 1604 г. и разпространявано в ръкописна форма, и публикувано анонимно през 1616 г. Рудолф Щайнер представя Йохан Валентин Андрее като вдъхновение за Кристиан Розенкройц. Вижте Рудолф Щайнер, „Химическата сватба на Кристиан Розенкройц“ във „Философия и антропософия, събрани есета 1904-1918“, библиотека на GA № 35. Есето е включено и в превода на Валтер Вебер на „Химическата сватба“ на съвременен немски език, Базел 1978 г. Според Рудолф Щайнер, Кристиан Розенкройц е бил наистина историческа личност. Вижте също „Езотерично християнство и духовното напътствие на човечеството“, библиотека на GA № 130.

178 *Гьотевата поговорка*: «Фауст» Аз, Нощ.

183 *«Как човек може да придобие знание за висшите светове?»* (1904/05), GA Bibl.-No. 10.

187 *моите две книги*: „Истина и наука. Прелюдия към философия на свободата“ (1892), GA Bibl.-No. 3; „Философията на свободата. Очертания на един съвременен мироглед“ (1884), GA Bibl.-No. 4.

190 *във великия окултен идеал за Светия Граал*: Виж „Христос и духовният свят. В търсене на Светия Граал“ (Лайпциг 1913/14), GA Bibl.-No. 149; „Изображения на окултни печати и стълбове. Мюнхенският конгрес Петдесетница 1907 г. и неговите последици“, GA Bibl.-No. 284/285.

192 *Платон казва, че световната душа е разпната на кръста на световното тяло*: „Тимей“, Глава 8.

195 *Какво ни казва Платон за потъването на остров Посейдонис*: В „Критий“.

196 *Елифас Леви*: Истинското му име е било абат Алфонс Луи Констан. Основното му произведение: „Догма и ритуал на висшата магия“. Вж. лекция от 4 април 1916 г. в „Настояще и минало в човешкия ум“, GA Bibl.-No. 167.

- 200 *заема с помощта на въглерод... натрупване* : Вижте по- подробното представяне в «Обща антропология като основа на педагогиката», GA BibL-№ 293, 12-та лекция.
- 207 *Рихард Вагнер*: Вж. лекциите от 22 март 1906 г. „Зигфрид и Залезът на боговете“ и от 29 март 1906 г. „Парсифал и Лоенгрин“ в „Загадката на света и антропософията“, GA Bibl.-No. 54.
- 214 *Цитат от Гьоте*: От «Винкелман».
- 218 *Ахасвер*: Вж. лекция Берлин, 16 май 1908 г. във „Влиянието на духовните същества върху хората“, GA Bibl.-No. 102.
- 221/222 *Два духа стояха пред душата на Рихард Вагнер, ... Бетовен и Шекспир*: Вж. «Пълните съчинения и стихотворения на Рихард Вагнер», Лайпцигско популярно издание, без дата, глава Бетовен, стр. 97-112; лекцията Берлин, 11 юни 1908 г. във «Влиянието на духовните същества върху човека», библиотека на GA № 102.
- Статия се появи в ... списание „Космос“ в брой 226* : От Теодор Арлдрт, брой 10, 1904/05.
- 229 *цитата от Вагнер*: От «Зигфрид», действие 3.
- 243 *Ориген*: Най-великият богослов на древната Църква.
- 244 *Цитат от Августин*: Aug. Retractationes, L. I., Cap. XIII, 3. „Това, което сега се нарича християнска религия, вече е съществувало сред древните и не е липсвало в началото на човечеството, а когато Христос се е явил в плът, истинската религия, която вече е съществувала преди това, е получила името християнска.“
- 248 *Шон... казва, че древноиндийската Атма Видя е същата*: В послеписа пише „Павел“, което очевидно се дължи на слухова грешка или голяма празнина в послеписа, тъй като подобно твърдение не се среща в Павел.
- Можете да прочетете статия 252 в моето списание «Luzifer-Gnosis»*: Вижте «Luzi-fer-Gnosis. Grundlegende Aufsätze zur Anthroposophie aus Jahren 1903-1908», GA BibL-Nr. 34.
- 257 *в моята книга „Християнството като мистичен факт“*: 1-во издание 1902 г.; 2-ро издание 1910 г. с допълнението „и мистериите на древността“, GA Bibl.-No. 8.

ЛИЧЕН РЕГИСТЪР

(Числата в курсив показват страните, към които
(Съществува бележка)

Авраам (библейски патриарх,
около
1800 г. пр.н.е.) 262
Александър Велики (356-323 г.
пр.н.е.)
Chr.) 134 Andreae, Йохан
Валентин (1586
до 1654 г.) 176 след Аристотел
(около 384-322 г. пр.н.е.)
123 Есхил (525-456 г. пр.н.е.)
67, 90 Августин (354-430) 244

Бетовен, Лудвиг ван (1770 до
1827) 222/. Барбароса
(Фридрих I, 1122 до
1190) 237 Бенедикт, Мориц
(1835-1920) 143 Буда, Гаутама
(Сидхарта, прибл.
550-480 г. пр.н.е.) 136, 256

Кювие, Джордж (1769-1832) 52

Еврипид (484-406 г. пр.н.е.) 211

Фабр д'Оливе, Антоан (1768 до
1825) 90 Франциск от Асизи
(1182-1226) 109

Гьоте, Йохан Волфганг фон
(1749-1832) 35 сл., 99, 112,
116, 120, 149, 151, 158, 178 сл.,
188 сл., 190, 202, 204 сл., 214,
230, 235

Хекел, Ернст (1834-1919) 44,
138, 247

Хартман, Едуард фон (1842 до
1906) 84 104 Хайдн, Йозеф
(1732-1809) 222 Хеленбах,
Фрайхер Лазар фон
(1827-1887) 7 Хермес 26, 39,
136, 256 ХиобтфС/., 89
Хьолдерлин, Фридрих (1770-
1843)
140 Омир 134 Хъксли, Томас
(1825-1895) 247

Исаак (библейски патриарх) 262

Яков (библейски патриарх) 262
Йоан (евангелист) 88, 240 и сл.,
257

Келер, Хелън (1880-1968) 33

Ледебур (дати на раждане и
смърт неизвестни)
24 Леви, Елифас (1810-1875)
196 Лихтенберг, Георг (1742-
1799)

45 Липс, Теодор (1851-1914)
24 Лукас (Евангелист) 240 и сл.

Маркус (евангелист) 240 Матей
(евангелист) 240 ф. Минор, Якоб
(1855-1912) 35 Моисей
26, 136, 256, 260 Моцарт,
Волфганг Амадеус (1756 до
1791) 222

Ницше, Фридрих (1844-1900) 67

Ориген (ок. 182-ок. 252) 243

Парацелз (1493-1541) 112, 152 и сл.

176 201 Пол, Жан (Фридрих Рихтер,

1763-1825)4*, 733, 138 Павел (апостол, -66/67) 82, 101 след

Платон (427-347 г. пр. Хр.) 136, 155,

192, 195 Питагор (ок. 580-ок. 496 пр.н.е.

(Гл.) 136

Розенкойц, Кристиан (1378 до 1484) 176

Шилер, Фридрих фон (1759 до 1805) 109, 138 Шопенхауер,

Артур (1788 до

1860)84,103/. Шекспир, Уилям (1564-1616)

222 f. Силен 67 Софокъл (ок. 496-406 г. пр.н.е.)

211

Вагнер, Рихард (1813-1883)

207 и сл. Волф, Фридрих Август (1759 до 1824) 134

Заратустра 136, 256

Подробно съдържание, изготвено от Ханс Меркел

Разбирането на свръхестественото в наше време и неговото
значение за живота днес

Берлин, 11 октомври 1906 г.9

Предразсъдъци срещу хуманитарните науки.
Задълбочаване на християнството. Науката не казва нищо
за най-важните въпроси на съществуването. Новата култура
трябва да се основава на духовно убеждение, чувство за
сигурност в живота и етика. Необходими са духовни очи и
уши. Хелън Келър.

Кръвта е много специална течност.

Берлин, 25 октомври 1906 г.35

на Гьоте . Легенди и приказки. Херметичният принцип:
„Както горе, така и долу“. Въпросът за образованието,
социалният въпрос, женският въпрос, въпросът за мира,
расовият въпрос - всички те изискват решения. Хекел. Жан
Пол. Седмokratният човек. Егото. Кръвта изгражда
човешкото тяло. Наследственост и кръв. Брак между близко
и далечно. Упадъкът на древното ясновидство. Гибелта на
коренното население поради нахлуването на колонисти.

Произходът на страданието

Берлин, 8 ноември 1906 г.66

Силенус, Фридрих Ницше, Есхил. Старият мироглед
разглежда страданието като следствие от греха. В Йов
страданието служи за облагородяване на човечеството.
Материя: Сгъстен дух. Където започва съзнанието, там е
болката. Висше съзнание възниква, когато в нисшата
човешка природа настъпи един вид разрушителен процес.
Христос: Победа на вечния живот над временната
преходност. Любовта може да възникне и от страданието.
Фабр д'Оливе.

IV. Произходът на злото

Берлин, 22 ноември 1906 г.91

Персийският мит за Ормузд и Ариман. Земята, космосът на любовта. Антитезата е борбата за съществуване. Всички сфери на света са взаимосвързани. Боговете получават нектар и амброзия от смъртните. Те дишат любов. Изостанало същество: Луцифер. Те се приближават до нисшия елемент на любовта. Вместо безкористност възниква себелюбието. Без зло не би имало свободен избор на добро. Злото, необходима част от еволюцията.

V. Как разбираме болестта и смъртта?

Берлин, 13 декември 1906 г.100

Павел: „Смъртта е заплата за греха.“ Грехът = егоизъм в най-широк смисъл. Шопенхауер и Едуард фон Хартман. Съществените части на човешките същества. Раждане - никнене на зъби - пубертет. Ако човек вече не работи върху себе си, тогава астралното тяло първо изразходва силите на етерното тяло и тези на физическото тяло. Човекът умира. Гьоте. Парацелз. Местните жители на река Замбези и мухата цеце. С течение на времето хората са станали имунизирани срещу вредността на веществата. Болестта като състояние на здравето. Антропософията като духовно лекарство.

VI. Образованието на детето от гледна точка на хуманитарните науки

Кьолн , 1 декември 1906 г. (вместо Берлин, 10 януари 1907 г.) 118 Гьоте: „Първични думи, орфически“. Физическо раждане – смяна на зъбите – пубертет. През първите седем години: подражание и модели за подражание. Култивиране на въображението. До 14-годишна възраст: авторитет, вяра, доверие, благоговение, формиране на паметта. Приказки, легендарни герои. Музика, религия. След 14-годишна възраст: принципи.

Училищни въпроси от гледна точка на хуманитарните науки

Берлин, 24 януари 1907 г. 133

Фридрих Август Волф: Етапи от живота за деца и хора. Хората повтарят лемурийската и атлантската епохи до седемгодишна възраст. След това идва епохата на великите учители на човечеството и основаването на градовете. Развитието на мисълта и паметта се насърчава чрез аритметика и естествени науки; на чувството чрез историята; и на волята чрез религията.

Абсурдността от гледна точка на хуманитарните науки

Берлин, 31 януари 1907 г. 140

Фанатизъм и съвременни болести. Наследственост. Сензорни илюзии. Лудост, кавгаджийски заблуди, истерия: Индивидът не може да съгласува чувствата си с външния свят. Разстройства на етерното тяло: заблуди, параноя. Разстройства на физическото тяло: идиотия. Деменция. Парализа. Ярост, младежка слабоумие.

Мъдрост и здраве

Берлин, 14 януари 1907 г. 148

Терапевти. Хуманитарните науки като жизнена сила. Хуманитарни науки и ежедневна работа. Мъдрост: Науката, направена плодотворна. Парацелз. Хипноза. Мъдростта е майка на любовта. Христос.

Човешкият жизнен път от хуманитарна гледна точка

Берлин, 28 февруари 1907 г. 157

Себепознание и себеразвитие. След смъртта: пречистване, развитие на характера. Отглеждане на деца. Първоначално преобладават първичните инстинкти. Значението на кърмата. От 7-ма до 14-та година се разгръщат фундаментални предразположения: съвест, морал и енергия. След 14-та година: идеали, надежди за живот и копнеж за живот. 23-та година бележи началото на годините на скитане. Годините на майсторство са от 28-ма до 35-та година.

От 35-годишна възраст нататък преживяванията могат да се превърнат в мъдрост. Едва тогава човек може да навлезе в обществения живот. Развитие на духовния потенциал.

XL Кой са розенкройцерите?

Берлин, 14 март 1907 г. 174

Кристиан Розенкойц. Валентин Андрее. Йога. Стоене в собствения културен етап. 7 етапа на розенкойцерското обучение. Философия на свободата, мисловен организъм. Земен дух във „Фауст“. Идеалът на Граала: Стремение към въображаемо познание. Пречистване на нисшата природа. Окултно писане. Магия: Познание за природните закони, древящи в нещата. Елифаз Леви. Философски камък. Познание за микрокосмоса. Хармония със света. Благочестие.

XII. Рихард Вагнер и мистицизмът

Берлин, 28 март 1907 г. 207

Рихард Вагнер се е стремил към Gesamtkunstwerk, цялостното произведение на изкуството. „Летящият холандец“. Епосът за бедния Хенри. Ахашверош. Вагнер е виждал в драматично-музикалното изкуство на древността необходимостта от обединяване на сродните изкуства. Той е искал да слее едностранчивата драма в Шекспир и едностранчивата музика в Бетовен. Митът. Атлантида - Нифлхайм. Рейн и Рейнско злато. Алберих, Вотан. Ерда. Брюнхилда. Зигфрид. Лоенгрин. Парсифал.

XIII. Библия и мъдрост

Берлин, 26 април 1907 г. 240

Библейска критика. Августин. Хъксли. Небесното царство в смисъла на Нагорната проповед. Видението на посветения. Процесът на посвещение в древността. Прилики в житейските пътища и характера на великите посветени. Евангелията като посветителни книги. Духовно именуване. Христос като носител на „Аз съм“. Неговото слово: „Преди да се роди Авраам, Аз съм.“

РУДОЛФ ЩАЙНЕР ПЪЛНО ИЗДАНИЕ

Структура според: Рудолф Щайнер - Литературният
и художествено творчество. Библиографски преглед
(Номерата на библиографията са в *курсив* и са в скоби)

А. ПИСЕНИЯ /

Произведения

„Научни съчинения“ на Гьоте, въведение и коментари от Р. Щайнер, 5 тома ,
1883-97, ново издание 1975 (*la-e*); отделно издание на въведенията, 1925
(1)

Очертания на епистемологията на светогледа на Гьоте, 1886 (2)

Истина и наука. Прелюдия към „Философия на свободата“, 1892 (3)

Философия на свободата. Очертания на един съвременен мироглед, 1894 (4)

Фридрих Ницше, борец срещу времето си, 1895 (5)

Светогледът на Гьоте, 1897 (6)

Мистицизмът в зората на съвременния интелектуален живот и връзката му
със съвременния мироглед, 1901 (7)

Християнството като мистичен факт и мистериите на древността, 1902 (8)

Теософия. Въведение в свръхсетивното познание за света и човешката съдба,
1904 (9)

Как човек може да придобие знания за висшите светове? 1904/05 (10)

От Акашовите записи, 1904-08 (11)

Етапите на висшето познание, 1905-08 (12)

Очерк на окултната наука , 1910 (13)

Четири мистериозни драми, 1910-13 (14)

Духовното лидерство на човека и човечеството, 1911 (15)

Антропософски календар на душата, 1912 (*в 40*)

Път към себепознанието на човека, 1912 (16)

Прагът на духовния свят, 1913 (17)

Загадките на философията в тяхната история, очертани, 1914 (18)

Загадката на човека, 1916 (20)

От загадките на душите, 1917 (21)

Интелектуалната природа на Гьоте, разкрита чрез неговия „Фауст“ и чрез
приказката за змията и лилията, 1918 (22)

Основните проблеми на социалния въпрос в жизнените потребности на
настоящото и бъдещето, 1919 (23)

Есета за тройния социален ред и ситуацията на времето 1915-1921 f24j

Космология, религия и философия, 1922 (25)

Антропософски насоки , 1924/25 (26)

Основи за разширяване на изкуството на лечението според духовно-научните
прозрения, 1925 г. От д-р Р. Щайнер и д-р И. Вегман (27)

Моят живот, 1923-25 (28)

//. Събрани есета

Есета по драматургия 1889-1901 (29) - Методологични основи на антропософията 1884-1901 (30) - Есета по културна и съвременна история 1887-1901 (31) - Есета по литература 1886-1902 (32) - Биографии и биографични скици 1894-1905 (33) - Есета от «Луцифер-Гнозис» 1903-1908 (34) - Философия и антропософия 1904-1918 (35) - Есета от «Гьотеанумът» 1921-1925 (36)

III. Публикации от наследството

Писма - Пословици - Сценични адаптации - Чернови за четирите мистерийни драми 1910-1913 - Антропософия. Фрагмент от 1910 г. - Събрани скици и фрагменти - От тетрадки и документи - (38-47)

Б. РАЗГОВОРИТЕ РАБОТАТА

I. Публични лекции

Берлинската серия от публични лекции, 1903/04 до 1917/18 (51-67) - Публични лекции, серии от лекции и университетски курсове в други части на Европа 1906-1924 (68-84)

II. Лекции за членове на Антропософското общество

Лекции и лекционни серии с общо антропософско съдържание - Христология и размисли върху Евангелията - Духовна наука за човечеството - Космическа и човешка история - Духовният контекст на социалния въпрос - Човекът във връзка с космоса - Размисли върху кармата - (91-244)

Лекции и трудове върху историята на антропософското движение и Антропософското общество (251-263)

III. Лекции и курсове по отделни области на живота

Лекции по изкуство: Общи художествени въпроси - Евритмия - Формиране на речта и драматично изкуство - Музика - Изобразително изкуство - История на изкуството (271-292) - Лекции по образование (293-311) - Лекции по медицина (312-319) - Лекции по естествени науки (320-327) - Лекции за социалния живот и тройния социален ред (328-341) - Лекции за работниците по реконструкцията на Гьотеанума (347-354)

В. ХУДОЖЕСТВЕННОТО ПРОИЗВЕДЕНИЕ

Точни репродукции на картини и графични дизайни и скици на Рудолф Щайнер в художествени портфолия или като отделни листове: проекти за изографисването на Първия Гьотеанум - учебни скици за художници - програмни изображения за евритмични изпълнения - евритмични форми - скици за евритмичните фигури и др.

*Томовете на Пълните съчинения на Рудолф Щайнер
са еднакво екипирани в рамките на отделните групи
Кожената кашика се предлага отделно.*